

Засновник Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горовий, д-р іст. наук, професор, заступник гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації, Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн Г. Булахова.
Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz@pochta.ru, www.nbu.gov.ua/siaz.html. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08. 2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 17

ЗМІСТ

Коротко про головне

**26 серпня відбулася зустріч у форматі
Україна – ЄС – «євразійська трійка»**

Аналітика

Гранчак Т.

3 Днем Незалежності, Україно!

Симоненко О.

**Вимушені переселенці зі Сходу України:
проблеми і шляхи їх вирішення**

В об'єктиві – регіон

Горова С.

На кордоні з Придністров'ям – неспокійно

Економічний ракурс

Рябоконт А.

Урожай зернових – 2014 (состояние и прогнозы для АПК)

Потіха А.

Альтернативна енергетика: енергія сонця

Партійна позиція

Якименко Ю.

Партия «Батьківщина» накануне партійного съезда

Наука-суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Інформаційно-комунікаційні технології

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Зозуля С.

Новації у сфері освіти, науки й культури: аналітичний огляд нормативно-правових актів (серпень 2014 р.)

Проблеми інформатизації

Горовий В.

Національне інформаційне виробництво

в контексті глобальних викликів

До уваги держслужбовця

Мойсеєнко Н.

Маніпулювання свідомістю

Список літератури з фондів НБУВ (1980–2013 рр.)

(Початок. Закінчення в наступному номері)

Коротко про головне

26 серпня відбулася зустріч у форматі Україна – ЄС – «євразійська трійка»

26 серпня в Мінську відбулась зустріч у форматі Україна – ЄС – «євразійська трійка» (Білорусь, Казахстан, Росія) для обговорення питань, пов'язаних з імплементацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, питань енергетичної безпеки та стабілізації ситуації на Донбасі.

Як заявив Президент України П. Порошенко журналістам за підсумками переговорів з лідерами Білорусі, Казахстану, Росії та представниками Європейського Союзу, зустрічі у Мінську привели до певних результатів.

«Головна наша мета – це мир. Ми вимагаємо рішучих дій, які здатні принести мир на українську землю», – заявив Президент.

В ході зустрічі обговорювалось ключове питання – закриття українсько-російських кордонів для унеможливлення переміщення техніки, найманців та боєприпасів. Наголошувалось на важливості консультацій прикордонників для реалізації цього завдання.

Президент повідомив, що за результатами переговорів мають розпочатися консультації між начальниками Генеральних штабів. «Ми домовилися, що через тристоронню контактну групу проведемо консультації для того, щоб якнайшвидше перейти на режим двостороннього припинення вогню, контроль за яким буде здійснюватися представниками моніторингової місії ОБСЄ», – поінформував він.

За словами Президента, сторони погодилися з необхідністю активізації діяльності тристоронньої контактної групи.

У свою чергу, Високий представник ЄС К. Ештон зазначила, що головне на сьогодні – мир і безпека та припинення військових дій, а також знаходження шляхів забезпечення безпеки українсько-російських кордонів. Вона повідомила, що під час обговорення економічних аспектів імплементації Угоди між Україною та ЄС щодо зони вільної торгівлі відбулась «позитивна дискусія».

П. Порошенко акцентував на тому, що під час всіх зустрічей у Мінську мова йшла про імплементацію мирного плану Президента України з врегулювання ситуації в Донецькій та Луганській областях. «Ми наполягли на тому, щоб в першу чергу було досягнуто домовленість про забезпечення свободи для українських громадян, які незаконно утримуються», – повідомив Президент. «Логіка мирного плану в решті решт була підтримана всіма без винятку главами держав», – зазначив П. Порошенко.

У контексті обговорення імплементації Угоди між Україною та ЄС щодо зони вільної торгівлі було домовлено про початок консультацій на рівні експертів, які забезпечать мінімізацію наслідків імплементації цієї Угоди для країн-сусідів.

Президент повідомив, що 6 вересня відбудуться переговори з

енергетичних питань за участі міністрів палива й енергетики України, Росії та Європейського Союзу. 30 серпня у Брюсселі Україна проінформує керівників ЄС про подальші дії щодо імплементації Угоди.

Водночас, як зауважили оглядачі, російською стороною був зроблений наголос не на необхідності мирного врегулювання ситуації на Донбасі, а на можливих економічних втратах Росії від імплементації Угоди Україна–ЄС. Останнє супроводжувалось намірами відкоригувати Угоду України з Євросоюзом відповідно до власних інтересів.

Про те, що РФ має намір вийти з конкретними пропозиціями щодо можливої корекції базової Угоди і додатку до неї до міністерської зустрічі 12 вересня, повідомив міністр економічного розвитку РФ О. Улюкаєв.

«Мова йде про конкретні поправки, які ми повинні внести в текст додатку і, я не виключаю, що і в текст базової угоди», – сказав він.

У свою чергу помічник президента РФ А. Білоусов не виключає, що експертні консультації можуть привести до коригування тексту базової Угоди по асоціацію України з ЄС та додатку до нього.

«Ми в стислі терміни постараємося подивитися ті пункти Угоди про асоціацію України та ЄС, які викликають стурбованість і несуть в собі ризики для Росії, і постараємося за цими пунктами знайти якісь розв'язки. Аж до можливого внесення змін до тексту Угоди або її додатків», – повідомив він журналістам.

Єврокомісар з торгівлі Карел Де Гюхт, у свою чергу, підтвердив журналістам у Мінську проведення тристоронньої зустрічі РФ, України і ЄС з імплементації Угоди про асоціацію та вільної торгівлі Брюсселя і Києва 12 вересня в бельгійській столиці.

Очікується, що зустріч в Брюсселі пройде на рівні міністрів, де РФ представлятиме глава Мінекономрозвитку О. Улюкаєв, Україну – глава МЗС П. Клімкін та ЄС – євроомісар з торгівлі Карел Де Гюхт.

Отже, як і в осені минулого року напередодні Революції гідності, Росія ставить формат відносин з Україною в пряму залежність від зовнішньополітичного вектору України. І ситуація на Донбасі в цьому контексті виглядає виключно як додатковий важіль впливу на українське керівництво, а отже найближчим часом навряд чи варто очікувати мирного розв'язання конфлікту. При цьому РФ намагається максимально дистанціюватись від участі у врегулюванні військового протистояння.

Так, президент РФ В. Путін заявив, що під час зустрічі з Президентом України П. Порошенко не обговорювалося питання про припинення вогню на сході України. Про це він сказав журналістам за підсумками візиту в Білорусь.

«Ми говорили з усього комплексу російсько-українських відносин, перш за все, звичайно, з питань економічної взаємодії, з урахуванням того, що ми і на розширеній зустрічі говорили, насамперед, про це, але, зрозуміло, і про ту ситуацію, яка склалася на Україні. Безумовно, цю тему ми не могли обійти. Говорили про необхідність якнайшвидшого припинення кровопролиття, про необхідність переходу до політичного врегулювання тих проблем, всього

комплексу проблем, з якими Україна зіткнулася на південному сході країни», – сказав В. Путін, якого цитує прес-служба Кремля.

Він запевнив, що Росія, зі свого боку, буде робити все для цього мирного процесу, якщо він розпочнеться. «У цьому зв'язку досягнуто домовленості – це було вже в широкому форматі, ми на двосторонній зустрічі це підтвердили, – про те, що контактна група повинна якнайшвидше відновити свою роботу, може бути, тут, в Мінську», – сказав В. Путін.

На запитання, чи говорили вони з Порошенком, на яких умовах може бути припинений вогонь на Донбасі, Путін відповів: «Ні. Ми предметно не розмовляли стосовно цього. Відверто кажучи, ми не можемо говорити про якісь умови припинення вогню, про можливі домовленості між Києвом, Донецьком і Луганськом. Це не наша справа, це внутрішня справа самої України. Ми можемо тільки сприяти тому, щоб створити обстановку довіри в ході цього можливого і, на мій погляд, вкрай необхідного переговорного процесу. Ми про це говорили. Говорили про те, де це можливо, що Росія могла б зробити для того, щоб забезпечити цей процес. А якихось умов ми, Росія, не висували. Ми не можемо цього робити, не маємо на це жодного права. Це справа самої України, це справа Донецька, Луганська».

Можна впевнено прогнозувати, що позиція, зайнята Кремлем стосовно України та шляхів вирішення конфлікту на Донбасі, навряд чи зустрине підтримку з боку українського керівництва, а отже не варто очікувати досягнення компромісу в цьому питанні.

У зв'язку з цим примітно, що напередодні зустрічі у Мінську Президент України П. Порошенко у своїй заяві стосовно розпуску парламенту недвозначно заявив, що частиною його мирного плану є діалог з Донбасом. Утім, він зауважив, що «з незаконними збройними формуваннями спілкуватися можна лише за допомогою сили, поки вони не склали зброї, а більшість тих, кого виборці обрали на парламентських виборах 12 року, втратили авторитет та вплив на людей». Отже, справжній діалог з Донбасом можливий лише після проведення дострокових виборів до Верховної Ради. «Ті, кого Донбас обере своїми депутатами через два місяці, отримають мандат довіри й право представляти регіон в його контактах з центральною владою», – підсумував Президент.

Що ж до зовнішньополітичної орієнтації України та її державного устрою, то у Мінську П. Порошенко висловив переконання, що ніхто з учасників зустрічі не ставить під сумнів незалежність України і право її народу самостійно визначати своє сьогодення і майбутнє.

«Ми нікому не нав'язуємо і не хочемо, щоб хтось нав'язував нам форму внутрішнього устрою або інтеграційного напрямку зовнішнього розвитку. Український народ зробив свій вибір на користь унітарної, демократичної, європейської держави», – підкреслив він.

«Україна є відповідальним членом міжнародного співтовариства і вимагає поваги до свого суверенітету, територіальної цілісності і кордонів відповідно до загальноприйнятих норм міжнародного права», – також додав він.

Глава держави підкреслив, що метою його візиту до Мінська було зробити все можливе, щоб припинити кровопролиття і дати можливість почати складний процес пошуку політичного компромісу (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua/news/31081.html>). – 2014. – 25.08; (<http://www.president.gov.ua/news/31088.html>). – 2014. – 26.08); (<http://www.president.gov.ua/news/31092.html>). – 2014. – 27.08; Главком (<http://glavcom.ua/news/229408.html>), (<http://glavcom.ua/news/229396.html>). – 2014. – 27.08).

Аналітика

Т. Гранчак, заввідділу СІАЗ НБУВ

3 Днем Незалежності, Україно!

24 серпня Україна святкувала свій 23-й День незалежності. Цього дня в Києві вперше за п'ять років відбувся військовий парад, який став, без сумніву, кульмінацією святкування.

Урочистості розпочалися з виконання державного гімну України, з промовою виступив Президент П. Порошенко. На головній площі країни були присутні всі керівники держави. Командування парадом здійснював командувач Сухопутними військами ЗСУ А. Пушняков. Серед парадних розрахунків були 120 учасників антитерористичної операції на сході країни. В параді, також, взяли участь курсанти військових навчальних закладів та навчальних закладів МВС України, підрозділи всіх видів військ, що входять до складу Збройних сил України, а також 49 зразків військової техніки.

У привітанні з Днем незалежності України Президент П. Порошенко повідомив, що зараз країна народжується заново. Він пообіцяв, що в 2015-2017 роках на переозброєння та модернізацію української армії буде виділено більше 40 млрд грн (близько 3,7 млрд дол.). Також Президент повідомив, що Україна більше не буде відзначати День захисника вітчизни 23 лютого і вибере для вшанування воїнів більш підходящу дату (нагадаємо, 23 лютого 1918 р. Рада народних комісарів Радянської Росії видала Декрет про створення Робітничо-селянської Червоної армії, святковим цей день став у 1922 році).

П. Порошенко підкреслив, що «в осяжній історичній перспективі над Україною постійно, на жаль, буде військова загроза ... І з цим не тільки потрібно навчитися жити, до захисту незалежності нашої держави потрібно завжди бути готовими».

Представлена на параді нова і модернізована техніка з параду відправилась в зону АТО.

Крім військового параду, в Києві відбувся багатотисячний парад вишиванок. У параді взяли участь представники 18 регіонів і міст. Криму не було, заявок звідти на участь не подавали. Столичне святкування Дня незалежності завершилось святковим феєрверком.

23-тю річницю незалежності відзначали і в інших містах і селах України.

В центрі Одеси вранці майже 1,3 тисячі людей у вишиванках створили «живий ланцюг» на честь Дня Незалежності України. Люди, які зібралися на Приморському бульварі, взяли за руки і стали в «живий ланцюг» від пам'ятника Дюка до набережної на морському вокзалі Одеського морського

порту. Акція проходила під проливним дощем. У вишиванку навіть обрядили символ Одеси – Дюка.

Також в Одесі Потьомкінськими сходами пронесли 23-метровий прапор України. Прапор тримали учасники традиційного параду вишиванок.

Дюк у вишиванці. Джерело:

<https://twitter.com/hashtag/%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D1%81%D1%81%D0%B0>

Патріотичні кольори або елементи національного костюма переважали і на глядачах.

Пізніше в Одесі пройшов військово-морський парад, перед початком якого виступив Президент України П. Порошенко.

«Україна була, є і буде морською державою», – заявив П. Порошенко під час свого виступу.

Президент України також зазначив, що, запорукою відродження слави Військово-морських сил України стане не тільки їх технічне переоснащення. «Головним у цьому є справжній український патріотичний бойовий дух», – підкреслив П. Порошенко.

Крім того, глава держави запевнив, що Одеса з повним правом може називатися морською столицею України, де базується не тільки військовий, але й торговий флот країни.

В урочистому дійстві взяли участь понад півтисячі військових і 20 кораблів і катерів, серед яких і флагман вітчизняного флоту «Гетьман Сагайдачний».

У Дніпропетровську понад 5 тисяч людей пройшли Ходою слави по центру міста. Багато дніпропетровців, у тому числі волонтерів, прийшли з дітьми, були одягнені у вишиванки і тримали в руках синьо-жовті прапорці. Хвилиною мовчання присутні вшанували пам'ять тих, хто загинув на київському Майдані і в зоні АТО, відстоюючи суверенітет і європейський вибір України. Дніпропетровці в свято продемонстрували небувалий патріотизм і підтримку бійців АТО. Площею перед ОДА святковим

військовим маршем пройшли підрозділи військовослужбовців Дніпропетровського гарнізону, бійці спецбатальйону «Дніпро» і учасники АТО. Увечері на цій площі відбувся великий благодійний музичний марафон за участю відомих українських виконавців – груп «ТІК», «ВВ» і Руслани.

У Харкові 24 серпня відбулось урочисте покладання квітів до монумента на честь Незалежності України на пл. Конституції. У заході взяли участь заступник Харківського міського голови С. Горбунова-Рубан, представники виконавчого комітету Харківської міської ради, депутати міської ради.

Крім того, на церемонії покладання квітів були присутні представники духовенства, громадських організацій, працівники дипломатичного корпусу, військові, керівники харківських вишів, працівники організацій та установ міста, школярі, ветерани.

Мешканці міста прийшли на центральну площу Харкова у вишиванках із національною символікою.

Влада міста задалегідь прикрасила національною символікою 2,8 км міської набережної. Там висадили жовто-сині квіти – чорнобривці і петунії у формі національного прапора – його розмір 800 квадратних метрів. Таким чином був встановлений рекорд України.

У Чернігові з нагоди Дня Незалежності України відбулася церемонія покладання квітів та урочистий мітинг. На майданчику перед церквою пройшла молитва за мир і спокій в Україні. Всі святкові заходи пройшли в міському Парку культури та відпочинку. Зокрема, в місті відбувся міжнародний фольклорний фестиваль національних культур «Поліське коло», виставка квітів «Щастя краси» та мистецький фестиваль. Під вечір на Красній площі відбувся святковий концерт.

День Незалежності урочисто відсвяткували і в Житомирі. Спочатку там відбувся святковий мітинг, під час якого молодим людям, яким цього дня виповнилося 16 років, керівники області та міста вручили паспорти громадян України. Пізніше в парку культури імені Юрія Гагаріна відбувся благодійний концерт на підтримку військовослужбовців. Під час концерту пройшов благодійний аукціон з продажу робіт дітей з обмеженими можливостями

Вінничани відзначали День незалежності фестивалем сучасного українського мистецтва «Подільська пектораль». На вінницькому Майдані Незалежності відбулись урочисті заходи з нагоди свята, було представлено ярмарок народних майстрів, різноманітні арт-майстерні та виставки. На сцені звучали переважно патріотичні та народні пісні.

Окрім того, в рамках свята відбувся показ українського одягу від ТМ «Вишиваний вернісаж», який ще раз нагадав про красу та символіку традиційної української вишитої сорочки.

Концертна програма складалась з виступів академічного ансамблю пісні і танцю Вінницької обласної філармонії «Поділля», заслуженого діяча естрадного мистецтва Ю. Грицюка та дуету «Сузір'я».

Заслужений артист України С. Городинський презентував до свята свою концертну програму «Українцям». Також на сцену виходили вихованці Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Леонтовича.

На завершення урочистого вечору, сотні вінничан, які зібрались на площі, приєднались до масового флешмобу, виконавши гімн України. Зі сцени співав «Золотий голос Вінниччини» С. Городинський.

А завершив урочистості традиційний салют двадцятьма залпами на честь 23-ї річниці Незалежності України.

У Хмельницькому 24 серпня відбувся марш вишиванок, на який зібралося близько тисячі осіб. Незважаючи на зливу, люди пройшлися в національному одязі центральними вулицями міста, при цьому вони несли 50-метровий український прапор. Захід завершився молебнем по Україні та загиблим бійцям на Донбасі.

Урочисто і з душею святкувався День незалежності у Львові. Кульмінацією свята у місті став грандіозний концерт групи «Океан Ельзи», присвячений Дню незалежності. Ще до концерту Львів вражав своїм святковим настроєм. Замість параду військової техніки у місті пройшов парад трамваїв. Також у Львові відбувся марафонський забіг «За тверезу націю». Учасники забігу збирали кошти на закупівлю амуніції військовим, які знаходяться в зоні АТО.

Зі святом незалежності Україну привітали впливові світові лідери і керівники різних країн.

Свої привітання зі святом українському народу висловили королева Великобританії Єлизавета II і Папа Римський, президент США Б. Обама і президент Білорусі О. Лукашенко, президент Польщі Б. Коморовський і президент Франції Ф. Олланд, Король Іспанії Феліпе VI, Король Швеції Карл XVI Густав, імператор Японії Акіхіто, федеральний президент Австрійської Республіки Х. Фішер, президент Словацької Республіки А. Косичка, президент Туркменістану Г. Бердимухамедов, президент Республіки Казахстан Н. Назарбаєв. Також свої привітання Україні передали: президент Республіки Таджикистан Е. Рахмон, президент Республіки Хорватія І. Йосіповіч, президент Португалії А. Каваку Сілва, президент Республіки Бенін Я. Боні, президент Республіки Сінгапур Т.Тан Кенг Йам і президент Мексиканських Сполучених Штатів Е. Пенья Ньето та ін.

Водночас, як звернули увагу ЗМІ, президент РФ В. Путін українське свято проігнорував.

Проте, підконтрольні йому бойовики вирішили, наскільки їм дозволяла можливість, зіпсувати святковий настрій українців, і провели в Донецьку ганебний «парад військовополонених». «Парад ненависті», як охрестили цю акцію ЗМІ, викликав широкий резонанс як в середині суспільства, так і за рубежом.

У мережевому середовищі думки розділились. Деякі вважають, що після цього Донецьк не заслуговує на гуманне ставлення; інші – переважно прихильники ДНР – не бачать в цьому нічого ганебного – свою позицію вони пояснюють сотнями убитих мирних громадян. Є й ті, хто вважає, що в «колоні ганьби» йшли не солдати, а підставні люди.

Міжнародні правозахисники заявили, що акція, влаштована проросійськими сепаратистами в Донецьку, порушує Женевську конвенцію, яка вимагає гуманного і шанобливого ставлення до військовополонених.

На кадрах з Донецька видно, як центром міста проходить колона з кількох десятків полонених у супроводі озброєних сепаратистів. У цей час натовп на узбіччі скандує: «Фашисти». Прихильники самопроголошеної ДНР кидали в полонених яйця та пластикові пляшки з водою. За колоною полонених проїхали поливні машини.

«Хо́да українських солдатів у Донецьку порушує заборону Женевської конвенції на принизливе й образливе поводження, це образа гідності», – написала на своїй сторінці у Twitter заступник директора регіонального відділення правозахисної організації Human Rights Watch Р. Денбер.

У статті 3 Женевської конвенції, прийнятої після Другої світової війни, яка застосовується до всіх збройних конфліктів, міститься категорична заборона на «посягання на людську гідність, зокрема образливе і принизливе ставлення».

Дана хода є очевидним порушенням цієї абсолютної заборони і може розглядатися як воєнний злочин, написав на сайті HRW представник організації О. Сольвенг.

З осудом влаштованої сепаратистами акції виступили також представники німецького і чеського МЗС.

Німеччина засуджує бойовиків, які вивели на акцію публічного приниження групу полонених з числа українських військ, повідомляє агентство Reuters з Берліна з посиланням на речника німецького МЗС. За словами речника, це може бути розтлумачене як злочин війни.

«Цілком імовірно, – сказав М. Шефер, відповідаючи на запитання журналістів, чи це могло бути воєнним злочином. – Це просто гидко. Так не робиться».

Засудило проведення проросійськими бойовиками «параду українських полонених» в Донецьку 24 серпня Міністерство закордонних справ Чехії, назвавши це свідченням їхньої нікчемності.

Як ідеться у заяві міністерства, «порушення проросійськими бойовиками права полонених на гідне ставлення у Донецьку було неприпустимим та нікчемним».

Крім цього, МЗС Чехії виступило із категоричним засудженням дій Росії відносно України.

«Чеська республіка звертається до РФ із закликом припинити дії, які дестабілізують ситуацію на сході України, зокрема поставки важкого озброєння і обстріл українських підрозділів», – йдеться в заяві, опублікованій на сайті МЗС Чехії.

Зі свого боку міністр закордонних справ РФ С. Лавров не побачив у «параді військовополонених» нічого неприпустимого. Про це очільник російського зовнішньополітичного відомства сказав на прес-конференції в Москві.

«Що стосується принизливого ставлення до військовополонених – це нехай розбираються юристи. Я бачив цю картинку цього “параду”. Я не побачив нічого такого, що хоч близько нагадувало знущання», – сказав С. Лавров.

Він також додав, що Росія готується спрямувати в Україну новий «гуманітарний конвой». За запевненням С. Лаврова, офіційна влада України вже повідомлена про те, що Росія планує відправити ще один «гуманітарний конвой» на Донбас, використовуючи колишній маршрут пересування колони.

Тим часом на звільнених від сепаратистів територіях люди по-новому починають цінувати мирне життя в єдиній незалежній країні: у нещодавно звільнених від терористів Краматорську, Слов'янську, Артемівську відзначали День незалежності. Сотні людей зібралися під українськими прапорами.

Як йдеться у сюжеті спецвипуску ТСН до Дня Незалежності, жителі Слов'янська зазначили, що для міста це дуже великий мітинг, бо після всіх військових подій, люди досі бояться брати участь у масових заходах. Проте настрої у людей був святковий. «Ми хочемо показати, що Слов'янськ – це Україна, що тут є патріоти. І українською мовою розмовляють, і російською. Ми підтримаємо єдність України, ми за єдину Україну», – каже жителька міста.

Увечері в місті висадився «творчий десант» з Адою Роговцевою, Ахтемом Сейтаблаєвим та Катериною Степанковою. Люди із захопленням слухали виступаючих, йшли на діалог, задавали питання.

Творчі прояви і кроки назустріч одне одному «зшивають» країну і дають їй шанс на майбутнє. Незважаючи на біль і втрати, військові дії, Україна відзначила День свого народження, у цьому році – і як нація, що відбулася, усвідомивши себе. Довгих щасливих років тобі, країно! *(Матеріал підготовлено з використанням інформації: <http://tsn.ua/ukrayina/u-sviti-svyatkuvannya-dnya-nezalezhnosti-ukrayini-nazvali-paradom-nezlamnosti-364728.html>; <http://tsn.ua/ukrayina/u-slov-yansku-miscevi-zhiteli-u-vishivankah-pokazali-scho-voni-za-ukrayinu-364711.html>; <http://ru.tsn.ua/ukrayina/kak-ukraina-otmetila-den-nezavisimosti-parady-marshi-vyshivanok-i-koncert-oe-383054.html>; <http://ru.tsn.ua/ukrayina/kak-samye-vlyiatelnye-politiki-mira-pozdravlyali-ukrainu-s-dnem-nezavisimosti-383041.html>; <http://www.newsru.com/world/24aug2014/paradkyiv.html>; http://ipress.ua/photo/harkiv_na_den_nezalezhnosti_usmishky_vyshyvanky_i_sy_nozhovtyu_prapor_81542.html; <http://www.myvin.com.ua/ua/news/events/29065.html>; http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2014/08/140825_hrw_parades_ukraine_it.shtml; <http://vesti.ua/donbass/66783-jeto-byla-specoperacija-nenavisti>; <http://www.unn.com.ua/uk/news/1378831-chekhiyi-zaklikaye-rosiyu-pripiniti-destabilizatsiyu-situatsiyi-na-skhodi-ukrayini>).*

Вимушені переселенці зі Сходу України: проблеми і шляхи їх вирішення

У зв'язку з анексією Криму Росією та військовими діями на Сході України Українська держава зіткнулася з новою для себе проблемою – проблемою переселенців, або, як їх ще часто називають, біженців. При цьому Женевська конвенція про статус біженців (1951 р.) чітко говорить, що біженцем є той, хто змушений залишити межі своєї країни через обґрунтовані побоювання за своє життя та безпеку.

Біженці з анексованого Криму в цьому контексті – це справді біженці, оскільки вони формально полишили іншу країну (Росію). А от біженці всередині унітарної країни – явище нове. У кращому випадку – це переселенці, які вимушено міняють регіон проживання на кращий і комфортніший для себе. У гіршому випадку вони – втікачі, які знімають із себе відповідальність і претендують на статус жертви.

У психологічному плані будь-який біженець є соціально дезадаптованим. Він не має елементарних життєвих навичок у новому середовищі, роботи, а іноді базових побутових умов.

Існує також проблема нормативної категоризації. Якщо людина просто переїхала до іншого міста і є самодостатньою, чи можна вважати її біженцем? Вочевидь, її соціальний статус інший, ніж у тих, хто не може обійтися без допомоги держави або волонтерів. Відсутність же «обкатаних» механізмів для прийому мігрантів створює проблеми для регіонів, які їх приймають.

Точну кількість тих, хто був змушений залишити свої домівки, назвати складно. Якщо переселенців, які звертаються за допомогою, ще можна порахувати, то про те, скільки людей виїхали самостійно, можна тільки здогадуватися. В агентстві ООН у справах біженців заявляють про майже 416 тис. українців зі східних регіонів, які полишили домівки унаслідок бойових дій. Про це пише DW з посиланням на AFP.

Як повідомляється, близько 198 тис. українців, які вимушені були виїхати зі своїх міст, рушили до Росії, більш ніж 14 тис. – до Польщі і ще майже 14 тис. – до Білорусі.

«Ми визнаємо, що кількість переселенців може бути більшою, позаяк немає централізованої системи реєстрації, а також, як ми знаємо, багато хто не реєструється», – пояснила речниця агентства А. Руммері.

Із майже 200 тис. українців, які поїхали із зони бойових дій до Росії, лише близько 78 тис. подали заяву на отримання статусу біженця, сказала вона.

Раніше, 5 серпня, в ООН говорили про 117 тис. тих, хто переселився із Донеччини й Луганщини в інші регіони України, і про 168 тис. переселенців в Росію.

Міжвідомчий координаційний центр, зі свого боку, поінформував, що згідно з оперативною інформацією, загальна кількість громадян України, які переселені з Автономної Республіки Крим та міста Севастополь до інших регіонів, складає 16 тис. 808 осіб, у тому числі 4 тис. 4677 дітей, 1 тис. 194 інваліда та особи похилого віку. З району проведення АТО до інших регіонів переселено 102 тис. 699 осіб, у тому числі 35 тис. 207 дітей, 14 тис. 740 інвалідів та осіб похилого віку. За добу – 3 тис. 321 особа, у тому числі 1 тис. 196 дітей, 456 інвалідів та осіб похилого віку.

Всього тимчасово розміщено 119 тис. 507 осіб, у тому числі 39 тис. 884 дитини, 15 тис. 934 інваліда та осіб похилого віку. За добу – 3 тис. 84 осіб, у тому числі 1 тис. 123 дітей, 458 інвалідів та осіб похилого віку.

Найбільш складна ситуація щодо розміщення громадян, організації їх життєзабезпечення складається у місті Київ (прийнято 21 тис. 292 особи), Дніпропетровській (14 тис. 236 осіб), Запорізькій (14 тис. 364 особи), Харківській області (13 тис. 775 осіб), Одеській (7 тис. 973 особи), Полтавській (6 тис. 680 осіб), Київській (5 тис. 460 осіб) та Львівській (4 тис. 578 осіб) областях. Найменша кількість розселених у Тернопільській (858 осіб), Волинській (869 осіб), Рівненській (1007 осіб) та Закарпатській (1141 осіб) областях (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247537534&cat_id=244277212. – 2014. – 21.08).

У зв'язку з напливом біженців у Київській міській держадміністрації (КМДА) порадили переселенцям із зони силового конфлікту на Сході України звернути увагу, крім столиці, на інші регіони України. Таку заяву зробив перший заступник голови КМДА І. Ніконов. «Люди повинні розуміти, що Київ не безрозмірний», – сказав він. За його словами, у місті створено штаб з розселення людей, який займається, зокрема, працевлаштуванням. Водночас, зазначає І. Ніконов, частина переселенців працювати не хоче. «Такі ж штаби створені по всій Україні, які допомагають інтегруватися в соціум. Зовсім не обов'язково їхати в Київ – є такі ж центри в Чернігові, Черкасах», – підкреслив перший заступник голови КМДА (<http://nashe.orbita.co.il/blogs/worldnews/46520>).

Водночас з появою переселенців з Донбасу з'явилися й організації, що допомагають людям залишати зону бойових дій. Активісти луганського Євромайдану, які самі змушені були виїхати в Київ, створили громадянську ініціативу «Схід-SOS»; спільноти допомоги біженцям з Криму «Будинок друзів» і «Крим SOS» розширили свою діяльність на Донецьку та Луганську області. Волонтери Євромайдану з різних регіонів Донбасу організували групу допомоги переселенцям «Донбас SOS». «Волонтерська сотня» Майдану, яка займалася вивезенням поранених у лютому, вирішила теж допомагати жителям Донбасу переїжджати. Майже в кожному великому українському місті є подібні організації. В основному всі вони існують на волонтерській основі, на «гарячих» лініях цілодобово чергують оператори, приймають заявки від біженців й охочих допомогти – житлом, роботою, одягом, медикаментами. Волонтери працюють цілодобово, і багато жителів

Донбасу вже перебралися в безпечне місце з їхньою допомогою, проте кількість біженців не зменшується.

Із проблем, які наразі гостро стоять перед волонтерами, це насамперед житлове питання. Поки людина не визначиться, де вона житиме, вона не зможе почати пошук роботи, отримувати соціальну допомогу, яка часто «прив'язана» до місця проживання. Для сімей з дітьми відсутність постійного місця проживання також означає неможливість віддати дитину до школи або дитячий садок, а це гальмує соціальну адаптацію дитини, яка й так пережила шок раптового переїзду. Особливо складно в цій ситуації вагітним жінкам, яким потрібно спостереження лікаря, пологовий будинок, на який вони можуть розраховувати, і хоча б мінімальні комфортні умови.

На сьогодні житлове питання загострюється з огляду на наближення навчального року, адже частину біженців було розселено по студентських гуртожитках, і тепер вони мають переїжджати повторно.

Як інформують ЗМІ, сьогодні 20 тис. людей живуть у гуртожитках вишів і санаторіях. Гуртожитки треба звільнити до навчального року – до 1 вересня. Табори й бази відпочинку на березі Азовського моря просто не опалюються. Тепло спробують налагодити, де це можливо, і цей процес уже розпочався. Решта біженців мають переїхати. За інформацією рятувальників, наявні 4 тис. вільних об'єктів, які можуть прийняти тих, хто цього потребуватиме. «На сьогодні у нас 34 тис. – резерв, а вимушених переселенців – близько 20 тис. Третій напрям вирішення цієї проблеми – це дійсно, якщо залишиться якась частина людей, перемістити в ті регіони, де у нас є вільні місця», – розповідає заступник голови ДСНС В. Стоєцький (<http://expres.ua/news/2014/08/16/112037-bizhenci-zalyshayutsya-vulyci-studentiv>. – 2014. – 16.08).

З іншого боку, для визначення місця перебування інколи вирішальним чинником може стати наявність або відсутність роботи за спеціальністю. Так, за інформацією видання Gazeta.ua, у Києві на столичній набережній у наметах живуть біженці з Криму, які, за їхніми словами, не змогли отримати статус біженців і за відсутності роботи не можуть орендувати нормальне житло. Отже, четвертий місяць вони мешкають у наметі на Дніпровській набережній у Києві. «Ми спочатку жили в хостелі, що дала держава. Потім нам сказали: платіть оренду. Грошей нема, та й жити там неможливо. Оселилися біля річки, бо нагадує море. По-друге, біля води і вмитися можна, і посуд помити. Усе, що в нас зараз є, подарували кияни. Ми писали листи скрізь, куди могли: голові Київської адміністрації В. Бондаренку, меру В. Кличку, у Міністерство соціальної політики. Нас усі знають, але ніхто не допомагає. Ми не просимо грошей. Готові заробляти, але дайте змогу. Можемо продавати овочі, але Київблагоустрій не дає торгувати. Дозволу на наш торговий намет не видають», – розповіли кримчани виданню.

За їхніми словами, їм пропонували поїхати в село Чернігівської області, утім їхати туди вони не схотіли, аргументуючи свою позицію відсутністю попиту в селі на їхні професії – інструктор дайвінгу, фахівець з реклами, ветеринар (стосовно останнього, щоправда, виникають певні сумніви). «От

кому в селі потрібен дизайнер реклами? Коровам?» – запитує один із співбесідників видання (http://gazeta.ua/articles/ukraine-newspaper/_bizhenci-z-krimu-zhivut-na-stolichnij-naberezhnij-u-nametah/575405#. – 2014. – 15.08).

За словами кадрового менеджера А. Давидюка з Києва, на початку серпня він знайшов роботу для 12 біженців з Краматорська (Донеччина). «Понад два місяці до мене зверталися ті, хто втратив роботу на Донеччині та Луганщині і перебрався жити у столицю. Мав чотири заявки від сантехніків. Влаштував у дві приватні контори. Знайшов місце для маркетолога і юриста, трьох запросили працювати менеджерами в інтернет-магазин, двом жінкам знайшов роботу касирами у супермаркеті», – розповів А. Давидюк. Водночас він зауважив, що не всі одразу погоджуються на ту роботу, яка пропонується: «Будь-ким працювати не згодні. Усі хочуть залишитися у столиці. Переїжджати у регіони, де пропонують і житло, і роботу погоджуються одиниці». Переселенці вимагають високих зарплат і більшість запропонованих вакансій ігнорують. «На днях приходить жінка років 30, – говорить кадровик. – У Донецьку була торговельним представником. Просить знайти їй роботу за спеціальністю. Пропонували йти торговельним представником по квасу, каві і чаю, кондитерських виробках. А вона вперлася: хочу торгувати або ковбасами, або хімією. Але зараз таких вакансій нема і найближчим часом не буде. Бо люди у цих сферах рідко звільняються. З таким підходом роботу шукатиме два роки. Видно, що робота для них не на першому місці.

Зараз працівників готові прийняти на фермерські господарства і в аграрний сектор на збір урожаю. Але така робота біженців не влаштовує зарплатою і необхідністю покинути столицю» (http://gazeta.ua/articles/life/_bizhenci-u-stolici-perebirayut-robotoyu-i-vidmovlyayutsya-pereyizhdzhati-v-regioni/575601. – 2014. – 15.08).

Про те, що деякі переселенці із зони проведення антитерористичної операції не хочуть працювати, що ускладнює їхню адаптацію в нових умовах, заявляв голова Київської облдержадміністрації В. Шандра під час засідання регіонального штабу з тимчасового розміщення громадян України, що виїжджають з районів проведення АТО і АР Крим, повідомили в прес-службі ОДА. «Є проблема адаптації переселенців. Стикаємося з тим, що деякі люди не хочуть працювати, не хочуть нічого робити. Ми повинні забезпечити їм можливості й умови повноцінно жити і працювати. Але переселенці, які безпідставно не працюють, апріорі не можуть жити краще, ніж жителі Київської області», – сказав В. Шандра. За його словами, у Київській області на кінець липня зареєстровано близько 3 тис. вимушених переселенців. Він сказав, що встановити точну кількість людей, які прибувають в область зі Сходу України, дуже складно. «Не всі до нас звертаються, деякі люди селяться у родичів і не реєструються. Ми не знаємо, коли завершиться АТО, скільки часу ще пройде. Тому нам потрібно напрацювати варіанти на випадок, якщо події розгортатимуться за важким сценарієм», – підкреслив В. Шандра (<http://rus.for-ua.com/article/1043668>. – 2014. – 24.07).

Зі свого боку заступник губернатора Дніпропетровської області Б. Філатов також скаржиться на те, що «деякі біженці з Донбасу дуже агресивні і вважають, що їм всі щось винні». «Біженці не хочуть працювати за 1700–1800 грн, які їм пропонують, обґрунтовуючи свою відмову тим, що вдома вони отримували в рази більше», – говорять у Запорізькому штабі з питань переселенців. Про те, що багато жителів Донбасу відмовляються від пропонованих робочих місць, розповідають і в західних областях України.

На те, що біженці зі Сходу України не хочуть працювати, стали скаржитися навіть російські чиновники. Наприклад, помічник губернатора Костромської області з питань біженців І. Прудников заявив, що десятки здорових працездатних переселенців відмовляються від пропозицій роботи з житлом, вважаючи за краще жити в санаторіях на всьому готовому. Заступник голови Комітету Держдуми з безпеки та протидії корупції Д. Горовцем зазначає, що врахувати всі запити приїжджих – завдання нездійсненне. За його словами, біженці, яким привозять як гуманітарну допомогу одяг і мобільні телефони, часто заявляють, що «хочуть нові речі, останні моделі телефонів».

Для розв'язання проблеми працевлаштування біженців в Україні майже в кожній області країни працюють центри допомоги переселенцям. Наприклад, у Дніпропетровському центрі оголошення з вакансіями для внутрішніх мігрантів роздруковують і вивішують безпосередньо в коридорі. Переселенці часто турбуються, що без документів (трудової книжки, ідентифікаційного номера або диплома) роботу їм не знайти. Волонтери також зазначають, що пропозицій працевлаштування для переселенців багато, але, наприклад, шахтарям знайти роботу за фахом не вийде. Але працевлаштуватися все одно допоможуть. За словами співробітника Дніпропетровської ОДА В. Шебанова, якщо документи втрачено, на громадські роботи бажаючих візьмуть.

Координацією допомоги переселенцям займаються безпосередньо й мігранти, які вже зуміли «зміцнити» свої позиції на новому місці.

Волонтерська організація «Центр зайнятості вільних людей» робить у своїй роботі ставку саме на соціальну адаптацію переселенців і їхнє працевлаштування. Центр почав свою роботу ще під час Майдану, щоб працевлаштовувати тих, хто втратив роботу через свою громадянську позицію. Тепер займається працевлаштуванням переселенців, співпрацюючи з декількома сотнями компаній-роботодавців. За словами волонтерів, найбільше пропозицій надходить для будівельників, продавців, операторів кол-центрів і програмістів. Бажаючих знайти роботу можуть не тільки проконсультувати з приводу вільних вакансій, а й допоможуть скласти резюме та підготуватися до співбесіди (<http://www.dengi-info.com/news/188774-pereselency-ne-znachit-nahlebniki.html>).

Держава також не залишає переселенців один на один з бідною та всіляко намагається допомогти. Так, за словами міністра соціальної політики Л. Денісової, для переселенців уже діє спрощена система працевлаштування: для того щоб встати на облік у державних центрах зайнятості, достатньо

пред'явити якість посвідчення особистості. Незважаючи на те що база центрів нараховує понад 50 тис. вакансії, в основному це – робочі професії: водії, будівельники, токарі, слюсарі тощо. Кваліфікованим претендентам знайти роботу за фахом через Державний центр зайнятості проблематично. Або ж доводиться змиритися з існуючим станом справ і погоджуватися на хоч якусь роботу «на перших порах». Для цього, до речі, пропонуються курси перепідготовки. Крім центрів зайнятості, житло й роботу можна шукати на спеціально створеному для переселенців урядовому порталі.

«Запрацював урядовий сайт для переселенців. Там всі контактні телефони й інша важлива інформація», – написала на своїй сторінці у Facebook нардеп й уповноважена Президента з мирного врегулювання конфлікту в Донецькій і Луганській областях І. Геращенко.

На сайті розмістили рубрики з пошуку житла для переселенців, контактні адреси та телефони, витяги із законодавства, поточні новини. Також указали контактні телефони координаційних штабів для біженців у кожному регіоні. На сайті вказано, що за його роботу відповідає Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (<http://tsn.ua/politika/dlya-bizhenciv-iz-krimu-ta-donbasu-zapustili-specialniy-uryadoviy-sayt-358098.html>).

5 серпня відбулося засідання міжвідомчого оперативного штабу з питань тимчасово переміщених осіб, яке відбулося у форматі відеоконференції з регіональними штабами та віце-прем'єр-міністром України, міністром регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства В. Гройсманом. На ньому було наголошено на тому, щоб забезпечити належними умовами проживання тимчасово переміщених осіб в осінньо-зимовий період. «Коли прийде зимовий період в умовах військової агресії, кожна людина має бути обігрітою. Тут мова про особисту відповідальність кожного керівника області. Питання принципове, знаходиться на особистому контролі Президента і Прем'єр-міністра України, і наше завдання не як чиновників, а як людей – забезпечити належні умови перебування тимчасово переміщених осіб у цей період», – наголосив він.

Також за результатами перевірки умов проживання в регіонах переселенців зі Сходу України та Криму віце-прем'єр-міністр доручив сформувати виїзну комісію в Суми, де зафіксовано найбільшій відсоток тимчасово виділених для переселенців житлових об'єктів, що не відповідають необхідним нормам через відсутність холодної та гарячої води, опалення, каналізаційних систем тощо (Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>). – 2014. – 5.08).

Проте житло й робота – не єдині проблеми переселенців. Багато хто виїжджає із зони бойових дій у поспіху, не встигнувши зібрати необхідні речі, предмети гігієни, теплий одяг. Опинившись в іншому місті з мінімальним бюджетом, не можуть дозволити собі покупки – у багатьох грошей вистачає тільки на харчування. Також багато хто відчуває труднощі з харчуванням – щодня ходити в кафе мало хто може собі дозволити, а коли людина живе в чужій оселі, готувати не завжди виходить. Особливо складно

людям, яким потрібна дієта через проблеми зі здоров'ям. Багато біженців бояться настання осінніх холодів – їдучи, вони не брали із собою теплового одягу. З початком навчального року дітям-переселенцям необхідно буде йти до школи, продовжувати навчання. Зокрема, лише до київських шкіл цього року піде 1,5 тис. дітей-переселенців.

Водночас варто вказати й на бюрократичні перепони. Зокрема, на Кіровоградщині на початку літа головною проблемою для області під час розселення біженців стало саме це, а не відсутність житла. Про це зазначали заступник голови Кіровоградської ОДА з гуманітарних питань В. Атаманчук і керівники структурних підрозділів облдержадміністрації.

За словами О. Догарова, директора обласного департаменту соціального захисту населення, перелік об'єктів для розселення формувався ще коли порушувалося питання розселення сімей військовослужбовців – після окупації Криму. Оскільки жодна сім'я військовиків не прибула на Кіровоградщину, невикористаними залишилися й кошти, передбачені з державного бюджету для міського на ці потреби, – 701 тис. грн.

Разом з тим витратити ці гроші на створення умов перебування переселенців зі Сходу України одразу було неможливо, оскільки попередньо вони були виділені саме для кримчан. Розв'язати цю проблему можна було лише змінивши формулювання рішення Кіровоградської обласної ради й отримавши більшість голосів депутатів (<http://gre4ka.info/suspilstvo/10959-kirovohradshchyna-zhytlo-dlia-bizhentsiv-ie-a-mekhanizmu-nadannia-im-dopomohy-nemaie>. – 2014. – 4.06).

«Швидка та ефективна адаптація вимушених переселенців зі Сходу України в інших регіонах залежить не лише від гостинності українців, а й вимагає змін у законодавстві. Адже її гальмують надзвичайно затягнуті бюрократичні процедури», – підкреслив директор програм з європейської інтеграції Міжнародного центру перспективних досліджень, який бере участь у роботі Програми розвитку ООН в Україні, В. Притула.

Про це йшлося під час зустрічі представника Програми розвитку ООН в Україні із заступником голови Львівської облдержадміністрації В. Харчуком 4 липня. «Ми надаємо тимчасове житло, але реєструвати у себе переселенців ніхто із львів'ян не хоче. Зрештою, це юридичне питання й потребує детального вивчення», – зазначила заступник директора департаменту соціального захисту населення облдержадміністрації О. Яковець.

Також вона повідомила, що в департаменті вже напрацьовано механізм вирішення питання щодо тимчасової реєстрації місця проживання переселенців зі східних і південних областей України, однак така процедура потребує юридичної підстави та регулювання.

На зустрічі йшлося про те, що одним з варіантів вирішення проблеми може бути внесення переселенців у базу Центру обліку бездомних громадян, їм буде видаватися довідка про тимчасову реєстрацію зі статусом внутрішньо переміщеної особи. Важливо, що при цьому в паспорті таких громадян не

буде жодних відміток. Тимчасова реєстрація буде надаватися на півроку з можливим продовженням терміну.

Водночас наголошувалося, що необхідно провести засідання регіонального штабу із координації роботи з переселеннями щодо документообігу переселенців у Львівській області, аби врахувати думку всіх представників.

Також під час зустрічі зазначалося, що вже спостерігається внутрішня міграція переселенців у середині області: «Термін, на який мешканці Львівщини поселяли у себе переселенців з Криму та Сходу, у багатьох випадках закінчився, і тепер нам необхідно шукати для них нове житло», – зазначила О. Яковець.

За інформацією департаменту соціального захисту, матеріальне забезпечення, оздоровлення, лікування та виплата соціальної допомоги переселенцям надається в повному обсязі. Однак усе ще залишається проблема із працевлаштуванням. «Більшість переселенців – це люди працездатного віку. Частково цю проблему можна було б вирішити, якби була можливість внутрішньо переміщених осіб поселяти в містах області», – зауважила О. Яковець.

Також уже надійшли кошти ООН для виплати разової адресної допомоги внутрішньо переміщеним громадянам. Ідеться про перший транш розміром 1 млн грн. Таку допомогу отримують багатодітні сім'ї, діти-інваліди, одинокі матері, студенти, які не отримують стипендії.

«Важливо розуміти, що питання переселенців (їхньої реєстрації, поселення, ведення бізнесу) є вкрай важливим для України сьогодні, особливо для деяких її регіонів. Тому скоординована робота органів державної влади, місцевого самоврядування, міжнародних організацій, у першу чергу ООН та ОБСЄ, та громадськості зможе вирішити першочергові нагальні потреби, а також утворити дієві механізми для вирішення подібних питань у майбутньому», – резюмував зустріч В. Притула (http://icps.com.ua/key_issues/politics_and_reforms/ckoordinovana-robota-vladimizhnarodnikh-orhanizatsij-ta-hromadckocti-zmozhe-virishiti-pershocherhovi-potrebi-perecelentsiv-zi-ckhodu.html).

Одразу дві прес-конференції, присвячені проблемам переселенців зі Сходу України, відбулися в Одесі. «За нашими підрахунками, на забезпечення переселенців, які прибули в Одеську область, потрібно понад 3 млн грн на місяць», – говорить президент Всеукраїнського громадського об'єднання «Європейська асоціація прав інвалідів», член Координаційної ради у справах інвалідів при Одеській обласній державній адміністрації О. Дрюма. Ідеться про повне забезпечення інвалідів і членів їхніх сімей, а також простих переселенців одягом, взуттям, засобами гігієни, побутовими предметами.

Чиновники ж Одеської обласної адміністрації заспокоюють, що медпрепарати незабаром надійдуть, людей годуватимуть, а гроші, які заборгувала держава, придуть на рахунки санаторіїв і баз відпочинку. За словами начальника управління комунікацій з громадськістю Одеської

державної адміністрації І. П'янкової, ОДА уклала договір із власниками оздоровниць, однак, коли держава переведе гроші за послуги, не відомо. Цьому знову-таки заважають складні бюрократичні процедури (<http://odessa-life.od.ua/article/4956-kak-zhivetsya-v-odesse-pereselencam-s-vostoka-ukrainy>).

Намагаючись якомога ефективніше вирішити проблеми біженців, держава і волонтери водночас стикаються з інколи не зовсім адекватною реакцією останніх. Так, за останні декілька тижнів в інформаційному просторі з'явився ряд публікацій у ЗМІ й соцмережах стосовно хамської поведінки переселенців зі Сходу, їхнього небажання працювати, намагання нав'язати мешканцям міст, куди вони переїхали, власні русофільські цінності, нехтування гостинністю тих, хто їх приймає.

Досить типовою в цьому контексті є розповідь на своїй сторінці у Facebook В. Сердюка: «...У районі Київського вокзалу зустрів таких самих біженців з Донецька. Питали, як приймають біженців. Які будинки, квартири їм виділяють. Так от вони не хочуть жити в селах. В Донецьку у них залишилося житло. Півбудинку з двома кімнатами. Тепер хочуть тут 3–4-кімнатну квартиру або великий будинок. Переживають за те, що скоро закінчиться АТО в Донбасі, і уряд в першу чергу почне виділяти житло тим, хто отримав поранення і каліцтва під час бойових дій. А вони підуть на другий план і будуть змушені повернутися назад до Донецька. Ще їх цікавило питання щодо компенсації від держави за втрачене житло. Тільки про яку компенсацію йде мова, я так і не зрозумів...» – зазначив дописувач (<http://www.remarka.net.ua/proekty/vlasna-dumka/3679-v-serdjuk-bizhenci-z-donbasu-hto-vy.html>. – 2014. – 12.06).

Особливою популярністю у жителів Донбасу користується Крим. Багато з тих, хто приїхав на півострів під виглядом біженців, хотіли безкоштовно пожити на морі (<http://www.dsnews.ua/society/poyavilas-povaya-professiya-bezhentsy-s-donbassa-25072014190600>. – 2014. – 25.07).

Проте, як повідомляють ЗМІ, у Криму частину переселенців зі Сходу України почнуть відправляти в інші області Росії. Громадян України, які раніше проживали в Донецькій і Луганській областях, вивозитимуть із Сімферополя літаки Іл-76 МНС Росії. Із Сімферополя українців повезуть до Саратова, Ростова-на-Дону й Республіки Башкирія та Бурятія.

Через негативні повідомлення в соцмережах, зокрема про те, що гості зловживають добротою галичан і намагаються їх обдурити, частина львів'ян вже відмовляється приймати біженців зі Сходу України.

На львівському форумі користувач під іменем Афаліна, яка була зареєстрована у 2010 р., написала про те, що переселенці з Донецької області, яких вона прийняла у себе вдома, глузували з її доброти. «Знайомка моїх знайомих попросила мене дати пожити в квартирі сім'ї з Донецької області. Я їх зустріла на машині, нагодувала, дала ключі від квартири і поїхала (я живу в іншому місці). Через кілька днів захожу. Їх не було, вони вийшли за пивом, на столі був відкритий ноутбук і там був лист. Я прочитала – люди ж незнайомі. [...] Автор жартував з нашої вимови, розказував, що класно би було покликати сюди путлера і вигнати нас зі Львова. Бо у Львові реально

круто – Європа. І щоб “пацани” не боялись сюди їхати – тут все влаштують. І було б класно мою квартиру собі забрати. І ще купа-купа всього...» – написала користувач форуму у своєму повідомленні.

Схожі повідомлення в соціальних мережах з’являються і від жителів інших міст.

«Наш Остріг – містечко невеличке, тут всі один одного знають. І коли сюди почали приїздити переселенці, їх дуже жаліли. Кидають люди усе, що нажили за життя, і втікають на чужину. Вулицями ходили з дітьми кримські татарочки. Привітні, віталися з усіма. Чоловіки залишали їх тут, а самі поверталися до Криму. А потім дорогими машинами почали з’їжджати люди зі Сходу. І не лише жінок і дітей везуть до нас череваті дядьки із золотими печатками на пальцях. Вони цілими родинами підшуковують добротне житло. Видно, що думають тут надовго осісти... Допоки ці “бідні біженці” скуповуватимуть тут нерухомість, гулятимуть і проситимуть “повторить по-руськи”?» – переповідає свою розмову з місцевою жителькою І. Стасюк (<http://like.te.ua/літературний-блог/біженці-з-донбасу-окуповують-західні>. – 2014. – 9.06).

«І я знову задумалась: люди голосують на референдумі за “незавісімасть”, кричать “Расея” на мітингах, стоять на барикадах за ДНР, принципово не хочуть розуміти українську мову, і в той же час втікають у саме лігво бандерівців?! Де хоч якась логіка? Вони вважають нас наївними простачками, яких можна “розвести, як лохів”», – зауважує зі свого боку волонтерка Н. Толмачова (<http://p-p.com.ua/articles/51846>. – 2014. – 17.07).

Хамське ставлення біженців обурює також закарпатців. Непоодинокими є повідомлення про грубість переселенців, які вважають закарпатців «лохами». Нещодавно ж преса повідомляла про те, як хулігани з явно «східняцьким» акцентом побили ужгородського художника.

У зв’язку з цим журналіст В. Глагола на своїй сторінці у Facebook написав: «Про біженців. В Ужгороді їх близько 300. Уже дійшло до того, що приходять в управління освіти міста скандалити з вимогою відкрити в місті нову російськомовну школу, бо в школу № 3 їхніх дітей уже не приймають через брак місця».

Тепер просто уявіть собі, що хтось із закарпатців опинився на Сході України і вимагає відкрити українську (угорську, словацьку, румунську) школу. Важко...

Закарпатці дійсно щиро готові допомагати біженцям, які втекли до нас від лихої війни. І допомагають. Бо більшість біженців дійсно потребують допомоги. Однак як боротися з тими, хто користується добротою закарпатців?»

З цього приводу Закарпатська патріотично-виховна організація «Кротон» розповсюдила заяву:

«Дорогі закарпатці! Через бойові дії в Україні до нашої області приїхали вже майже 600 біженців. Закарпатці завжди були терплячими і толерантними, а також готовими допомогти тим, хто потрапив у біду. Але нам, закарпатцям, прикро, коли хтось використовує нашу доброту.

Останнім часом дедалі більше новин надходить про те, що біженці в Закарпатті поведуться відверто агресивно щодо нашого місцевого населення. Преса повідомляла про побиття біженцями ужгородського художника. Журналісти також повідомляють про вимоги, які ставлять біженці до нашої влади, вимагаючи привілеїв. При цьому, за даними прес-служби Закарпатської ОДА, лише 24 біженці стали на облік у центр зайнятості, тобто шукають роботу.

У той час, коли наші закарпатські хлопці гинуть на чужій війні на Сході України, здорові чоловіки зі Сходу байдикують у Закарпатті і поведуться нахабно.

У своїй історії від 1946 р., коли Закарпаття було незаконно анексоване сталінським СРСР, ми вже пережили масові репресії проти місцевого населення і велике переселення в нашу область людей з усього СРСР. Але йшов час, рани загоювалися, а переселенці здебільшого асимілювалися і пристосовувалися до наших звичаїв, поведінки та культури. Ми сподіваємося, що і нинішнє переселення в Закарпаття людей зі Сходу України не матиме для нас суттєвого погіршення в соціально-суспільних стосунках. Однак хочемо застерегти переселенців, що закарпатці не будуть терпіти хамства до себе. Ми горді люди і вимагаємо поважного до себе ставлення. Звертаємося до переселенців: приструніть свою ментальність і поважайте людей, які прийняли вас і намагаються допомогти.

Закликаємо також нашу владу більш прискіпливо вивчати інформацію про людей, які оселяються в Закарпатті через бойові дії на Сході України, а також з'ясовувати, чи дійсно регіон, із якого прибувають біженці, є в зоні проведення АТО. Ми – закарпатці і гордимось цим!» – говориться в заяві.

При цьому додамо, що голова Львівської обласної ради П. Колодій звернувся до начальника обласної міліції Львівщини Д. Загарії та т. в. о. військового комісара Львівського обласного військового комісаріату О. Тищенка з проханням забезпечити прибуття до районних військкоматів для взяття на військовий облік жителів східних областей. Про це інформує прес-служба Львівської обласної ради.

Причиною для такого звернення, зокрема, стали протестні акції мешканців Самбірського та Старосамбірського районів Львівської області. У повідомленні зазначено, що 24 липня місцеві жителі заблокували Самбірський об'єднаний міський військовий комісаріат, обурені «скупченням на курортних територіях переселенців з окупованих територій чоловічої статі призовного віку». У листі зазначено, що призовники та військовозобов'язані після прибуття до нового місця проживання повинні протягом семи днів стати на військовий облік.

До того ж при міському управлінні міліції Львова планували створити спеціальний штаб, метою діяльності якого стала б перевірка біженців-чоловіків, які масово прибувають до Львова із зони проведення АТО. Про це заявив начальник міської міліції С. Зюбаненко. Перевірятимуть біженців, використовуючи міліцейську базу даних. Іншими словами, переселенцям, які не скоювали в минулому правопорушень, нічого не загрожує. «Буде

створений координаційний штаб, щоб моніторити, хто приїжджає та з якою метою. Якщо приїжджають дужі чоловіки, які можуть боронити свою землю – до них виникатиме більше запитань. Адже там воюють, а вони їдуть як біженці. Власне, сьогодні надійшла така команда», – коментував ситуацію в середині липня радіо «Львівська хвиля» начальник міської міліції С. Зюбаненко

(http://zaxid.net/news/showNews.do?lvivska_militsiya_pereviryatime_minule_biz_hentsivcholovikiv&objectId=1315200. – 2014. – 16.07).

У свою чергу, Дрогобицька міська рада вже вирішила не приймати й не надавати допомоги здоровим чоловікам зі Сходу України. За словами мера Дрогобича Р. Курчика, місто надаватиме притулок лише жінкам, дітям, старим і хворим людям з цього регіону. «Здорові ж чоловіки зі Сходу України, будьте добрі, захищайте кордони нашої держави. Наші хлопці їдуть туди, віддають своє здоров'я та життя. Цього ми чекаємо й від вас», – заявив Р. Курчик, який вважає, що захищати країну повинні всі.

Така ініціатива була підтримана мешканцями міста та патріотично налаштованою громадськістю. «До нас утікають ті, хто останні 10 років тотально підтримували В. Януковича та його партію. Навіть на останніх виборах теперішні втікачі у своїй переважній більшості голосували за Тігіпка, а деяка частина – за Добкіна. Не пройшло й місяця, як ці люди вважають себе біженцями.

А я запитую: від кого біжете? Від своєї відповідальності за діяння своєї Партії регіонів? Від тих, кого ви своїм стадним голосуванням утримували біля корита? ...Безумовно, це трагедія, і не кожному дано зрозуміти всю її глибину. Однак у цьому й полягає проблема з донбаськими утікачами. Вони залишають ворогові свою домівку і втікають, замість того аби захищати її з усіх сил.

Це – ганебно! Ворог прийшов до твоєї оселі, а ти, замість того аби з ним боротися, втікаєш стрімголов – і ще при цьому вимагаєш, аби твої сусіди за тисячу кілометрів мчали на допомогу і замість тебе ризикували життям, виганяючи твого кривдника. Ну, ви мене вибачте...

І тому я рішуче підтримую рішення мерії галицького міста Дрогобич, яка відмовилася приймати здорових чоловіків із Донбасу. Наполягаю на тому, аби всі міста Західної України прийняли аналогічне рішення. Жінок і дітей – без сумніву, приймаємо і забезпечуємо всім необхідним. А от донбаські мужики нехай записуються у Нацгвардію чи зголошуються добровольцями – і в зону АТО.

Хай виганяють зі своєї землі усіляку нечисть, аби повернути своїх дружин та діточок додому, на очищену територію. Настав час чітко сказати всім мужчинам Донбасу: це несправедливо, коли чоловіки з усієї країни воюють за Донбас, замість вас, а не разом із вами», – наголосив відомий український журналіст і блогер О. Дроздов (<http://dnevnik.bigmir.net/article/1178832>. – 2014. – 24.06).

Ініціативу мобілізації чоловіків-переселенців зі Сходу України активно підтримала Запорізька область. Там уже розпочали мобілізацію чоловіків, які

є вимушеними переселенцями з Донецької та Луганської областей. Про це йдеться в повідомленні прес-служби облдержадміністрації. Згідно з інформацією, в області нині проживає понад 5 тис. переселенців з Донбасу, з них близько 1 тис. чоловіків призовного віку. «Ми починаємо закликати їх на службу, щоб надати можливість також захистити свій край...» – повідомив губернатор Запоріжжя В. Баранов. Нагадаємо, В. Баранов просив воєнкома поставити на військовий облік чоловіків-переселенців, які проживають в області. Запорізька область зареєструвала 5,3 тис. переселенців з Донецької та Луганської областей, за даними на 22 липня (<http://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/07/27/7033127>. – 2014. – 27.07).

В Івано-Франківську сформували новий добровольчий батальйон, більше половина вояків у якому – переселенці зі Сходу України та Криму. Як інформує 5 канал, найближчими днями батальйон вирушить у зону АТО (<http://expres.ua/digest/2014/08/13/111782-bizhenci-donbasu-krymu-povertayutsya-zonu-ato-vzhe-batalyon-nacgvardiyi>. – 2014. – 13.08).

Особливий підхід щодо вирішення проблем, пов'язаних з переселенцями, запропонувала Черкащина. У Черкасах, у Будинку культури ім. І. Кулика, функціонує «центр гостинності». Саме так іменують Центр надання допомоги біженцям зі Сходу його волонтери. «Черкащани відгукнулися і принесли для біженців одяг, посуд, їжу, засоби гігієни та іграшки для дітей, але, щоправда, не всі переселенці раді такій гостинності: хтось щиро вдячний за надану допомогу, хтось же “перебирає” хатами, відмовляючись жити поза Черкасами чи у віддаленому від центра районі, інші – влаштовують п'яні дебоші, вгамовувати які доводиться працівникам міліції. Чоловіки не хочуть надавати про себе інформації, оскільки бояться, що їх заберуть в армію.

Тому ми завели чорний список, куди вносимо людей, які двічі відмовилися від нашої пропозиції. Таким переселенцям житло ми більше не пропонуємо», – розповідає директор Черкаського міського центру соціальної служби сім'ї, дітей та молоді (<http://provce.ck.ua/na-cherkaschyni-bizhentsyam-zi-shodu-ne-podobajetsya-zhytlo-foto-video>. – 2014. – 21.06).

При цьому слід звернути увагу на те, що голова Черкаської обласної державної адміністрації вважає за необхідне депортувати переселенців за неналежну поведінку. Про це УНН повідомляє з посиланням на прес-службу ОДА. За його словами, проблеми з переселенцями в області виникали й раніше. «У нас була нарада з правоохоронцями на цю тему, і було узгоджено рішення депортувати з території Черкаської області переселенців, за якими буде виявлено прояви неналежної поведінки або дій», – прокоментував ситуацію Ю. Ткаченко (<http://www.unn.com.ua/ru/news/1370172-na-cherkaschini-deportuyut-pereselentsiv-za-nenalezhnu-povedinku>. – 2014. – 29.07).

У цьому контексті варто зауважити, що думки громадськості щодо переселенців розділилися. Частина громадян вважає, що співвітчизникам потрібно всіляко допомагати й забезпечити їм гідний рівень життя. Інші дотримуються думки, що переселенці – «бомба уповільненої дії», яка несе в собі нестабільність у регіоні та становить небезпеку. Адже саме місцеві

жителі регіону, де проходить АТО, блокували солдатів ЗСУ на початкових етапах операції, у той час коли терористи готували захоплення будівель та атаки ([http://antikor.com.ua/articles/9821-bihentsi_z_donbasu_u_cherkasah_rossija_uhe_blizko_ona_vam_chuby_povystriga et.](http://antikor.com.ua/articles/9821-bihentsi_z_donbasu_u_cherkasah_rossija_uhe_blizko_ona_vam_chuby_povystriga_et.) – 2014. – 22.07).

Дехто з оглядачів вказує на те, що з метою соціальної адаптації переселенців зі Сходу, їхньої інтеграції в громадське середовище варто було б організувати комунікацію активістів з біженцями: проводити зустрічі, круглі столи, створити «гарячу» лінію для зв'язку з волонтерами. «З одного боку, це буде корисно для переселенців, які не будуть полишені сам на сам зі своїми проблемами, а з іншого – місцева громада буде в курсі подій, що відбуваються у середовищі переселенців. У такий спосіб простіше виявляти асоціальних і “політично відморожених” мігрантів. Звісно, з точки зору держави, вони – такі ж громадяни, як і всі інші. Але місцева громада має повне право на те, аби захистити себе від небажаних впливів», – зауважує П. Антонів (<http://poglyad.te.ua/protystoyannya-kyjiv/bizhentsi-z-donbasu-pyuansy-mihratsiji.> – 2014. – 20.06). Крім того, важливим аспектом такої комунікації є коригування спотвореного російськими ЗМІ уявлення мешканців Донбасу про решту України як «оплот фашизму-нацизму», формування в них уявлення про себе не просто як про «мешканців Донбасу», а як про українців, ставлення до України як до своєї Батьківщини, виховання патріотизму, з чим вимушені переселенці повертатимуться до своїх домівок. У зв'язку з цим показовий випадок, коли біженці зі Слов'янська зробили своїми кумами волонтерів, які врятували їх від війни та прихистили в Запоріжжі. Про це йдеться у сюжеті ТСН ([http://tsn.ua/ukrayina/bizhenci-zi-slov-yanska-porodichalisya-z-volonterami-yaki-vryatuvati-yih-vid-viyni-360056.html.](http://tsn.ua/ukrayina/bizhenci-zi-slov-yanska-porodichalisya-z-volonterami-yaki-vryatuvati-yih-vid-viyni-360056.html) – 2014. – 22.07).

З метою сприяння соціальній адаптації переселенців окремої уваги потребує подолання мовного бар'єра. У зв'язку з цим у Києві, наприклад, відкрили безкоштовні експрес-курси з вивчення української мови для біженців з Криму та східних областей України. На курсах навчають відмінювати дієслова, вірно звертатися до співрозмовника, знайомлять з українським правописом і розповідають, як вірно оформлювати документи, повідомляє «Еспресо.TV» з посиланням на «Сегодня.ua».

На сьогодні на курсах займається група з 15 осіб, але бажаючих відвідувати дані курси записалося 70 осіб. Наразі заняття проходять двічі на тиждень, і вже до вересня місяця організатори планують провести перший випуск. «Мотивація, з якою люди приходять на курси, різна. Хтось хоче знайти роботу в Києві, комусь потрібно для спілкування, а комусь важливо вивчити мову країни, з якою вони вирішили пов'язали своє майбутнє», – ділиться думками викладач Т. Шептицька (http://espresso.tv/news/2014/07/29/v_kyuevi_bizhenci_z_krymu_ta_skhodu_akyv_no_vuvchayut_ukrayinsku_movu. – 2014. – 29.07).

Не останню роль у консолідації суспільства відіграє адекватне медійне висвітлення факту прибуття біженців. Негативні стереотипи, що їх

тиражують деякі ЗМІ, далеко не завжди відповідають дійсності й сприяють лише облудному очорненню вразливої категорії населення. Отже, потрібна альтернативна інформація. Зокрема, ілюстративним у цьому контексті є висвітлення ТСН ініціативи переселенців зі Сходу в Києві провести прибирання Труханового острова. Як ідеться в сюжеті ТСН, біженці кажуть, це найменше чим можуть віддячити людям і місту, у яких знайшли притулок, тікаючи від війни та переслідувань (<http://tsn.ua/kyiv/bizhenci-z-donbasu-ta-krimu-vlashtuvali-generalne-pribirannya-na-truhanovomu-ostrovi-363527.html>. – 2014. – 17.08).

Таким чином, з метою налагодження громадського діалогу та поборення взаємної ворожнечі й недовіри, консолідації суспільства публікації в місцевій пресі (інтерв'ю, репортажі тощо) про біженців є більше ніж необхідними.

Також треба мати на увазі, що переселенці – не завжди тягар для громади. Серед них чимало фахівців, ініціативних і конкурентоспроможних людей, які можуть інтегруватися в місцеву спільноту й приносити користь. Свого часу напливом мігрантів успішно скористалися США, увімкнувши «зелене світло» для цінних кадрів. Отже, на біженців з Донбасу можна подивитися і як на людський капітал. У будь-якому випадку це – громадяни України, налагодження діалогу з якими потребує збереження цілісності Української держави.

В об'єктиві - регіон

С. Горова, старш. наук. співроб. ФПУ НБУВ,
канд. наук із соц. комунікацій

На кордоні з Придністров'ям – неспокійно

Новий осередок напруженості може виникнути на південному заході країни – в Одеській області, на кордоні з невизнаною Придністровською республікою. Уже кілька тижнів у Болграді та інших містах Бессарабії (західна частина Одеської області) поширюються панічні чутки про можливі заворушення. Очікують повстання сепаратистів і навіть вторгнення армії Придністров'я та розквартированих там російських частин.

При цьому в прикордонних з Одеською областю районах Придністровської Молдавської Республіки (ПМР) поширюють аналогічну інформацію, щоправда, з однією поправкою: напасти нібито планує Україна.

Комітет державної безпеки (КДБ) Придністров'я розмістив на своєму сайті повідомлення про можливі збройні провокації на кордоні з Україною, які готують українські радикали. Спецслужба невизнаної республіки послалася на «оперативні дані».

КДБ ПМР «має оперативну інформацію про наміри націоналістично налаштованих громадян України здійснити збройну провокацію на кордоні

Придністров'я з Україною», повідомляється на офіційному сайті відомства. За наявними даними, «планується здійснити напад на місця дислокації Прикордонної служби України і території Придністров'я озброєною групою у форменому одязі Збройних сил ПМР... Підсумком такої провокації може стати збройний конфлікт між Придністров'ям і Україною». КДБ ПМР звернувся «до всіх осіб незалежно від місця проживання, які володіють інформацією щодо фактів можливих провокаційних диверсій на придністровсько-українському кордоні, з проханням негайно повідомляти про них за телефоном довіри».

Голова Соціал-демократичної партії Молдови В. Шелін підтвердив цю інформацію, пояснивши, що атака на Придністров'я може бути зроблена з метою втягування в конфлікт російських військ і миротворців, дислокованих у регіоні, і в результаті – видавлювання їх звідти за допомогою НАТО. На його думку, сценарій провокацій на кордоні Придністров'я з Одеською областю узгоджений з Кишиневом (http://www.ng.ru/cis/2014-08-07/1_tiraspol.html, 7.08.2014).

При цьому звертає на себе увагу інформація українських і кишинівських ЗМІ про те, що вздовж кордону з невизнаною Придністровською Молдавською Республікою з'явиться широкий протитанковий рів та інші захисні споруди. Раніше заступник голови Верховної ради Придністров'я С. Чебан розповів, що, за словами місцевої влади сіл Кам'янського району, рів дійсно риють і це роблять українські призовники. Загальна протяжність рову буде майже 300 км. У прикордонній службі запевняють, що до початку серпня найтривожніші ділянки кордону будуть перекопані. Роботи почалися ще в десятих числах липня, але йдуть повільно. Працює лише одна землерийна машина.

За офіційною версією, величезний котлован копають проти контрабандистів. Українські прикордонники кажуть, що всі роботи, які нині ведуться на кордоні, призначені тільки для його захисту (<http://video.segodnya.ua/o-voyne-zagovorili-v-pridnestrove-542483.html>, 7.08.2014). Однак, як пишуть ЗМІ, посилаючись на слова джерел у СБУ, слід враховувати, що «загрозу з боку російських військ, що дислокуються на території ПМР, і так званих добровольців, забезпечених військовою технікою, не варто недооцінювати. У прикордонних районах посилено всі блокпости, десь найближчим часом, крім БТРів і БМП, з'явиться й важка техніка» (<http://www.segodnya.ua/regions/odessa/nagranice-odesskoj-oblasti-i-pridnestrovem-rojut-protivotankovyy-rov-540022.html>, 28.07.2014).

Нервують й українські прикордонники: «Ми тут всі на взводі, кажуть, що можливі будь-які провокації, як 2 травня в Одесі, так що ми перестраховуємося. Надходить суперечлива інформація. Наприклад, що в Бессарабії сепаратисти можуть підняти повстання проти київського уряду. А їм на допомогу прийде армія ПМР й ополчення Гагаузії», – стверджує один із прикордонників.

Додатковим приводом для коментування в ЗМІ можливості виникнення нового осередку напруженості стало рішення командування ВМФ України

провести в Бессарабії військові навчання морських піхотинців із залученням бронетехніки та авіації. Військові інформації про навчання не спростовують. «Ніякої паніки немає і бути не може, адже про навчання було відомо заздалегідь. Навпаки, місцеві жителі зустрічають наших хлопців з великою симпатією», – заявив прес-секретар ВМС О. Чубук.

При цьому звертає на себе увагу повідомлення журналіста Р. Бочкали на власній сторінці у Facebook, де він вказує, що українські військові, які базуються в Одеській області, піддаються обстрілу з боку Придністров'я. «...Дзвонили хлопці з батальйону тероборони “Черкаси”. Вони базуються в районі Котовська. Патрулюють кордон з Придністров'ям. Розповідають: чотири рази за недавній час з території ПМР стріляли з автоматичної зброї в напрямі наших військових», – повідомив журналіст. Р. Бочкала уточнив: військові впевнені в тому, що «били прицільно» (<http://vesti.ua/odessa/63606-zhurnalist-rasskazal-ob-obstrelah-voennyh-na-uchenijah-pod-odessoj>, 31.07.2014).

При цьому також звертає на себе увагу повідомлення ІА «ТІРАС»: до редакції з 9 серпня надходить інформація про те, що контроль на українсько-придністровському кордоні значно посилено (<http://tiras.ru/v-mire/41228-pridnestrovskiy-kotel-kontrol-na-granice-s-ukrainoy-uzhestochen.html>, 9.08.2014).

У ЗМІ також повідомляють про те, що на тлі зростаючої економічної блокади регіону й посилення режиму перетину його кордону з Україною обстановка в Придністров'ї стала тривожною. Після того ж, як лідер Радикальної партії України, депутат Верховної Ради О. Ляшко заявив, що після «зачистки» Донбасу від «сепаратистів і терористів» війна буде продовжена, натякнувши при цьому на Придністров'я, населення регіону стало чекати «фронтвих новин». «Ми будемо продовжувати війну за святу справу – за створення Великої київської імперії», – сказав депутат, виступаючи у Львові. Він пояснив, що нині українська нація та українська держава позбавлені через «іноземну окупацію» великої частини своєї історичної території. За словами парламентаря, до цих територій належать розташовані на заході від України «деякі регіони Польщі, Молдови та Румунії». Лідер молдавських соціал-демократів В. Шелін пояснив, що, «говорячи про Молдову, О. Ляшко мав на увазі Придністров'я, яке після 1940 р. й було виведено зі складу Української РСР і передано Молдавській РСР».

Депутат Верховної ради Придністров'я, лідер Союзу придністровців України Д. Соїн вважає, що побоювання придністровців засновані на економічній блокаді регіону. «Україна буде щільно контролювати кордон з Придністров'ям, посилить прикордонні і митні фільтри разом з Молдовою і ЄС. Соціально-економічна ситуація в регіоні погіршиться. Однак очікувати бойових дій не слід – у Києві пам'ятають, що Придністров'я залишається частиною Молдови», – вказав придністровський депутат (http://www.ng.ru/cis/2014-08-07/1_tiraspol.html, 7.08.2014).

Тема загострення ситуації навколо ПМР сьогодні досить часто обговорюється і в експертних колах.

Так, директор Одеського регіонального відділення Національного

інституту стратегічних досліджень А. Філіпенко підкреслює: «На початку 1990-х існував проект створення Буджацької республіки, згідно з яким планувалося об'єднати гагаузів, які проживають в Молдові та Україні, у якийсь державне утворення. На сьогодні він уже не актуальний, однак сильні проросійські настрої в Бессарабії мають місце бути. Утім я не думаю, що дійде до відкритих виступів. Усе-таки для більшості людей приклад Донбасу виявився дуже показовим. Тим більше що й у гагаузької автономії (Молдова), де дуже складна ситуація, не все так однозначно, особливо після того, як Туреччина, яка вкладає гроші в розвиток краю, не підтримала автономістські настрої частини місцевої еліти».

Про те, що збройного конфлікту очікувати не варто, говорив і придністровський політолог А. Сафонов. За його совами: «...Другий фронт на кордоні з ПМР був би нелогічний, та й основна маса українців, звичайно, не хоче воювати зі своїми братами в Придністров'ї, знаючи, що такі події були б на руку Румунії. Проте небезпека все ж існує» (http://www.ng.ru/cis/2014-08-07/1_tiraspol.html, 7.08.2014).

У свою чергу старший аналітик Інституту світової політики Л. Літра вважає, що, попереджаючи про можливі провокації, КДБ Придністров'я намагається зняти із себе відповідальність за дії, які Росія може здійснити проти України з території Придністров'я. На думку експерта, Росія використовує Придністров'я для тиску на Україну. «На сьогодні малоймовірно, що російські сили, що перебувають у Придністров'ї, і придністровські силовики підуть далі якихось провокацій. Однак це можливо при відкритому збройному конфлікті між Росією та Україною. Тому необхідно звертати більше уваги на цей регіон», – пояснив Л. Літра. Він також підкреслив, що Придністров'я має стати попередженням для України, чого не слід робити на Донбасі, а саме не погоджуватися на російську миротворчу місію (<http://glavnoe.ua/news/n186540>, 7.08.2014).

Військовий блогер та експерт Д. Тимчук у своєму коментарі наголосив: «Держприкордонслужба України констатує: Росія веде повітряну розвідку з використанням армійської авіації та БПЛА з території АР Крим і Придністров'я... Київ завжди вважав і вважає ПМР територією Молдови, але завжди підтримував суто політичне рішення проблеми. Думаю, прийшов час визнати: Придністров'я, як територія, з якої Росія проводить дії проти України – ...плацдарм Кремля для дій проти нашої держави. І Україна повинна в перспективі докласти всіх зусиль для відновлення контролю Молдови над цією територією» (<http://tiras.ru/voennoe/41164-pridnestrovevrazhdebno-ukraine-mnenie-voennogo-eksperta.html>, 1.08.2014).

Політичний експерт Г. Перепелиця також говорив про плани Росії щодо захоплення Центральної та Південної України з виходом на Придністров'я (<http://glavred.info/politika/ekspert-nazval-tri-varianta-voynuputina-protiv-ukrainy-286974.html>, 7.08.2014). При цьому звертає на себе увагу інформація в ЗМІ про те, що армія ПМР невелика – близько 7 тис. солдатів і офіцерів, однак за рахунок резервістів за кілька діб вона може бути розгорнута до понад 50 тис. осіб. І це потрібно враховувати.

Слід також зазначити й те, що ситуація, яка склалася, демонструє недостатню інформаційну роботу з місцевим населенням у регіоні. Імовірно, відсутнє відповідне інформування населення й у ПМР.

Економічний ракурс

А. Рябокони, мл. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Урожай зерновых – 2014 (состояние и прогнозы для АПК)

Правительство Украины ожидает, что урожай зерновых в т. г. составит не менее 55 млн т. Об этом 19 августа во время рабочей поездки в Черкассы заявил Премьер-министр Украины А. Яценюк. «Мы ожидаем, что аграрии, ...все-таки 55 млн т соберут», – отметил глава правительства. По словам А. Яценюка, Украина потеряла 15 % валового сбора урожая из-за вооруженного конфликта в Донецкой и Луганской областях.

Премьер-министр призвал аграриев к сотрудничеству, в частности в реформировании налогообложения и дерегуляции сельскохозяйственной отрасли. «Цели правительства и сельхозпроизводителей общие. Чем сильнее экономически ваш сектор, тем сильнее мы как страна внутри государства, потому что мы можем накормить дешево и качественно Украину, и тем сильнее мы на внешнеполитическом и внешнеэкономическом плане. У нас здесь с вами общий интерес», – отметил А. Яценюк.

По словам Премьер-министра, решение о реформе налогообложения в аграрно-промышленном комплексе нужно принять в ближайший месяц. Он заявил, что правительство готово выслушать предложения украинских производителей сельскохозяйственной продукции относительно улучшения условий работы.

А. Яценюк также сообщил, что правительство проводит серьезную работу по обеспечению аграриев сельскохозяйственной техникой, технологиями и дешевыми кредитами. Он заверил, что правительство сделает все возможное для того, чтобы аграрии видели, по крайней мере, двухлетнюю перспективу своего бизнеса. «У нас не так много осталось отраслей, которые несут валюту в страну. После событий на Донбассе вы практически единственные», – подчеркнул Премьер. Также он добавил, что Украине нужно стать одним из мировых лидеров на рынке продовольствия.

Отметим, что украинский гидрометеорологический центр прогнозирует урожай зерновых в Украине в 2014 г. на уровне 63 млн т и более, а Министерство сельского хозяйства США в августовском прогнозе оценило валовой сбор зерна в Украине в т. г. на уровне 58,5 млн т.

В Украине с площади 9,546 млн га, что составляет 98 % от плана (без учета АР Крым), намолочено 34,827 млн т ранних зерновых и зернобобовых культур при средней урожайности 36,5 ц/га. Об этом сообщает пресс-служба Министерства аграрной политики и продовольствия Украины.

Согласно данным ведомства, озимая пшеница убрана с площади 5,989 млн га (98 %). При урожайности 40,3 ц/га валовой сбор зерна составил 24,146 млн т. Озимый ячмень убран с площади 2,993 млн га (98 %). К отчетной дате намолочено 9,278 млн т зерновых, урожайность – 31 ц/га. Рожь убрана с площади 177 тыс. га (95 %). Валовой сбор составил 450 тыс. т зерновых при урожайности 25,4 ц/га. Овес убран с площади 227 тыс. га (92 %). При средней урожайности 25 ц/га собрано 568 тыс. т зерновых.

Также намолочено 371 тыс. т гороха при урожайности 24,3 ц/га. Обмолочено 153 тыс. га зернобобовых (99 %). Кроме того, при средней урожайности 14,9 ц/га с площади 34 тыс. га убрано 51 тыс. т гречихи (25 %). Просо убрано на площади 46 тыс. га (45 %). При средней урожайности 17,9 ц/га намолочено 82 тыс. т зерновых. Подсолнечника намолочено 59 тыс. т при средней урожайности 9,2 ц/га с площади 64 тыс. га (1 %).

По оптимистичным данным НААН Украины, благодаря повышенному температурному режиму и весенней подпитке озимых зерно озимой пшеницы, особенно в зоне Степи, сформировалось высокого качества. Около 72–75 % зерна этой культуры, которая поступила на сертифицированные склады, относится к продовольственной группе (1–5 класс), из них 60 % – зерно 1–3 класса, 12 % – 4–5 класса, говорится в сообщении Минагропрода.

Вместе с тем, по оперативным данным областей в центральной и западной части государства ситуация несколько иная, а соотношение продовольственного и непродовольственного зерна пшеницы по пессимистическим данным составит 45 % на 55 %, по оптимистическим – 50 % на 50 %.

Согласно сообщению аграрной группы «Агротрейд», «в начале уборки пшеница была 2–3 класса. Но из-за неблагоприятных погодных условий, а именно в связи с затяжными дождями на завершающем этапе зерноуборочной кампании, практически у всех аграриев снизилось качество зерна». «Мы прогнозируем, что фуражная пшеница составит около 70 % урожая этого года», – рассказал директор департамента внутренней торговли агрохолдинга А. Павленко. При этом, по его словам, качество зерна существенно не повлияет на снижение экспорта сельхозкультур, а также на ситуацию на внутреннем зерновом рынке. «30 % продовольственной пшеницы – этот объем зерна перекрывает внутреннее потребление. Украинским переработчикам этого достаточно, чтобы загрузить производственные мощности. Что же касается экспорта, то он не пострадает. Экспортеры будут больше ориентироваться на фуражное зерно, кукурузу и другие культуры», – добавил он.

Закончившийся 1 июля 2013/2014 МГ по праву можно назвать самым рекордным для аграриев за всю историю независимой Украины. Несмотря на все сложности, как климатические, так и социально-политические, отечественные аграрии сумели провести посевную кампанию и вывезти за рубеж рекордное количество зерна. По итогам 2013/2014 МГ Украина экспортировала около 33 млн т зерновых, что стало абсолютным рекордом за период ее независимости.

Так, за первое полугодие текущего года Украина увеличила переработку зерновых в портах на 60,5 %. Показатели экспорта зерна под статью урожая – рекордные. За II квартал 2014 г. экспорт зерна в морских портах Украины увеличился на 89,4 % в сравнении с прошлым годом. К традиционным рынкам сбыта – Европа, Северная Африка, Ближний Восток – в перечень ключевых покупателей украинского зерна в этом сезоне добавился Китай, который еще два года назад был закрыт для продукции из Украины. Пятая часть общего объема, поставленного на внешние рынки украинского зерна, была отправлена в страны Азии.

Экспорт зерновых уже в июне 2014 г. частично компенсировал падение внешней торговли в металлургии, химической и машиностроительной промышленности. Как сообщила главный экономист инвестиционной компании Dragon Capital Е. Белан, «ухудшение динамики текущего счета в июне было связано с более высоким оттоком по статье “доходы”, в то время как другие ключевые компоненты остались без существенных изменений. В частности, дефицит торговли товарами достиг 0,4 млрд дол. в июне, слегка ухудшившись по сравнению с маем, так как снижение импорта газа было компенсировано более слабым экспортом зерновых», – отметила она.

В целом, по словам эксперта, сокращение неэнергетического импорта остается главным источником улучшения баланса текущего счета в этом году. На фоне девальвации национальной валюты и снижения внутреннего спроса неэнергетический импорт сократился на 21 % г/г в IП14 (до 24 млрд дол.). «Несмотря на июньское снижение, экспорт сельскохозяйственной продукции вырос на 4,5 % г/г в IП14, частично компенсировав снижение экспорта продукции машиностроения и химической отраслей (-20 % и -24 % г/г, соответственно)», – подытожила Е. Белан.

По состоянию на 18 августа 2014 г. из Украины уже (за полтора месяца нового МГ!) экспортировано 3,58 млн т зерна. Об этом говорится в сообщении пресс-службы Минагропрода.

В частности, пшеницы экспортировано 1,74 млн т, кукурузы – 368 тыс. т, ячменя – 1,43 млн т и других зерновых – 43 тыс. т. Загружено на корабли – 236 тыс. т. Таким образом, объемы экспортируемых и подготовленных к экспорту зерновых составляют 3,81 млн т (пшеницы – 1,88 млн т, ячменя – 1,52 млн т и кукурузы – 371 тыс. т).

Согласно августовскому прогнозу компании «ПроАгро» при объеме валового сбора в объеме 60,8 млн т Украина в 2014/15 МГ поставит на экспорт 34 191 тыс. т зерновых. Это на 0,9 млн т больше июльской оценки компании, что связано с ростом оценки общего валового сбора и, соответственно, внутреннего предложения. Основными экспортными культурами в новом сезоне традиционно будут пшеница, ячмень и кукуруза. В 2014/15 МГ из Украины будет поставлено на экспорт 11,1 млн т пшеницы, 3 млн т ячменя и 19,8 млн т кукурузы.

Внутреннее потребление зерна в текущем сельхозсезоне оценивается в объеме 26 млн т. При этом продовольственное потребление зерновых

составит около 7,1 млн т. Непродовольственное, в том числе и фуражное потребление зерна, относительного июльского прогноза увеличено на 1,7% – до 18,9 млн т.

Валовой сбор пшеницы в 2014/15 МГ (июль – июнь) в Украине составит 22,9 млн т, что на 3,4 % больше, чем в предыдущем маркетинговом году (МГ). Данный прогноз связан с ростом средней урожайности пшеницы, несмотря на то что площадь уборки может снизиться, так как в Донецкой и Луганской областях аграрии не смогли убрать все поля под культурой. В целом, посевная площадь под культурой в Украине, по сравнению с 2013/14 МГ, сократилась на 8,2 % (с 6,69 млн га до 6,15 млн га), а уборочная площадь – на 9,8 % (с 6,55 млн га до 5,91 млн га). Внутреннее потребление пшеницы согласно прогнозу составит 11,8 млн т.

Что касается переходящих запасов зерна, то они прогнозируются на конец 2014/15 МГ в объеме 6,7 млн т или 11,2 % от объема годового распределения.

Прогнозируемый компанией в августе объем экспорта зерновых в 2014/15 МГ более чем на 1 млн т или на 3 % больше экспорта в прошлом сезоне. Вместе с тем, в сравнении с 2013/14 МГ на 0,3 % снизится внутреннее потребление зерновых. В частности, продовольственное потребление зерновых в сравнении с прошлым сезоном снизится на 52 тыс. т или на 0,7 %, и на 33 тыс. т или на 0,2 % снизится непродовольственное потребление. Переходящие запасы нового сезона будут на 773 тыс. т выше переходящих запасов прошлого сезона, которые составили 10,1 % в объеме распределения.

Однако, несмотря на вполне оптимистические прогнозы в связи с высокой урожайностью, украинских аграриев беспокоит ряд серьезных проблем, которые могут негативно отразиться на отрасли. Решение правительства о масштабной экономии природного газа во всех сферах экономики может обернуться убытками для агросектора, заявили в крупнейших отраслевых ассоциациях.

Украинская аграрная конфедерация недавно заявила, что правительство не сможет обеспечить агросектор поставками природного газа в полном объеме. Генеральный директор УАК С. Стоянов оценил потенциальные убытки отрасли в 100 млрд грн.

Подобные заявления сельхозпроизводители начали делать с конца июля после того, как правительство сообщило о необходимости снизить потребление природного газа всеми категориями отечественных потребителей в связи с прекращением российским «Газпромом» поставок энергоносителя в Украину. В Министерстве аграрной политики и промышленности отмечают, что до конца года аграриям для полноценной работы отрасли необходимо 2,5 млрд куб. м газа, тогда как в правительство гарантировало обеспечение поставок всего в 700 млн куб. м. В результате сельхозпроизводители не смогут провести работы по сушке зерна, переработке сахарной свеклы, а с началом отопительного сезона могут пострадать животноводческие комплексы и теплицы. Впрочем, высокие температуры в летний период позволят аграриям сэкономить на

энергоносителях. «В этом году нам все же потребуется меньше, чем 2,5 млрд куб. м из-за экономии ресурса при сушке ранних зерновых. Газ мы практически не использовали, поскольку лето выдалось жарким», – заявил председатель Аграрного союза, директор частного сельхозпредприятия «Аскон» Г. Новиков.

В конце июля аграрии инициировали встречу с представителями Министерства агрополитики, Минэнерго, НАК «Нафтогаз Украины», в ходе которой сельхозпроизводителям удалось добиться гарантий стабильного газоснабжения от чиновников. В частности, в этом их заверил заместитель министра энергетики и угольной промышленности И. Диденко. Кроме того, он предложил аграрным компаниям подписывать договора на поставку газа напрямую с НАК, исключив из этой цепочки газораспределительные компании – облгазы. «При прямом договоре с НАК мы сэкономим около 80 грн на одной тысяче кубометров газа. Прямой контракт с газовым монополистом – это, скорее, своеобразная гарантия того, что газ будет поставлен в полном объеме», – пояснил председатель совета директоров ассоциации «Союз птицеводов Украины» А. Бакуменко.

Вместе с тем министр агрополитики И. Швайка заявлял, что до конца 2014 г. сельхозпроизводители смогут сэкономить 500 млн куб. м газа благодаря использованию энергосберегающих технологий. Однако перейти на альтернативные источники энергии аграриям будет непросто. «Мы были бы рады перейти на альтернативные источники энергии, но процесс тормозится, поскольку у энергокомпаний сильное лобби», – говорит Г. Новиков. Он поясняет, что затруднения возникают со сбытом альтернативных источников энергии. «Энергоресурсы не нужны сельхозпредприятиям круглый год. При переходе на альтернативные источники, например, биомассу, излишки энергии необходимо будет продавать. Однако, даже не смотря на то, что в Украине предусмотрена возможность продажи такой энергии в сеть по «зеленым» тарифам, воспользоваться этим механизмом крайне затруднительно. К тому же правительство не разрешит нам смешивать биотопливо с традиционным природным газом», – отмечает Г. Новиков.

Другой, не менее важной, проблемой для аграриев является намерение правительства реформировать систему налогообложения в отрасли. Хотя Премьер-министр Украины А. Яценюк уже признал, что перевести аграриев с 2015 г. на общую систему налогообложения Кабмин не успеет, но при этом, по его словам, принять решение по налогообложению нужно в ближайший месяц. «Или действующая система налогообложения где, НДС вы себе оставляете на развитие, или система налогообложения общая, где НДС вы платите на общих основаниях, и тогда мы обязаны сумму средств, которую получит дополнительно бюджет, передавать на простых прозрачных условиях в качестве дотации вам обратно», – сказал он, обращаясь к министру финансов А. Шлапаку и руководителю Государственной фискальной службы И. Белоусу.

В то же время шансы модернизировать систему налогообложения до 2015 г., на его взгляд, очень низкие. «Перед внесением изменений в закон Украины о государственном бюджете и внесении закона на следующий год, я хотел бы, чтобы вы публично заявили нашу аргументированную позицию: остается ли действующая система, или мы способны с 2015 г. ее модернизировать? Мое ощущение: не способны!.. Физически, не успеем. Даже если бы мы это хотели сделать», – заявил А. Яценюк.

По мнению многих участников рынка, украинскому АПК в ближайшие три года не стоит менять действующую систему налогообложения. В частности, как заявил председатель совета директоров Kernel Holding S.A. А. Веревский, «менять систему не стоит, потому что только 25 % предприятий отрасли работают прибыльно, а остальные 75 % еще нет». По его словам, рассматривать вопрос налоговых изменений в АПК стоит не ранее чем через 2–3 года. По мнению бизнесмена, 1 млрд поступлений от изменения налоговой системы не стоят того, чтобы ставить под удар всю отрасль. Как отметил А. Веревский, отмена действующей системы налоговых льгот может привести к резкому ухудшению социальной сферы и настроения инвесторов.

В данном контексте отметим, что Kernel Holding S.A.– одна из крупнейших украинских аграрных групп, в 2014 г. сокращает объемы инвестиций до 50–70 млн дол. «Мы практически все свои программы пока свернули. Мы поддерживаем те активы, которые у нас есть сегодня. Сумма вложений в этом году будет низкой – 50–70 млн дол.», – заявил А. Веревский. По его словам, указанная сумма инвестиций будет направлена на обновление техники и строительство элеваторов.

В 2013 г. «Кернел» инвестировал в свое развитие 350 млн дол., в 2012-м – 280 млн дол. Активов в Крыму и восточной Украине «Кернел» не имеет.

Множество вопросов вызывает и некоторые аспекты деятельности Министерства агрополитики под руководством И. Швайки. В частности эксперты отмечают, что на мировом рынке цена пшеницы ныне составляет примерно 250 дол. за тонну, или 3 тыс. грн, однако закупочная цена на продовольственную пшеницу в Украине опустилась до 1800 грн. Учитывая, что логистика обходится максимум в 500 грн, несложно подсчитать, что многие «псевдотрейдеры» кладут в карман 700 грн с тонны. И это происходит именно по причине недосмотра со стороны министерства.

Понимая, что страна производит зерна минимум вдвое больше, чем потребляет сама, в свое время государство создало Аграрный фонд. На сегодняшний день его бюджет – 7,2 млрд грн. Во время урожая фонд должен выходить на рынок, выкупая зерно по цене в этом году примерно 200 дол. за тонну (т. е. 2400–2500 грн), а позже перепродавая его. Соответственно, у фермеров появляется альтернатива, и трейдеры также вынуждены повышать цену. В этом году почти все средства Аграрного фонда были потрачены на форвардные контракты (по сути, беспроцентные кредиты) и на данный момент закупил 400 тыс. т зерна по форвардным контрактам с начала 2014/2015 маркетингового года. В частности, Аграрный фонд перечислил сельхозпроизводителям 138 млн грн за 170,7 тыс. т. До 1 октября аграрии,

согласно условиям форвардных контрактов, должны поставить 910 тыс. т зерна. Других закупок зерна фонд не делает.

В 2011–2012 гг. цена на зерно обеспечивала 30–40 % рентабельности производителям. Почему деньги Аграрного фонда не используются в соответствии с Законом Украины «Об основных принципах государственной аграрной политики» на финансовые интервенции, а используются в других интересах, можно только догадываться. Напомним, что цена кредитных ресурсов на финансовом рынке превышает 25 % годовых.

Нет ясности и в том, как уделяют внимание в ведомстве и другой острой проблеме. Речь о печально известном китайском контракте, который, казалось бы, должно быть приоритетным направлением работы министерства. Напомним, что в декабре 2012 г. Экспортно-импортный банк Китая договорился с украинским правительством о предоставлении Украине кредита на сумму 3 млрд дол. под госгарантии на реализацию проектов в агропромышленном комплексе. Часть кредита в размере 1,5 млрд дол. предоставлялась Государственной продовольственно-зерновой корпорации (ГПЗКУ), которая должна была закупать на украинском рынке зерно для дальнейших поставок в Китай. Этой весной у китайской стороны возникли вопросы по поводу выполнения Украиной своих обязательств, и напряженность не сглажена до сих пор.

В связи с указанными объективными (и не совсем) причинами сложно прогнозировать стабильность украинского аграрного сектора в ближайшем будущем. По мнению президента Украинского аналитического центра А. Охрименко, самый оптимистичный прогноз для украинского агросектора в 2014 г. – это падение производства на уровне 8–10 %. «Сейчас в агросекторе наблюдается падение. Это связано с ростом цен на нефтепродукты, в частности на дизельное топливо. Сельское хозяйство сильно зависит от топлива. Если цены на него растут, значит, возникает проблема с посевной», – сказал он.

Также негативно, по словам эксперта, сказывается на аграрном секторе сложность с получением кредитов. «Сейчас в Украине наблюдается экономическая нестабильность, кредиты получить сложно. Многие предприятия или остановили свою деятельность, или уменьшили объемы производства. Так что падение закономерно», – считает он.

Также А. Охрименко добавил, что, по оценке американских экспертов, в Украине в 2014 г. не будет такого высокого урожая, как в 2013 г. «Они посчитали, что в этом году урожай будет меньше на 10–12 %. Меньший урожай и подорожание зерна приведут к проблемам в животноводстве. Получатся дорогие корма. По этой причине самый оптимистичный прогноз падения в агросекторе – 8–10 %. Это будет еще успех. Главное – не допустить глубокого падения», – считает он.

В социальной сфере это может сказаться на удорожании хлеба как социального продукта. Как заявил президент Союза сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов И. Томич, в течение нескольких месяцев цена на хлеб может возрасти как минимум на 20 %. Он отметил, что цены на

продовольственную пшеницу в долларовом эквиваленте сейчас ниже, чем в аналогичный период прошлого года, но в гривне они возросли на 20 %. «Соответственно и рост цены на муку является адекватным», – отметил он.

Также И. Томич добавил, что существенная часть стоимости хлеба – это стоимость энергоносителей, заработная плата и т. д. Он отметил, что наибольший рост цен состоялся в части энергоносителей, подорожание которых составило до 50 %. По его словам, «в течение нескольких месяцев как бы слаженно не работали местные органы власти, производители и другие, реально ожидать увеличения стоимости хлеба».

По мнению экспертов, одной из причин сложившейся в агросекторе ситуации является отсутствие в стенах парламента сильного аграрного лобби, соответственно – за аграрные законы некому заступиться. В связи с этим симптоматичным стало создание аграриями общественно-политического объединения ЗАСТУП – «За Социальную Трудовую Украинскую Перспективу», сфокусированного на проблемах аграрной отрасли страны. Задача объединения – комплексная поддержка аграрного сектора и украинского села. Члены ЗАСТУПа не исключают, что для защиты интересов агробизнеса пойдут в политику, если не найдут поддержки в нынешнем парламенте. Получится ли у аграриев стать влиятельной силой в новоизбранной Верховной Раде и изменить аграрное законодательство, покажут досрочные парламентские выборы.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Альтернативна енергетика: енергія сонця

Сучасна світова економіка потребує нових джерел енергії, адже в умовах виснаження світових вуглеводневих запасів, зростаючих цін на енергоносії, проблем екологічного забруднення навколишнього середовища існує потреба в розвитку альтернативної енергетики, якій приділяється значна увага. Більшість розвинутих країн уже сьогодні формують свої енергетичні стратегії, спрямовані на розвиток альтернативної енергетики. За даними Міжнародного енергетичного агентства, до 2030 р. частка електроенергії, видобутої за допомогою альтернативних джерел, збільшиться вдвічі порівняно з нинішніми показниками, що становлять близько 16 % від усього виробництва. Як інформують ЗМІ, у більшості розвинутих країн, зокрема в США, Німеччині, Іспанії, Швеції, Данії, Японії, планують довести частку відновлюваних джерел енергії в загальному енергобалансі до 20–50 %. Європейська комісія вважає, що у 2020 р. в Європі п'ята частина енергії вироблятиметься з екологічно безпечних джерел.

Для України проблема забезпечення енергоресурсами залишається дуже складною. Тривалий час зростала енергетична залежність України від російських енергетичних постачань, постійно підвищувалися ціни на енергоносії, що спричинило до заборгованості України. Енергоємна

національна економіка, що розвивається, зазнає значних втрат, що призводить до зниження рівня виробництва та гальмування соціально-економічного розвитку. Тому питання зниження енергозалежності через формування ефективної програми енергозбереження та розвитку альтернативної енергетики України можна віднести до стратегічно важливих, які потребують нагального вирішення.

Україна має можливість більш широко використовувати альтернативні джерела енергії, що дасть можливість скоротити імпорт енергетичних ресурсів. Згідно з українською енергетичною стратегією до 2030 р. частку альтернативної енергетики на загальному енергобалансі країни буде доведено до 20 %. Основними та найбільш ефективними напрямками відновлюваної енергетики в Україні є вітроенергетика, сонячна енергетика, біоенергетика, гідроенергетика, геотермальна енергетика.

За інформацією Національної комісії, лідером за динамікою збільшення виробітку і за кількістю виробленої електроенергії опинилася сонячна енергетика. Сонячні електростанції (СЕС) у 2012 р. збільшили відпуск електроенергії в мережу в 11 разів порівняно з 2011 р. – з 30,1 млн кВт/год до 333,6 млн кВт/год, вітроелектростанції (ВЕС) – у 2,9 раза, з 89 млн кВт/год до 257,5 млн кВт/год, електростанції на біомасі – 1,8 раза, з 9,6 млн кВт/год до 17,7 млн кВт/год. Малі гідроелектростанції (ГЕС) у 2012 р. відпустили в мережу 171,9 млн кВт/год електроенергії на 15 % менше, ніж у 2011 р. (203,4 млн кВт/год). Встановлена потужність СЕС, за даними НКРЕ, протягом 2012 р. зросла вдвічі (на 183,4 МВт) – до 371,6 МВт, ВЕС – на 32,4 % (на 47,4 МВт), до 193,8 МВт, електростанцій на біомасі – на 47,6 % (на 2 МВт), до 6,2 МВт, малих ГЕС – на 3,8 % (на 2,7 МВт), до 73,5 МВт.

За даними Міненерговугілля, 2013 р. альтернативна енергетика України виробила 1,247 млрд кВт-год електроенергії, що вдвічі (або на 608,4 млн кВт-год) більше, ніж 2012-го. При цьому в загальному обсязі виробництва частка електроенергії з ВДЕ (відновлюваних джерел енергії) також зросла вдвічі – до 0,64 % – у порівнянні з 0,32 % 2012 р. У 2013 р. було введено в експлуатацію 539 МВт нових потужностей ВДЕ. Найбільший приріст показали вітрова й сонячна енергетика, а також установки з перероблення біомаси.

Відповідно до програми Кабінету Міністрів України, до 2020 р. частка альтернативної енергетики має становити 11 % у загальному обсязі виробленої Україною енергії. Це відповідає і зобов'язанням України перед Європейським енергетичним співтовариством, членом якого є наша країна. 11% – це 12 тис. МВт, із яких 6800 МВт припадатиме на частку великої гідроенергетики (ГЕС і ГАЕС), а 5200 МВт – на частку малих гідроелектростанцій, вітрових, сонячних електростанцій, а також біомаси та біогазу. За щорічного введення в експлуатацію по 500–700 МВт нових потужностей ВДЕ до 2020 р. Україна виконає свої зобов'язання.

Перспективним вважається використання вітряних електростанцій, що є показником високорозвинутої країни та екологічної свідомості її населення. Тепер і в Україні розпочато великий проект з використання

дешевої і безпечної енергії вітру для перетворення її на електричну. Особливо важливим є те, що вітряна енергія – джерело відновлюване, тому такі електростанції довговічні й екологічно безпечні.

За інформацією ЗМІ, ще в грудні 2011 р. біля села Дмитрівка, Очаківського району, Миколаївської області була запущена в експлуатацію перша черга вітроагрегатів. Вона складається з 10 вітрогенераторів FL-2500 загальною потужністю 25 МВт. Компанія Fuhrländer виступила технічним спонсором проекту. Після завершення будівництва в складі Очаківської вітроелектростанції буде працювати 150 вітроагрегатів.

Проте провідне місце серед різних видів альтернативної енергетики припадає на сонячну енергетику. При цьому будівництво з нуля сонячної електростанції – це не тільки прояв справді екологічного мислення й думок про майбутнє, а й надзвичайно прибуткова річ. Адже окупитися новація може всього за шість років, за умови збереження діючих умов «зеленого» тарифу. Зокрема, успішно діє друга в Україні й перша у Вінниці геліоелектростанція, яка постачає електроенергію у домівки місцевих жителів. Запрацювала електростанція в листопаді 2011 р. у невеличкому селі Слобода-Бушанська. Унікальною подія стала також тому, що цього дня поновила роботу гідроелектростанція на річці Мурафа. ГЕС багато років була занехаяною, однак її відремонтували та оснастили новим обладнанням. Експерти встигли підрахувати, що два листопадові відкриття зекономлять 1039 т вугілля або 627 тис. куб. м газу на рік. При цьому сонячна електростанція є більшою і продуктивнішою за ГЕС. Дві тисячі чотириста тридцять дві – саме стільки батарей виробляють екологічно чисту енергію загальною потужністю 571,5 кВт. Працює електростанція не лише в погожі безхмарні дні, а й за похмурої погоди, щоправда, із меншою потужністю. Відкрила сонячну електростанцію вінницька компанія «Енергоінвест», яка до цього експлуатувала кілька ГЕС у західних областях України. Обійшлося будівництво у 15 млн грн (з них на 7 млн було закуплено суто українське обладнання).

Розвиток альтернативних джерел енергії сприяв тому, що Вінницька область має високий рейтинг серед енергоефективних регіонів України за результатами дослідження аналітичного центру «Бюро економічних і соціальних технологій».

Сприяє розвитку альтернативної енергетики в Україні так званий «зелений» тариф, за яким енергію з відновлюваних джерел держава купує в кілька раз дорожче за звичайну. Як інформують ЗМІ, з 1 квітня 2013 р. «зелений» тариф для сонячних електростанцій встановлений на рівні: для наземних сонячних електростанцій – 0,339 євро за кВт-год; для дахових (настінних) сонячних електростанцій потужністю більше 100 кВт – 0,349 євро за кВт-год; для дахових (настінних) сонячних електростанцій потужністю менше 100 кВт – 0,359 євро за кВт-год. З 2014 р. вводиться коефіцієнт «зеленого» тарифу для домогосподарств, які експлуатують сонячні установки потужністю до 10 кВт, на рівні 0,359 євро за кВт-год. Також передбачено поступове зниження значення «зеленого» тарифу для всіх

типів електростанцій на поновлюваних джерелах. Для новозбудованих об'єктів «зелений» тариф буде знижено щодо рівня 2013 р. на 10, 20 і 30 % при введенні в експлуатацію з 2015, 2020 і 2050 р., відповідно.

Закон зобов'язує енергопостачальні компанії з 2014 р. викуповувати у домогосподарств за «зеленим» тарифом надлишкову електроенергію, вироблену даховими сонячними електростанціями потужністю до 10 кВт і введеними в експлуатацію після 1 квітня 2013 р. При цьому власникам домогосподарств не доведеться отримувати ліцензію виробника електроенергії та виконувати вимогу щодо місцевої складової.

Для практичної реалізації цієї норми 10.06.2014 р. був затверджений та набрав чинності Порядок продажу, обліку та розрахунків за електричну енергію, що вироблена з енергії сонячного випромінювання об'єктами електроенергетики (генеруючими установками) приватних домогосподарств. Цей Порядок регулює відносини між побутовим споживачем електричної енергії та енергопостачальником, що здійснює постачання електричної енергії за регульованим тарифом на території провадження ліцензійної діяльності, які пов'язані з продажем та обліком електричної енергії, виробленої з енергії сонячного випромінювання об'єктами електроенергетики (генеруючими установками) приватних домогосподарств, та розрахунками за неї.

Як відомо, першу сонячну електростанцію було відкрито в Криму, а нині вони створюються в усій Україні. Щоправда, багато з них – невеличкі і для домашнього вжитку: на дахах будинків.

Кількість енергії сонця, яка потрапляє на поверхню Землі протягом тижня, перевищує ту, що створило людство за всю свою історію. Це розуміють фахівці і намагаються прискорити розробку ефективних сонячних батарей, які забезпечать споживачів недорогою електроенергією. Зокрема, на вітчизняному енергетичному ринку діє кампанія «Квазар», яка стала потужним виробником сонячних елементів та модулів на основі кремнію. Підприємство охоплює основну частину виробничого процесу, від вирощування напівпровідникового матеріалу до інсталяції готових фотоелектричних систем автономного електропостачання. Проте, як інформують ЗМІ, в Україні товари та послуги підприємства «Квазар» поки не користуються попитом, а підприємство вважається експортноорієнтованим. Понад 90 % його товарів та послуг замовляють іноземці. А причина цього – відсутність законодавства, яке б стимулювало впровадження сонячної енергетики на Батьківщині, а відповідно – надто високі ціни.

Разом з тим «квазарівці» переконані, що кількість успішних інсталяцій буде тільки зростати. Адже геліоенергетика абсолютно екологічна. Немає ніяких отруйних та небезпечних викидів в атмосферу, сонячні батареї не забруднюють воду та ґрунт, у них навіть відсутнє небезпечне випромінювання.

У нашій країні склалися умови, сприятливі для розвитку промислового виробництва сонячної електроенергетики та її технічних засобів. Експерти

стверджують, що ми маємо достатню кількість сумарної сонячної радіації, неабиякий практичний досвід та могутній науковий потенціал. Україна може розвивати проекти в галузі сонячної енергетики за рахунок власного виробництва сонячних панелей. А багаті поклади кремнію дали можливість нашій державі стати одним з найбільших у Європі виробників сировини для потреб геліоенергетики.

Водночас представники компаній, що працюють на українському ринку альтернативної енергетики, зазначають, що існуюче законодавство недосконале та потребує значних доповнень та уточнень. Зокрема, наголошується на тому, що процедура отримання пільги у вигляді звільнення від податку на прибуток є досить складною та забюрократизованою. Таку пільгу може отримати підприємство, яке занесено до спеціального Державного реєстру. Для того, щоб потрапити в реєстр треба пройти відповідну експертизу державних органів, однак відповідну інструкцію було розроблено лише для енергоефективних проектів, а механізм проведення подібних експертиз для виробників обладнання не визначено.

Не так просто реалізувати своє право на виробництво електроенергії із сонячного випромінювання на власному подвір'ї та продаж її в енергомережу і пересічним громадянам України. «Зелений» тариф на електроенергію, що виробляється приватними домогосподарствами в Україні, встановлено відносно високий. Ті домогосподарства, які встановлять установки до 1 січня 2015 р., отримають право продавати електроенергію по ціні 4,67 грн/кВт.год (із ПДВ) або близько 36,2 євроценти/кВт.год. Але, у порівнянні з такими ж тарифами для промислових сонячних електростанцій, із «зеленим» тарифом для населення існують певні особливості. І питання навіть не у величині самого тарифу, хоча й це важливо. Є проблема валютних ризиків. Для промислових станцій «зелений» тариф індексується щомісяця з урахуванням курсу євро, а для населення він фіксований у гривні до 2030 р. При цьому вартість обладнання, яке більшою частиною імпортується, прив'язано до євро.

В Україні до цього часу не існує чітких норм та правил, які б врегулювали підключення електрогенеруючих установок приватних домогосподарств до електромережі. Але очевидно, що для підключення буде необхідно виконати певні технічні умови. Щонайменше необхідно переобладнати вузол обліку електроенергії, та, щоб потужність підключення була не меншою, ніж потужність сонячної установки.

Керівництво України вносить певні корективи в законодавство, яке регулює відносини в галузі енергетики, але тут є певні проблеми, які зачіпають інтереси іноземних інвесторів. Зокрема, Європейсько-українське енергетичне агентство звернулося з листом до вищих посадовців України, у якому висловило стурбованість із приводу планів уряду переглянути тариф для сонячної енергетики. Мова йде про розроблений Кабінетом Міністрів законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику», яким пропонується, зокрема, знизити тариф для сонячних електростанцій до рівня тарифу на електроенергію, яка

виробляється з допомогою вітру. Агентство підтримує плани уряду, спрямовані на подолання проблем галузі, відзначаючи, що зниження розмірів «зеленого» тарифу є загальносвітовою тенденцією. Водночас застосування єдиного розміру «зеленого тарифу» до електроенергії, виробленої із сонця й вітру, не може бути економічно обґрунтованим, оскільки вони мають різні коефіцієнти ефективності, капітальні та операційні витрати. В інших розвинутих державах ця різниця також існує, підкреслюється в листі. «Встановлення єдиного розміру “зеленого” тарифу до електроенергії, виробленої із вітру і сонця, повністю зупинить розвиток сонячної енергетики в Україні, оскільки будівництво сонячних електростанцій стане економічно недоцільним», – зазначається в листі.

При цьому в агентстві висловили сподівання, що це питання стане предметом відкритого й цивілізованого обговорення між державою і бізнесом, із залученням іноземних експертів та учасників, а не кулуарним і політизованим, оскільки мова йде про іміджі держави як надійного партнера.

За інформацією ЗМІ, Міненергівугілля розробило поправки до закону про зелену енергетику, щоб скоротити субсидування сонячних станцій, які раніше лобював А. Ключев. Про це розповів журналістам міністр енергетики та вугільної промисловості Ю. Продан. «У нас вітроенергетика – у показниках, тарифах і положеннях закону, які відповідають Європі. Тут все збалансовано. Що стосується сонячної енергетики, тут божевільний перекик. Сонячна енергетика у нас була поставлена в дуже комфортні умови, через те, що там був куратор, якщо ви знаєте... І там багато, дійсно багато дивного. Наприклад, за рахунок держави будувалися об'єкти, мережі туди підтягуються, якийсь особливий тариф зберігається для виробника цих сонячних батарей. Абсолютно корупційні схеми», – підкреслив Ю. Продан.

При цьому він наголосив, що під куратором має на увазі А. Ключева. Ю. Продан також зазначив, що рівень корупції в енергетиці за минулої влади зашкалював. «Ми зараз виявляємо факти перевищення сум угод на 40–50 %. За деякими компаніями ми знімаємо з тарифів по кілька сотень мільйонів гривень», – сказав міністр.

Подібну думку висловив і міністр Кабінету Міністрів О. Семерак, зазначивши, що у виробництві сонячної енергії переваги було надано фактично одній компанії за так званим «зеленим» тарифом. Більше того, за словами урядовця, на розвиток цих приватних компаній спрямовувалися великі кошти з державного бюджету України.

Як інформують ЗМІ, найбільшим гравцем на ринку сонячної енергетики в Україні є австрійська компанія Activ Solar, яка побудувала 11 СЕС в Україні. Activ Solar вважається компанією А. Ключева. Щоправда, більша частина сонячних електростанцій розташована в Криму. За період перебування при владі В. Януковича державні банки, зокрема «Ощадбанк», виділили кілька мільярдів кредитів приватним підприємствам на розвиток сонячної енергетики. Таким чином, саме держава фактично за бюджетні гроші профінансувала понад половину із введених в дію потужностей сонячної генерації.

Зараз уже відкрито говориться, що брати Ключєви причетні до створення законодавчої бази «сонячного» бізнесу. Тобто на рівні законодавства було створено окремі преференції, що стимулювали мотивацію з боку держави для розвитку цієї галузі. Пільгами, в основному, користувалися компанії, які мали відношення до братів Ключєвих. До преференцій відносяться і звільнення від сплати податку на додану вартість, і звільнення від митних зборів, і будівництво ліній електропередач для приєднання сонячних електромереж за рахунок держави, і швидке виділення земельних ділянок, і взяття кредитів у державних банках під заставу новозбудованих СЕС тощо.

У законопроекті, який був переданий на розгляд Верховної Ради – «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику», – пропонувалося знизити тариф для сонячних електростанцій до рівня тарифу на електроенергію, що виробляється за допомогою вітру, проглядається значною мірою політична складова. І, можливо, це рішення було б правильним, якби було враховано інтереси тих 44 економічних суб'єктів, що виробляють сонячну енергію в Україні, і які не мають жодного відношення до компаній братів Ключєвих. Більше того, у деякого з них у свій час забирались землі, які облради вже готові були виділити їм. Отже, у той час, коли Activ Solar будував сонячні електростанції із сотнями мегават, то всі інші учасники створення сонячного енергоринку в Україні – сотнями кіловат. Причому кредити брались ними в міжнародних банківських інституціях, наприклад, у тому ж Європейському банку реконструкції та розвитку. Відповідно, вітчизняні виробники розрахунки проводили, згідно з розміром тарифу та терміну окупності.

Як було сказано вище, інвестори занепокоєні можливими змінами тарифів, адже в разі схвалення Верховною Радою відповідного законопроекту, вітчизняним виробникам розраховуватись із міжнародними фінансовими установами буде надзвичайно складно і термін окупності СЕС зросте та складатиме не п'ять – шість, а вісім років.

На думку учасників ринку, законодавчі пропозиції Мінпаливенерго підривають основи діяльності великої кількості дрібних і середніх компаній, які почали активно працювати в галузі в останні роки саме завдяки механізму стимулювання через «зелений» тариф. Рішення збурило хвилю стурбованості не лише безпосередньо в енергетичних компаніях, а й у всіх причетних до розвитку сонячної енергетики в Україні. Адже в разі затвердження згаданих поправок, які з'явилися на революційній хвилі боротьби з колишніми представниками влади, постраждають не лише безпосередньо виробники альтернативних джерел енергії, а й усі, хто причетний до цього виду бізнесу. А це зможе спричинити згортання виробництва сонячної енергії взагалі.

Проте це не означає, що виробники сонячної енергії не хочуть приводити розмір «зеленого» тарифу до європейських стандартів. Просто, як зазначають у Асоціації учасників ринку альтернативних видів палива та енергії України, має бути підготовлений поетапний перехід до рівня світових

стандартів, а тому виробники сонячної електроенергії підготували новий варіант законопроекту, у якому передбачено збереження цієї галузі в Україні. Адже так само поводитьися і цивілізований світ: спочатку мотивує виробників розвивати галузь, даючи високу ставку «зеленого» тарифу, а потім поступово знижує її.

Натомість деякі експерти не вважають проблемою зниження тарифів. Зокрема, на їхню думку, для інвесторів це буде нейтральний сигнал, особливо якщо ці кроки їм пояснять. «Іноземних інвесторів, що працюють у даній сфері, розмір українського “зеленого” тарифу для СЕС завжди шокував, оскільки був у два-три рази вищим за тарифи в інших країнах», – зазначив керуючий партнер компанії Iperpower Ю. Кубрушко.

За його словами, для гравців ринку високий «зелений» тариф завжди був свідченням корупції і протекції. Саме тому вони обережно ставилися до проектів СЕС в Україні. Вони не вірили, що такі тарифи можуть існувати завжди. Крім того, на думку експерта, великим проектам у сонячній енергетиці не судилося бути реалізованими.

Керуючий компанією «Юрокейп нью енерджі» П. О’Брайєн не вважає, що прийняття цього законопроекту заморозить інвестиції у сонячні електростанції в Україні. «На мою думку, це станеться лише у тому випадку, коли в майбутньому сфера дії цього закону пошириться на всіх інших гравців ринку», – зазначає він.

За словами експертів, законопроект стосується лише підприємств А. Ключова. «Мети “накрити” інших інвесторів не було. Скоріше, метою законопроекту є захист усіх приватних інвесторів, тому і з’явилася “планка” 10 МВт. Всі незалежні девелопери будували СЕС потужністю саме до 10 МВт. На такі станції не треба було отримувати погодження від “Укренерго”», – наголосив Ю. Кубрушко.

Наразі, напевно, єдиним правильним рішенням для країни може бути відкрите обговорення цієї проблеми держави з бізнесом із залученням іноземних експертів та учасників, адже, зрештою, ідеться про імідж України у світі як надійного партнера (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Розвиток альтернативної енергетики в Україні. Інфографіка // <http://forbes.ua/ua/nation/1365128-rozvitok-alternativnoyi-energetiki-v-ukrayini-infografika>. – 2014. – 14.02; «Альтернативна енергетика» Зроблено в Україні // produced.in.ua/tags. – 2013. – 4.03; Альтернативні джерела енергоресурсів в Українському Причорномор’ї // <http://www.niss.gov.ua/articles/232/29>; Сонячна енергетика українцям «не світить» // <http://jkg-portal.com.ua/ua/publication/one/11111111-36885>. – 2014. – 25.03; Виробники сонячної енергії просять Кабмін обговорити з ними зміни «зеленого тарифу» // <http://tsn.ua/groshi/turchinova-prosyat-zberegiti-zeleniy-tarif-dlya-sonyachnoyi-energetiki-341824.html> . –2014. – 25.03; «Зелений тариф» // <http://rentechno.com.ua/solutions/solar/on-grid-pv-plants/green-tariff.html>; Сонячна енергетика в Україні: урядовці взялися переписувати правила гри //*

http://zik.ua/ua/news/2014/06/25/sonyachna_energetyka_pid_kogo_uryadovtsi_perepysuyut_pravyla_gry_na_rynku_500474. – 2014. – 25.06; Чи світять сонце для Ключова // <http://minprom.ua/digest/156147.html>. – 2014. – 29.05).

Партійна позиція

Ю. Якименко, мл. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Партия «Батьківщина» накануне партийного съезда

Один из важных факторов, определяющих сегодня ход политических процессов в Украине, – подготовка к внеочередным парламентским выборам на фоне усугубляющегося кризиса в экономике и продолжения военных действий на Донбассе.

Эксперты прогнозируют обострение политического противостояния между основными участниками избирательной кампании, которое, как они не исключают, к ее началу перерастет в «войну всех против всех».

Среди предпосылок этого – конкуренция различных политических сил, пытающихся заручиться поддержкой одного и того же сегмента избирателей. В частности, на общем электоральном поле придется бороться пропрезидентскому проекту «Солидарность», «Свободе», УДАРу и «Батьківщині».

«Ближе к выборам вчерашние союзники начнут извлекать все больше скелетов из шкафов друг друга и противостояние станет открытым», – прогнозирует политолог Е. Магда.

Обозреватели обращают внимание, что в последнее время уровень политической активности лидера «Батьківщини» Ю. Тимошенко был достаточно низким. Это было связано, в том числе с ее проигрышем на президентских выборах. Сегодня же, когда правила, по которым будет проходить парламентская избирательная кампания, практически определены (депутаты пока что так и не смогли принять изменения в избирательное законодательство), Ю. Тимошенко и ее партия демонстрируют готовность к активизации.

Напомним, представители «Батьківщини» выступали за проведение выборов по пропорциональной системе с открытыми списками. По словам главы фракции «Батьківщина» С. Соболева, старый закон позволяет «манипулирование с волеизъявлением избирателей, подкуп избирателей и грубые нарушения в округах». Основой парламента, избранного по старым правилам, по мнению политика, станет политическая коррупция. Тем не менее партии придется считаться со складывающимися условиями и строить свою избирательную кампанию, исходя из того, что правила для ее участников останутся прежними.

Как отмечает политолог А. Палий, Ю. Тимошенко, адекватно оценивая сегодняшнюю ситуацию в обществе и политикуме, понимает, что «сейчас не

ее время» и, соответственно, «приспосабливается к ситуации». «Она сидит в засаде и ждет. Она может из нее выйти, когда что-то будет зависеть от нее. В свое время Тигипко пять лет ждал. Ее стратегия – рассчитывать на ошибки оппонентов», – заявляет эксперт.

«Она работала в привычном для себя формате “виртуалполитика”, хотя был запрос на формат “реалполитик”, – считает политолог А. Золотарев. – Если принимать во внимание присутствие в информационном поле, пиар-стратегии, то она вполне правильно взяла паузу. В период войны не время спрашивать, почему именно вдвое поднимают коммунальные услуги, почему пояса затягивают простые украинцы, а не “жирные коты”. Все эти вопросы возникнут осенью. Где-то тогда она и появится».

Косвенно подтверждают такие прогнозы и сами представители «Батьківщини». «Я уже вижу, как активные пользователи соцсетей... спрашивают: “Где Юля?”. Я думаю, надо подождать и дать новому Президенту поработать...», – комментирует паузу в политической активности Ю. Тимошенко депутат А. Павловский.

Ю. Тимошенко молчит, потому что потеряла влияние, заявляет экс-депутат ВР Т. Черновил. «Стало понятно, что проиграла окончательно, когда от нее массово начали уходить люди к Порошенко», – считает он. По его мнению, партию «Батьківщина» у Ю. Тимошенко заберет А. Турчинов, который «будет искать лучший доступ к Порошенко». «Приданным может стать партия. Сейчас Тимошенко не контролирует ее. Даже во фракции верны ей 20 из 86 человек», – говорит политик. По его словам, Ю. Тимошенко сделала очень много ошибок. «Если бы не пошла на президентские выборы, могла бы стать Премьером. Ей бы подыграли “регионалы”, коммунисты, подключился бы Путин. Теперь Тимошенко намного труднее организовать все это», – считает Т. Черновил.

Обозреватели также обращают внимание на растущие разногласия между бывшими партнерами по коалиции, что заставляет представителей партии дистанцироваться от властных структур, одновременно подготавливая почву для старта нового оппозиционного проекта. В этом контексте некоторые эксперты рассматривают, в частности, недавнюю отставку секретаря СНБО А. Парубия. Такой шаг политика называет ожидаемым и предсказуемым политолог Агентства политического консалтинга «Фабрика медиа» А. Курпас. «Руководитель СНБО – это фактически фигура над всеми силовиками, но под Президентом. А с учетом, что силовые структуры практически полностью контролируются людьми Президента (только А. Аваков вроде бы играет в президентской команде, но и свои связи в «Батьківщині» все еще не оборвал), то смысл быть независимым главой СНБО (в смысле главой, от которого ничего не зависит)?» – комментирует ситуацию эксперт.

При этом, по его мнению, сегодняшние поражения «Батьківщини» могут обернуться ее победой к концу года: «Если выборы пройдут снова непрозрачно и в парламент в очередной раз попадут одиозные фигуры, у Тимошенко и компании появится отличный шанс сменить нынешнюю власть

на свою путем новой революции. Именно в таком контексте и нужен А. Парубий как комендант нового Майдана». При всей спорности такого прогноза, сложно не согласиться, что осторожная позиция Ю. Тимошенко сегодня представляется достаточно взвешенным ходом. «Пускай политики друг друга запачкают кровью и грязными схемами воровства денег. А вот потом во всем белом появится Юлия Владимировна», – подводит итог своим рассуждениям А. Курпас.

Обоснованность подобных заявлений подтверждается в том числе сообщениями представителей «Батьківщини» о люстрации в партии. «Это совершенно новое явление для украинской политики, поскольку ни одна партия не проводила внутренней люстрации», – говорит политолог К. Матвиенко, комментируя идущие внутри партии процессы. СМИ сообщают, что в «черные» списки попали депутаты местных, районных и областных советов, которые поддерживали инициативы тогдашней власти или перешли во фракции Партии регионов.

По заявлению первого заместителя председателя Центрального штаба «Батьківщини» И. Кириленко, за последнее время в результате проверок люстрационных комиссий в рамках программы «Родина начинается с тебя» из партии были исключены более 700 депутатов разных уровней. В целом количество исключенных из рядов «Батьківщини» превысило 1,5 тыс. человек. И. Кириленко подчеркивает, что сегодня партийные люстрационные комиссии действуют во всех областях, кроме Донецкой и Луганской, и сообщает, что следующим этапом после люстрации внутри партии станет люстрация во властных структурах по признакам коррупции и сотрудничества с режимом В. Януковича.

«Самый высокий запрос общества после “революции достоинства” – это радикальное очищение власти от коррупционеров, предателей, приспособленцев. К сожалению, этот запрос до сих пор не реализован. Поэтому “Батьківщина” берет на себя обязательства не только инициировать, но и довести до логического завершения люстрации в стране. Очистку всегда надо начинать с себя. Поэтому процесс люстрации мы начинаем с партии “Батьківщина”», – говорит политик.

Глава Киевской городской организации «Батьківщини» и лидер одноименной фракции в Киевсовете В. Бондаренко, комментируя эту инициативу, заявляет, что «Батьківщина» в последние годы «не отличалась диалогом с киевлянами, социальными программами, вообще деятельностью, понятной людям». «Сведение всей деятельности киевской городской “Батьківщини” к организации митингов и флешмобов – только растрата денег. Безусловно, Юлия Владимировна за период своего пребывания вне Киева не могла активно повлиять на эти процессы, – считает он. – Поэтому сегодня идет серьезная люстрация по всей Украине, а в Киеве идет смена кадров».

«Решение “Батьківщини” о внутрипартийной люстрации очень правильное, ведь длительное время партия боролась с режимом В. Януковича и была его мишенью. Это необходимый этап развития политсилы, – говорит

профессор Киево-Могилянской академии А. Гарань. – Хорошо, что в люстрационные комиссии привлечены представители общественности и простые граждане, которые на местах формируют мнение о депутатах разных уровней», – считает он.

Важным шагом, вызывающим уважение, назвал люстрацию в «Батьківщині» также директор Агентства моделирования ситуаций В. Бала.

В ключе необходимости соответствия общественным запросам эксперты рассматривают и другие формы политической активности «Батьківщини». Среди них, помимо требований срочной ратификации Соглашения об ассоциации с Евросоюзом и резких заявлений о политике России, широко разрекламированная в СМИ сдача крови депутатами от «Батьківщини» для украинской армии, а также сообщения о военных успехах батальона территориальной обороны «Батьківщина» в зоне военных действий на Востоке Украины.

Некоторую пользу имиджу партии может принести и разрыв ее сотрудничества со спикером парламента А. Турчиновым и Премьер-министром А. Яценюком, которые, по прогнозам некоторых обозревателей СМИ, пойдут на выборы отдельно от «Батьківщини».

Справедливость таких прогнозов уже подтверждается информацией ряда СМИ о том, что Премьер-министр А. Яценюк не получит места в избирательном списке «Батьківщини» на досрочных выборах Верховной Рады. Согласно информации, А. Яценюк требовал первое место в предвыборном списке, подписания коалиции с Президентом еще до выборов и выдвижения его на должность Премьер-министра.

«А. Яценюк, объясняя причины, по которым он должен возглавить список, заявил, что не хочет, чтобы «Батьківщина» превратилась в партию лузеров. На что Юлия Тимошенко ответила: так вы же камикадзе, какой список?» – цитируют СМИ источник интернет-издания «Обозреватель».

Согласно информации, вместе с А. Яценюком ушли спикер парламента А. Турчинов, министр внутренних дел А. Аваков, министр юстиции П. Петренко, нардеп А. Иванчук и другие чиновники и партийцы из «Фронтуп зміну».

В то же время СМИ отмечают, что «Батьківщина» намерена поддержать кандидатуру А. Яценюка на пост Премьера после перевыборов Верховной Рады.

Таким образом, к выборам партия Ю. Тимошенко подойдет в значительной степени обновленной. Более того, некоторые обозреватели отмечают, что, по сути, экс-премьеру приходится строить свою партию практически заново.

Говоря о перспективах участия А. Яценюка и А. Турчинова в выборах отдельно от «Батьківщини», политолог В. Фесенко отметил, что информация о возможном создании ими нового блока, скорее всего, близка к действительности. «Речь идет о том, что это может быть как самостоятельный проект, так и о том, что блок А. Яценюка может влиться в более широкий блок П. Порошенко. Если речь идет о собственном блоке, то

Премьеру и его соратникам необходимо дистанцироваться от «Батьківщини». Уверен, что блок Яценюка – Турчинова, даже если он пойдет отдельно, будет пропрезидентским проектом и в случае прохождения войдет в президентскую коалицию. В любом случае это будет серьезный удар по «Батьківщині»».

Политолог В. Карасев, напротив, считает, что «для Ю. Тимошенко это не такая уж большая потеря». «Она А. Яценюка с А. Турчиновым все равно вычистила бы, учитывая те игры за ее спиной, в которые они играли все последние годы. Для нее это балласт: лучше набрать молодых люстраторов, которые не будут играть в самостоятельные игры. А если блок А. Яценюка войдет в парламент, то это может оказаться плюсом и для Ю. Тимошенко: не такие уж и пропрезидентские А. Яценюк с А. Турчиновым, чтобы она не могла с ними договориться», – прогнозирует эксперт.

Обозреватели также напоминают, что разногласия между А. Турчиновым и Ю. Тимошенко проявились еще накануне президентской избирательной кампании. «У нас с Ю. Тимошенко состоялся непростой разговор накануне старта избирательной президентской кампании. Я говорил, что ей, как мне кажется, не стоит баллотироваться. Она ко мне не прислушалась, ну и я просто перестал активно советовать, вот и все», – сообщил тогда А. Турчинов.

Эксперты отмечают, что политические оппоненты Ю. Тимошенко сегодня стараются противопоставить ее усилиям по улучшению имиджа партии ответные меры, призванные дискредитировать «Батьківщину» и ее лидера в глазах избирателей. При этом то, насколько критика в ее адрес обоснована, отходит на второй план. Так, в логику информационной кампании против Ю. Тимошенко укладываются заявления некоторых обозревателей и экспертов о ее деструктивной роли в развитии российско-украинских отношений, что, в конце концов, привело к аннексии Крыма и дестабилизации на Востоке Украины.

Главным виновником потери Украиной Крыма назвал Ю. Тимошенко директор Института глобальной политики им. З. Кулыка С. Крыжановский. По его мнению, полномасштабная АТО должна была начаться еще на Крымском полуострове. Но Ю. Тимошенко, которая, по словам эксперта, была завербована ФСБ еще в 1997 г., настаивала на заседании СНБО, чтобы украинские военные не открывали огонь. Подобные оценки выполняют свою функцию в информационной войне независимо от степени достоверности, поэтому их количество с приближением выборов будет только возрастать.

В то же время положительную роль в укреплении рейтинга Ю. Тимошенко наверняка сыграют появившиеся недавно в прессе заявления председателя Государственной казначейской службы Т. Слюз о том, что правительство Ю. Тимошенко никогда не тратило «киотские деньги», а дело против политика было полностью сфальсифицировано и закрыто Генеральной прокуратурой из-за отсутствия каких-либо нарушений с ее стороны. «Это было полностью сфальсифицированное дело против основного политического конкурента, это были своего рода как меры по

нейтрализации всех оппонентов Януковича – Азарова. Это были исключительно политические репрессии против политического конкурента, репрессии В. Януковича против Ю. Тимошенко. Это был мыльный пузырь, который лопнул», – отметила Т. Слюз.

Она также напомнила, что, будучи народным депутатом, выясняла ситуацию по «киотским деньгам» и подчеркнула, что казначейская служба и правоохранительные органы располагают документами, подтверждающими, что эти средства оставались на счетах со дня поступления до отставки правительства Ю. Тимошенко. «Все средства, поступившие в 2009 г., так называемые “киотские деньги”, – 320 млн евро были на учете и были переданы новой власти Януковича – Азарова, – сообщила она. – Я хочу предостеречь должностных лиц, как следственных, так и при контролирующих органах, фальсифицировавших дело против Ю. Тимошенко. Они все должны ответить, каким образом они сфальсифицировали соответствующие акты и справки и каким образом были сфальсифицированы эти дела».

Она также напомнила, что в 2010 г. Украину посетили представители японской стороны, которые засвидетельствовали, что «киотские средства» – 290 млн от Японии и 30 млн от испанской компании – сохраняются на учетных счетах, на которые поступили в 2009 г. «После этого эти средства использовали для своего обогащения приближенные к В. Януковичу структуры. Поэтому здесь есть большое отличие Премьера Ю. Тимошенко, которая привлекла эти средства, от правительства Януковича – Азарова, которое использовало их не по целевому назначению», – подчеркнула председатель Государственной казначейской службы.

Таким образом, имидж «Батьківщини» и ее лидера оказывается в некоторой степени восстановленным, что, естественно, увеличивает ее шансы на успех в избирательной кампании.

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

12 серпня 2014 р. під головуванням заступника міністра освіти і науки України, керівника Проекту від країни-бенефіціара, П. Полянського та С. Готліб, керівника Проекту від консорціуму країн-членів ЄС (Королівство Данія), а також за участі українських експертів та представників роботодавців відбулося п'яте засідання Наглядової ради проекту Twinning «Модернізація законодавчих стандартів та принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя».

Відкриваючи засідання, П. Полянський повідомив про активізацію підготовки нового рамкового закону «Про освіту» та роботу над

законопроектом «Про професійно-технічну освіту», які за базовими принципами мають корелюватися з новоприйнятим Законом України «Про вищу освіту». Відтак важливо, щоб напрацювання українських і європейських експертів у рамках проекту Twinning кореспондувалися з проектами нових освітніх законів. Проектні розробки також важливо узгоджувати з роботодавцями, що сприятиме швидшій імплементації нових освітніх стандартів.

Під час дискусії довкола проміжних результатів проекту основну увагу приділено двом документам:

1) «Порядок проведення вхідного контролю знань, умінь та навичок для осіб, які приймаються на навчання за програмами перепідготовки та підвищення кваліфікації до професійно-технічних навчальних закладів». Цей документ дає змогу скоротити терміни навчання для перепідготовки або підвищення кваліфікації, якщо особа вже володіє виробничим досвідом.

2) «Порядок підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів».

Підбиваючи підсумки засідання, П. Полянський наголосив, що впродовж чотирьох завершальних місяців проекту належить максимально прагматично діяти, щоб досягти цілей, запланованих у рамках проекту; фінальний звіт має очевидно показати конкретні результати роботи експертів, втілені в законопроектній роботі (*Урядовий портал*) (<http://www.kmu.gov.ua>). – 2014. – 13.08).

Під час засідання четвертої сесії Комітету експертів ООН з управління глобальною геопросторовою інформацією, яка відбулася 6-8 серпня 2014 р. у Нью-Йорку (США), було затверджено статут та фактично створено Європейське відділення.

Україна вперше взяла участь у засіданні Комітету експертів ООН та стала однією з небагатьох пострадянських країн, яка брала участь у роботі оргкомітету зі створення Європейського відділення.

Участь України в міжнародних глобальних ініціативах є визнанням нашої роботи з розбудови Національної інфраструктури геопросторових даних та ще одним кроком на шляху європейської інтеграції нашої держави, – зазначив голова Держземагентства України С. Рудик під час проведення засідання комітету.

Впровадження Національної інфраструктури геопросторових даних є основою для кадастрових та моніторингових систем, їх використовують у навігації, транспорті, аграрному комплексі, обороні тощо.

На сьогодні переважна більшість інформації, яка описує територію України, зберігається у паперовому вигляді, має різну актуальність та повноту. Це призводить до ускладнення прийняття швидких та вірних рішень щодо управління територіями, втрати часу, ресурсів й державних коштів. У сучасних умовах, в яких опинилася наша держава, це також істотно впливає на інформаційну безпеку країни та її обороноздатність.

Впровадження Національної інфраструктури геопросторових даних в Україні забезпечить прозорість та залучення інвестицій, а також дасть змогу скоротити витрати бюджетів усіх рівнів, створить можливість моделювання надзвичайних ситуацій та шляхів їх ліквідації, забезпечить усі види аналізу для обґрунтування економічного розвитку нашої країни, зазначив голова Держземагентства України С. Рудик.

Перше засідання Європейського відділення Комітету експертів ООН з управління глобальною геопросторовою інформацією відбудеться у вересні цього року в Молдові, під час якого буде затверджено персональний склад відділення
(*Урядовий портал*)
(http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247516609&cat_id=244276429).

Протягом декількох років під егідою Європейського космічного агентства проводиться міжнародний астробіологічний експеримент **BIOMEX (Biology and Mars Experiment)**. Основним завданням цього дослідження є визначення межі виживаності земних організмів та створення бази даних біомолекул, які можуть стати «візитівками» живого.

Це потрібно для підтвердження гіпотези літопанспермії, тобто поширення живих організмів на мінеральних носіях у позаземних просторах. BIOMEX складається з 12 експериментальних міні-проектів, які визначатимуть життєвий потенціал різноманітних організмів (бактерії, археї, водорості, гриби, лишайники і мохи), вбудованих в аналог марсіанського ґрунту.

У контакті з мінеральними носіями біологічні зразки перебуватимуть у камерах зі штучною атмосферою, що імітує марсіанську. У проекті BIOMEX беруть участь 25 наукових установ з різних країн світу, у тому числі Інститут молекулярної біології і генетики НАН України.

Координує цей міжнародний проект Інститут планетарних досліджень Німецького аерокосмічного центру.

24 липня 2014 р. біомінеральні зразки, надані українськими вченими, було доставлено на Міжнародну космічну станцію (МКС). Їх буде винесено у відкритий космос з одного з модулів МКС і встановлено на платформі EXPOSE-R2 на термін шість місяців, після чого їх буде повернено на Землю.

В українському пакеті, окрім суто наукових, є і біотехнологічне завдання – дослідити стабільність перспективного біологічного наноматеріалу за умов реального космосу.

Український сегмент проекту BIOMEX підтримується також Цільовою комплексною програмою НАН України з наукових космічних досліджень на 2012–2016 рр. (*Національна академія наук України*) (<http://www.nas.gov.ua/UA/news/Pages/contents.aspx?ffn1=ID&fft1=Eq&ffv1=1917>).

23–25 липня 2014 р. на базі Закарпатської державної сільськогосподарської дослідної станції НААН відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні репродуктивні технології, селекційно-годівельні аспекти та виробництво і переробка тваринницької продукції». У ній взяли участь науковці Інституту тваринництва степових районів ім. М. Ф. Іванова «Асканія-Нова» – ННСГЦВ, Інституту тваринництва НААН, Інституту розведення і генетики тварин НААН, Інституту сільського господарства Карпатського регіону НААН, Інституту біології тварин НААН, Інституту кормів НААН, Національного університету біоресурсів і природокористування України, Буковинської державної сільськогосподарської дослідної станції НААН, Прикарпатської державної сільськогосподарської дослідної станції НААН, Державного науково-дослідного контрольного інституту ветеринарних препаратів та кормових добавок, Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Мукачівський аграрний коледж».

З привітальним словом виступив директор Закарпатської державної сільськогосподарської дослідної станції Г. Спаський. На засіданні виступили Ю. Вдовиченко – директор Інституту тваринництва степових районів ім. М. Ф. Іванова «Асканія-Нова» – ННСГЦВ, А. Готько – директор департаменту агропромислового розвитку Закарпатської державної обласної адміністрації, В. Матій – заступник голови Берегівської районної державної адміністрації.

На конференції було розглянуто такі актуальні питання: інноваційні напрями та селекційно-генетичні досягнення у тваринництві, використання нових репродуктивних технологій відтворення сільськогосподарських тварин, система управління селекційним процесом та автоматизована база даних племінних тварин, проблеми кормовиробництва та збалансованої годівлі тварин у сучасних умовах, збереження генофонду сільськогосподарських тварин, сучасні технології виробництва і переробки тваринницької продукції, перспективи розвитку вівчарства.

Учасники конференції відвідали сучасний свинокомплекс ФГ «Фенікс БНГ», де ознайомилися з перспективною технологією виробництва свинини. Науковці та фермери обмінялися досвідом ведення вівчарства на полонинах у ТОВ «Закарпатське Руно», де було проведено дегустацію сирів місцевого виробництва.

Матеріали конференції опубліковано в окремому збірнику. Тези своїх доповідей також надіслали науковці Інституту зоотехніки і Регіональної асоціації конярів, Республіка Польща, та ТзОВ «Рецептал портал», Угорська Республіка **(Національна академія аграрних наук** (<http://uaan.gov.ua/news/pro-m-zhnarodnu-naukovo-praktichnu-konferents-yu-suchasn-reproduktivn-tekhnolog-selekts-yno-god-veln/>).

14 серпня 2014 р. в Інституті зрошуваного землеробства НААН був проведений міжнародний семінар-нарада з питань розширення посівів посухостійких культур у південному регіоні. У семінарі взяли участь понад 120 осіб. Це, зокрема, спеціалісти Департаментів агропромислового розвитку облдержадміністрацій Херсонської, Миколаївської, Одеської, Запорізької і Дніпропетровської областей; голови районних асоціацій фермерів та землевласників, представники наукових установ академії: Інституту сільського господарства степової зони НААН, Інституту рису НААН, Генічеської дослідної станції Інституту сільського господарства степової зони НААН, Синельниківської селекційно-дослідної станції Інституту сільського господарства степової зони НААН, Розівської дослідної станції Інституту сільського господарства степової зони НААН, Асканійської державної сільськогосподарської дослідної станції Інституту зрошуваного землеробства НААН, Миколаївської державної сільськогосподарської дослідної станції Інституту зрошуваного землеробства НААН, Херсонського державного аграрного університету, фахівці компаній «Річардсон» (США), «Кейджо» (США), «RAGT-семенс» (Франція), «Адванта-сід інтернешнл» (Індія) та сільськогосподарські товаровиробники.

Науковці Інституту зрошуваного землеробства НААН А. Коваленко, С. Заєць, П. Писаренко і Ю. Лавриненко, а також експерти з агрономічних питань вищезазначених іноземних компаній ознайомили присутніх з демонстраційними ділянками гібридів і сортів сорго, проса та сафлору інституту.

На пленарному засіданні семінару виступили: заступник директора Департаменту агропромислового розвитку Херсонської ОДА А. Неділько, директор Інституту зрошуваного землеробства НААН, д. с.-г. н. Р. Вожегова, виконавчий директор компанії «Кейджо» (США) П. Чикалюк, головний науковий співробітник Інституту сільського господарства степової зони НААН, д. с.-г. н. С. Красенков, директор ДП ДГ «Піонер» Інституту зрошуваного землеробства НААН В. Белов та ін.

У своїх доповідях виступаючі розглянули питання технології вирощування гібридів сорго вітчизняної та іноземної селекції на півдні України, перспективи вирощування найвитриваліших посухостійких культур. Доповідачі, крім того, розповіли про передовий досвід кращих господарств регіону та висловили надію на плідну взаємодію науковців і товаровиробників при вирішенні цих питань (*Національна академія аграрних наук (<http://uaan.gov.ua/news/pro-mizhnarodnyy-seminar-narada-z-rytan%60-rozshyrennya-posiviv-posukhostiyykh-kul%60tur-u-pivdennomu-r/>)*).

Відбувся захист магістерських робіт українсько-болгарської магістерської програми. Під час захисту магістранти продемонстрували високий рівень знань. Тези їхніх доповідей супроводжувалися презентаціями, а захист студентки Н. Дасюк відбувся в системі онлайн. Усі роботи

магістрантів від КУП НАН України були захищені на «відмінно» та отримали найвищу оцінку за болгарською системою оцінювання – шість балів.

Найуспішніші магістри-випускники можуть бути рекомендовані до поза конкурсного зарахування до аспірантури Київського університету права НАН України та докторантури Варненського вільного університету ім. Чорноризця Храбра. Ця українсько-болгарська магістерська програма має велике значення для інтеграції вітчизняних молодих учених у світову наукову спільноту, адже сприяє забезпеченню свободи руху знань через кордони. Крім того, за свідченнями студентів-магістрантів, досвід, набутий під час навчання за спільною магістерською програмою, підвищив їх конкурентоспроможність на сучасному світовому ринку праці.

Слід також зазначити, що організація такого навчання є одним з найголовніших практичних кроків у реалізації основних положень Болонської декларації, адже її головне завдання, як відомо, і полягає в синхронізації систем вищої освіти з метою усунення перешкод для мобільності студентів, викладачів і дослідників поміж країнами-учасницями *(Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/news/Pages/contents.aspx?ffn1=ID&fft1=Eq&ffv1=1920>)).

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Український інститут національної пам'яті надав Держкомтелерадіо методичні матеріали щодо Європейського дня пам'яті жертв сталінізму і нацизму для врахування та використання в роботі українськими ЗМІ.

У 2008 р. Європейський парламент проголосив 23 серпня – день підписання в 1939 р. Договору про ненапад між Німеччиною та Радянським Союзом, відомий як пакт Молотова – Ріббентропа – Європейським днем пам'яті жертв сталінізму і нацизму. Адже документ, підписаний у цей день, став спусковим механізмом для початку найкривавішої трагедії людства – Другої світової війни. До тексту договору, підписаному в Москві, додавався таємний протокол, яким встановлювався розподіл країн Східної Європи на сфери німецьких і радянських інтересів. Він передбачав ліквідацію низки держав (Польщі, Литви, Латвії, Естонії) та задоволення територіальних інтересів країн-підписантів договору за рахунок третіх країн.

За тиждень після укладання договору – 1 вересня 1939 р. – Німеччина вторглася в Польщу, а 17 вересня 1939 р. на територію Польщі зі сходу увійшли радянські війська (т. з. «визвольний похід РСЧА у Західній Україні та Західній Білорусії»). Перетин Червоною армією державного кордону Польщі означав фактичний вступ Радянського Союзу в Другу світову війну на боці нацистської Німеччини. У ноті польському уряду СРСР представив

вступ радянських військ на територію Польщі як гарантію безпеки українців та білорусів в умовах, коли Польська держава, як було зазначено в ноті, «перестала існувати».

Методичні матеріали українських істориків розвінчують низку міфів радянської системи, які виправдовували загарбницьку політику СРСР. Зокрема про те, що сучасні кордони України склалися внаслідок реалізації радянсько-німецького пакту 1939 р. Насправді сучасні західні кордони України почали формуватися під час революційних подій 1917–1921 рр. і остаточно сформувалися в результаті повоєнного облаштування світу 1945–1946 рр. та міжурядових угод між СРСР і ПНР 1951 р. на підставі етнічних кордонів.

Черговий міф радянської системи, що Польський похід Червоної Армії був жестом допомоги братнім народам, спростовують історики. Насправді ані в тексті Договору про ненапад між Німеччиною і СРСР, ані в секретному протоколі про поділ сфер впливу, не було жодної згадки про українців чи білорусів. Навпаки, лінія розмежування сфер інтересів не збігалася з межами етнічної території українців і білорусів, а проходила набагато західніше – по Віслі. На цьому наполіг особисто Сталін. Введення військ на територію Польщі було агресією проти польської держави.

У методичних матеріалах є посилання на український переклад основних документів – Резолюцію Європейського парламенту від 2 квітня 2009 р. щодо європейської свідомості та тоталітаризму, Декларацію Європейського парламенту щодо проголошення 23 серпня днем пам'яті жертв сталінізму і нацизму. Також подано перелік вітчизняних науковців, що спеціалізуються на окремих аспектах Другої світової війни, і які можуть надавати коментарі та консультації з цієї теми (*Урядовий портал*) http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247537260&cat_id=244277212).

На Дніпропетровщині налагоджено виробництво безпілотних літаків для армії. Наразі військові вже отримали чотири роботизовані безпілотні літальні апарати, найближчим часом планується передача ще 10 таких літаків. Це стало можливим завдяки спільному проекту підприємства-виробника та Фонду оборони країни. Про це повідомив радник голови Дніпропетровської облдержадміністрації П. Хазан.

Щомісячно підприємство зможе виготовляти близько 30–40 таких безпілотних апаратів, фонд у свою чергу передаватиме новітнє озброєння військовим. Це дасть можливість українській армії не лише розширити знаряддя бою, а також значно убезпечити військових від атак (*Урядовий портал*) http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247533630&cat_id=244277216).

Співробітники Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій і систем (МЦІТС) НАН і МОН України створили робота з інтелектуальним управлінням. У своєму первозданному вигляді – експериментального зразка – робот з «мозком» являє собою рухома платформу, оснащеною ноутбуком і механічною рукою. Робот укомплектовано веб-камерою, мікрофонами і різними сенсорами, що дозволяє йому орієнтуватися в приміщенні, чутливо реагувати на зміни навколишнього середовища і виконувати різні завдання.

Розробники програмного забезпечення оснастили свій комп'ютерний витвір системою інтелектуального управління, яка не має аналогів. Цей мобільний робот має модульну структуру з можливістю формувати широкий спектр споживчих функцій і завдань користувача. За словами старшого наукового співробітника МЦІТС О. Сухоручкіної, модуль інтелектуальної поведінки дає змогу приймати рішення залежно від ситуації, адже вона може швидко змінюватися або навіть бути неочікуваною. Тобто йдеться про інтелектуальне управління, а не програмне, як у звичайних роботів. Спеціальна технологія аналізу інформації, що моделює мислення, детально проаналізує ситуацію в кожному окремому випадку і підштовхне до виконання правильного рішення.

Запропоновано оригінальну структуру пристрою – бортовий комп'ютер (він розташований на рухомій платформі) обробляє сигнали датчиків і двигунів, а на другому комп'ютері, який може бути десь в іншому місці або в кишені в людини (смартфон, планшет), відбувається «мозкова діяльність». Робот сприймає голосові команди. Завдання йому можна формулювати також у дистанційному режимі, через Інтернет.

Через меню можемо поставити йому різні завдання. Робот аналізує ситуацію в режимі реального часу, відтворюючи при цьому просторову картину. Якщо виникає якась позаштатна ситуація, наприклад звук, що відрізняється від акустичного фону, робот рушить на джерело шуму і покаже його камерою.

На думку розробників, у пристрої вдалося реалізувати концептуальне положення інтелектуального управління – подібно до людини система в різних ситуаціях, зокрема позаштатних, приймає «розумне» рішення.

Прикладні завдання такого робота досить великі. Він може виконувати функції нагляду за приміщеннями (як система відеоспостереження), мобільного електронного секретаря, чергового в нічні зміни, а також домашнього помічника.

Тепер розробка використовується в освітніх цілях на кафедрах інформаційних технологій і робототехніки. Студенти з України і зарубіжжя в дистанційному режимі «спілкувалися» з роботом-інтелектуалом. Своєю чергою, творці українського робота продовжують працювати над розвитком його функціональних можливостей (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/news/Pages/contents.aspx?ffn1=ID&fft1=Eq&ffv1=1923>). – 2014. – 22.08*).

Інформаційно-комунікаційні технології

За сприяння Держкомтелерадіо державні телерадіокомпанії долучилися до ініціативи громадських організацій інвалідів зробити анімаційні фільми доступними для незрячих дітей.

У 2013 р. Львівський обласний осередок ВГО «Українська спілка інвалідів – УСІ» розпочав роботу над створенням 24 мультиплікаційних фільмів з тифлокоментарем (аудіодискрипцією) для незрячих малят. Робота над адаптацією фільмів триває в межах інноваційного для України проекту під назвою «Мультфільм для незрячих».

Нині виготовлено вже 17 мультиплікаційних фільмів з тифлокоментарем. Досі аналогів аудіовізуальних творів з тифлокоментуванням в Україні не було.

Вперше транслюватимуть в Україні мультфільми з тифлокоментарем саме державні телерадіокомпанії. Отже, зовсім скоро незрячі діти матимуть можливість ознайомитись із кращими зразками української та світової анімації (*Урядовий портал*) <http://www.kmu.gov.ua>). – 2014. – 20.08).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

7 серпня 2014 р. відбулася прес-конференція за участі першого заступника міністра освіти і науки І. Совсун; народного депутата України, голови Комітету Верховної Ради України з питань науки та освіти Л. Гриневич; ректора Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут», голови робочої групи з розроблення Закону України «Про вищу освіту» М. Згуровського на тему: «Новий Закон «Про вищу освіту»: європейський вибір України».

Л. Гриневич зазначила, що Закон України «Про вищу освіту» вступить у дію із 6 вересня цього року: «Зважаючи на довгострокові наслідки для країни, прийняття цього Закону – це одне з найважливіших, якщо не найважливіше, рішень Верховної Ради України після Революції Гідності».

Голова Комітету ВРУ з питань науки та освіти підкреслила, що тепер потрібно зробити три найважливіші речі: поінформувати всіх про особливості нових правил; забезпечити зворотний зв'язок та виявити недоліки для внесення корективів; розробити підзаконні нормативні акти для втілення Закону в життя. Також, за її словами, буде розроблено «Науково-практичний коментар» для роз'яснення положень Закону.

Л. Гриневич закликала громадськість до співпраці в реалізації Закону: «Для того, щоб ми розуміли, що відбувається в університетах нам потрібна допомога від громадськості. Якщо би ми змогли спільно зробити сайт моніторингу цієї реформи, то тоді у нас була б реальна картина, як відбувається реформа».

Вона звернула увагу на три етапи впровадження реформи: з вересня 2014 р. вступає в дію низка положень Закону; частина положень, для впровадження яких потрібен час, почне працювати з вересня 2015 р. (розпочне роботу Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти); ще один етап, з якого розпочнеться додаткове можливе фінансування деяких положень Закону, – з 1 січня 2016 р.

У свою чергу перший заступник міністра освіти і науки І. Совсун зазначила: «На сьогодні Міністерство освіти і науки не виконує важливої функції – розробки освітньої політики. Міністерство виконує безкінечну кількість погоджень, відповідає на безкінечну кількість листів... Це пов'язано з тими функціями, які прописані для міністерства, нестачею кадрів... Тому новий підхід, який закладається Законом, є кардинально відмінним. Замість системи чіткої вертикалі адміністративного управління вищими навчальними закладами, закладена зовсім інша модель підзвітності відповідальності». За її словами, Закон передбачає відповідальність керівництва університету перед працівниками та студентами, а не перед керівництвом міністерства. Самі ж учасники освітнього процесу отримають більше можливостей впливати на рішення, які приймаються у ВНЗ.

Як зазначила І. Совсун, Міністерство освіти і науки має перетворитися на розробника освітньої політики та втілювати нові механізми роботи.

Перший заступник міністра повідомила, що всі статистичні дані, які сьогодні намагається зібрати МОН, є вкрай недосконалими: «Вони не дають повного уявлення про те, скільки фахівців, якої галузі ми готуємо, як вони працевлаштовуються, скільки студентів хочуть йти на ті чи інші спеціальності. Нажаль, таких даних в Міністерстві сьогодні немає. Тому наразі ми працюємо над створенням окремої установи – інституту освітньої статистики, який буде одним із ключових важелів впливу на формування нової освітньої політики в Україні».

Також вона повідомила, що найближчим часом на сайті міністерства буде оприлюднено відповіді на найпопулярніші питання щодо нового Закону.

Як наголосила перший заступник міністра, імплементація Закону залежатиме від людей, які працюють на місцях у системі освіти.

Під час прес-конференції ректор НТУ «КПІ», голова робочої групи з розроблення Закону України «Про вищу освіту» М. Згуровський підкреслив, що Закон є одним з перших, який спрямований на втілення справжніх реформ в українському суспільстві.

За словами М. Згуровського, освіта і наука мають стати двигунами економіки та суспільства. Як зазначив ректор НТУ «КПІ», імплементація Закону буде непростю, тому що ідеї Закону спрямовані на інноваційність та європейську інтеграцію. «Нам доведеться багато чого змінювати, навіть свою ментальність, бачення майбутнього суспільства. Альтернативи у нас немає. Ми повинні йти на ці непрості перетворення, щоб стати іншою країною», – наголосив М. Згуровський (*Український науковий клуб* (http://nauka.in.ua/news/education/article_detail/9443)).

Роз'яснення МОН щодо деяких питань практичної реалізації положень нового Закону України «Про вищу освіту». Враховуючи численні запити вищих навчальних закладів і передбачаючи їх суттєве збільшення, Міністерство освіти і науки України розпочинає серію роз'яснень щодо практичної реалізації деяких положень нового Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (далі – Закон). З текстом Закону можна ознайомитися як на офіційному веб-сайті Верховної Ради України (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1382613528661298>), так і на сайті газети «Голос України» (<http://www.golos.com.ua/Article.aspx?id=345592>).

1. Щодо набрання чинності Законом.

Згідно з пунктом 1 розділу XV «Прикінцеві та перехідні положення» Закон набирає чинності через місяць з дня його опублікування, крім:

– абзацу третього частини другої статті 56 цього Закону, який набирає чинності з 1 вересня 2015 р.;

– частини сьомої статті 44 та частини четвертої статті 72 цього Закону, які набирають чинності з 1 січня 2016 р.

Враховуючи, що Закон було опубліковано в газеті Верховної Ради України «Голос України» від 6 серпня 2014 р № 148 (5898), він набирає чинності з 6 вересня 2014 р.

Водночас абзац третій частини другої статті 56 Закону, у якому зазначено, що «максимальне навчальне навантаження на одну ставку науково-педагогічного працівника не може перевищувати 600 годин на навчальний рік», набирає чинності з 1 вересня 2015 р.

Окрім того, у підпункті 2 пункту 7 розділу XV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону засновникам вищих навчальних закладів рекомендовано: «забезпечити приведення вищими навчальними закладами своїх освітніх програм у відповідність із вимогами абзацу третього частини другої статті 56 цього Закону, врахувавши при цьому, що нові освітні програми, які передбачають зменшення обсягу одного кредиту ЄКТС до 30 годин і зменшення максимального навчального навантаження науково-педагогічного працівника до 600 годин, починають діяти з 1 вересня 2015 року. При цьому зменшення максимального навчального навантаження на одну ставку науково-педагогічного працівника до 600 годин на навчальний рік не є підставою для збільшення чисельності штатних одиниць».

Частина сьома статті 44 та частина четверта статті 72 Закону, які стосуються нового механізму розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, набирають чинності з 1 січня 2016 р. Роз'яснення щодо реалізації цієї норми Закону буде надано додатково.

2. Щодо наукових ступенів кандидата наук і доктора філософії

Відповідно до частини 6 і частини 7 статті 5 Закону науковими ступенями є доктор філософії та доктор наук.

Відповідно до підпункту 7 пункту 2 розділу XV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону підготовка кандидатів та докторів наук, що

здійснюється вищими навчальними закладами та науковими установами і започаткована до набрання чинності цим Законом, продовжується в межах передбаченого строку підготовки. Особи, які закінчили аспірантуру або докторантуру до набрання чинності цим Законом, мають право на захист дисертації протягом одного року. За результатами захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук та наукового ступеня доктора наук здобувачам наукових ступенів присуджується науковий ступінь кандидата або доктора наук та видається диплом кандидата або доктора наук.

Згідно з підпунктом 8 пункту 2 розділу XV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону науковий ступінь кандидата наук після набрання чинності цим Законом прирівнюється до наукового ступеня доктора філософії. Отже, особи, які мають науковий ступінь кандидата наук згідно з новим Законом отримують всі права, передбачені у Законі для осіб з науковим ступенем доктора філософії. Відповідно, виходячи з конституційного принципу рівності громадян у правах (ст. 21), особи, яким вже присуджено (або може бути найближчим часом присуджено) науковий ступінь доктора філософії, прирівнюються у правах до осіб, яким присуджено науковий ступінь кандидата наук.

Згідно з підпунктом 9 пункту 2 розділу XV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону особам, яким до набрання чинності цим Законом присвоєно науковий ступінь кандидата наук, за їхнім бажанням вищий навчальний заклад (наукова установа), у спеціалізованій вченій раді якого (якої) захищено дисертацію, може видавати диплом доктора філософії з відповідної галузі науки.

3. Щодо визнання дипломів і наукових ступенів, здобутих в іноземних університетах.

Міністерство освіти і науки України визнає та поважає автономні права вищих навчальних закладів України, закріплені в новому Законі України «Про вищу освіту» та у підзаконних нормативно-правових актах. Проте нагадує, що згідно з пунктом 1 частини 1 статті 1 Закону автономія вищого навчального закладу – це не лише самостійність і незалежність, а й відповідальність вищого навчального закладу у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів у межах, встановлених цим Законом.

Згідно з пунктом 5 Положення про дослідницький університет, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.02.2010 р. № 163 дослідницький університет відповідно до законодавства у галузі освіти і науки має право «визнавати дипломи про здобуту в зарубіжних університетах кваліфікацію магістра, доктора філософії, доктора наук та вчені звання доцента, професора для призначення на посаду наукового чи науково-педагогічного працівника в установленому законом порядку».

Варто зазначити, що відповідно до пункту 14 частини 2 статті 36 Закону з 6 вересня 2014 р. вчені ради усіх вищих навчальних закладів

матимуть право приймати остаточні рішення про визнання іноземних документів про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання під час прийняття на роботу педагогічних, наукових, науково-педагогічних та інших працівників, а також під час зарахування вступників на навчання.

Виходячи з наведеного та враховуючи те, що реалізація вищими навчальними закладами зазначеного автономного права має кореспондуватися з відповідним обов'язком держави в особі Міністерства освіти і науки України щодо визнання цих дипломів, наукових ступенів і вчених звань під час процедур ліцензування, акредитації освітніх програм, створення спеціалізованих вчених рад, присвоєння вчених звань тощо, Міністерство освіти і науки України рекомендує визнавати на першому етапі реформування системи вищої освіти лише ті дипломи, наукові ступені та вчені звання, що видані (присуджені) «зарубіжними університетами» (іноземними вищими навчальними закладами) держав-членів Організації економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Cooperation and Development).

Міністерство освіти і науки України акцентує також увагу на тому, що «визнання» дипломів чи наукових ступенів має юридичну силу у тому вищому навчальному закладі, який здійснив відповідне визнання для прийняття на роботу чи для зарахування на навчання, і не розповсюджується на випадки працевлаштування, у тому числі в інші навчальні заклади, чи для зарахування на навчання в інших навчальних закладах.

Згідно з пунктом 17 частини 1 статті 13 Закону Міністерство освіти і науки України «затверджує за погодженням із Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти порядок визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти та наукових ступенів і проводить процедуру їх визнання, крім випадків, передбачених цим Законом». Цей загальний Порядок визнання буде поширюватися на осіб, які не працевлаштовуються на посади наукових чи науково-педагогічних працівників і не вступають на навчання до вищих навчальних закладів. У такому випадку суб'єктом визнання цих ступенів є держава в особі Міністерства освіти і науки України і «визнання» таких дипломів чи наукових ступенів матиме юридичну силу на всій території України (незалежно від місця працевлаштування чи навчання).

До приведення підзаконних нормативно-правових актів у відповідність з новим Законом України «Про вищу освіту» громадяни, які мають диплом доктора філософії, користуються всіма правами, передбаченими у відповідних нормативно-правових актах для кандидатів наук. Якщо в нормативно-правовому акті як обов'язкова умова реалізації конкретного права є вимога щодо наявності присудженого особі наукового ступеня «кандидата наук», то відповідне право може реалізувати також особа, якій в установленому порядку присуджено науковий ступінь доктора філософії. Тобто на осіб, які мають диплом доктора філософії, поширюються всі положення нормативно-правових актів, що стосуються кандидатів наук,

спрямовані на реалізацію їхніх академічних прав і обов'язків (*Український науковий клуб* (http://nauka.in.ua/news/education/article_detail/9448)).

Министерство образования Украины изменило условия приема в высшие учебные заведения Украины в 2014 году: военные-контрактники и срочники смогут поступать в вузы без сдачи Внешнего независимого оценивания. Согласно изменениям, право участвовать в конкурсе только по результатам вступительных экзаменов по конкурсным предметам в высшем учебном заведении, в случае неучастия в год поступления в ВНО, имеют военнослужащие Вооруженных сил Украины, других воинских формирований, проходящих военную срочную службу и службу по контракту.

При этом в ведомстве уточнили, что такая возможность предоставляется только при поступлении на дневную форму обучения в высшие военные учебные заведения и военные учебные подразделения высших учебных заведений.

Кроме того, для таких абитуриентов снижен минимальный балл сертификата внешнего независимого оценивания (или его копии) по профильному предмету до 130 баллов.

Следовательно, для получения образовательно-квалификационного уровня младшего специалиста в указанных вузах необходимо иметь сертификат ВНО не ниже 124 баллов по конкурсным предметам, а для получения образовательно-квалификационного уровня бакалавра – не ниже 124 баллов по непрофильным конкурсным предметам и не ниже 130 баллов по профильным конкурсным предметам (*Донбасс. Комментарии* (<http://donbass.comments.ua/news/101908-voennosluzhashchie-smogut-postupat-vuzi.html>). – 2014. – 13.08).

З метою набуття практичного досвіду молодих спеціалістів-екологів, Державна екологічна інспекція в Полтавській області забезпечує проходження практики для студентів за спеціальністю «Екологія, охорона навколишнього природного середовища та збалансоване природокористування».

На сьогодні при Держекоінспекції у Полтавській області проходять виробничу практику студенти Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка. Студентам створено необхідні умови безпечної роботи, надана можливість ознайомитись із практичною щоденною роботою Держекоінспекції.

Зокрема, студенти-практиканти поглиблено вивчають законодавство про використання та охорону земель, лісів, зелених насаджень, закони про використання, охорону і відтворення рослинного світу. Застосовують на практиці нормативно-правові документи для обчислення розміру

відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів, Методику визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства, розраховують розмір шкоди внаслідок незаконної порубки дерев відповідно до Такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу.

Зазначимо, що фахівці такого профілю необхідні на різних підприємствах, адже вони можуть працювати як інженери-екологи підприємства, керівники екологічних служб, експерти на підприємствах, у державних структурах екологічного управління (*Урядовий портал*) (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247516927&cat_id=244277212).

П'ятнадцять студентів Бердянського державного педагогічного університету під керівництвом кандидата історичних наук В. Папанової в черговий раз пройшли практику в Національному історико-археологічному заповіднику «Ольвія» (с. Парутино Очаківського р-ну Миколаївської обл.). Студенти працювали на ділянці Р-25 (зав. ділянкою д-р іст. наук А. Буйських) та «Садиба».

За два тижня група повністю виконала програму практики від установки табору до камеральної обробки матеріалу. Серед знахідок є вироби з бронзи (гвіздки, монети), свинцю (букраній, лабрис, світильник) та заліза. Керамічний матеріал представлений, як археологічно цілими формами, так і фрагментами, що датуються від V ст. до н. е. до перших сторіч нашої ери. Також студентам були прочитані лекції співробітниками експедиції – доктором історичних наук А. Буйських (Київ), кандидатом історичних наук П. Діатроповим (Москва) та проведені екскурсії по Ольвійському музею. Слід зазначити, що проходження практики студентами Бердянського державного педагогічного університету в заповіднику «Ольвія» стало вже доброю багаторічною традицією, а її результати мають велике значення для археологічної справи. Національний історико-археологічний заповідник «Ольвія» та начальник Ольвійської експедиції Інституту археології Національної академії наук України доктор історичних наук А. Буйських високо оцінили дослідження молодих археологів, висловили подяку ректорату Бердянського державного педагогічного університету за роботу студентів на розкопках та виразили сподівання на подальшу плідну співпрацю (*Національна академія наук України*) (<http://www.nas.gov.ua/UA/news/Pages/contents.aspx?ffn1=ID&fft1=Eq&ffv1=1922>).

С. Зозуля, заввідділу науково-аналітичної обробки
та поширення інформації у сфері освіти
Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського,
канд. іст. наук

Новації у сфері освіти, науки й культури: аналітичний огляд нормативно-правових актів (серпень 2014 р.)

Внесено зміни до законів України «Про освіту» і «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо гарантій для студентів, аспірантів, педагогічних, науково-педагогічних працівників.

У зв'язку з оголошенням в Україні мобілізації, ВРУ постановила доповнити Закон України «Про освіту» деякими положеннями, зокрема щодо:

- ✓ збереження місця навчання на період проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період;
- ✓ відстрочки на складання екзаменаційної сесії та державної атестації в навчальних закладах на період проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період;
- ✓ збереження додаткових видів соціального й матеріального забезпечення, що передбачені цим Законом, для студентів і аспірантів;
- ✓ встановлення розміру плати за навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації кадрів або за надання додаткових освітніх послуг для осіб, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період.

Важливим є доповнення щодо роз'яснення про заборону мобілізації на військову службу студентів і аспірантів, які навчаються на денній формі.

П. Порошенко підписав відповідний документ від 3 липня 2014 р. за № 1575-VII, реєстраційний код 73305/2014 (*За матеріалами «Офіційного вісника України» № 60 від 5 серпня 2014 р., с. 23–24; офіційного веб-порталу ВРУ (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1575-18>). – 21.08; сайту *Espresso.tv* (http://espresso.tv/news/2014/07/22/prezydent_zvilnyv_vid_mobilizaciyi_studentiv_ta_aspirantiv). – 22.08).*

Міністерство оборони України затвердило Інструкцію про організацію та проведення військово-професійної орієнтації молоді та прийому до вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів ВНЗ.

Призначення документа – активізувати проведення заходів із військово-професійної орієнтації молоді.

Інструкція визначає порядок організації та проведення військово-професійної орієнтації молоді та прийому до вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) і військових навчальних підрозділів вищих навчальних

зкладів (ВНП ВНЗ) громадян України з числа військовослужбовців військової служби за контрактом та строкової військової служби, випускників військових ліцеїв та ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою, цивільної молоді.

Перелік замовників на підготовку військових фахівців із вищою освітою розробляється Головним управлінням персоналу Генерального штабу Збройних сил України, погоджується з Департаментом військової освіти та науки Міністерства оборони України й до 1 лютого року, що передує вступу на навчання слухачів, курсантів (студентів), подається на затвердження міністру оборони України. Навчання здійснюється за денною та заочною формами, а також через екстернат.

Підготовка осіб офіцерського складу Збройних сил України оперативного-тактичного рівня здійснюється в НУОУ, Українській військово-медичній академії та Воєнно-дипломатичній академії.

До наказу додаються зразки оформлення заявки на замовлення щодо прийому слухачів, курсантів (студентів) до ВВНЗ та ВНП ВНЗ, форми документів, які заповнюють комісії, що здійснюють попередню професійну діагностику вступників до вищих військових навчальних закладів тощо.

Відповідний наказ підписав в. о. міністра оборони України М. Коваль від 05.06.2014 р. № 360, реєстраційний код 73231/2014. *(За матеріалами «Офіційного вісника України» № 58 від 29 липня 2014 р., с. 15–48; офіційного веб-порталу ВРУ (<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0704-14>). – 18.08; офіційного веб-сайту Міністерства оборони України (<http://www.mil.gov.ua/diyalnist/vijskova-osvita-na-tauka/vijskova-osvita-v-ukraini-ta-osoblivosti-prijomu-gromadyan-na-pershij-kurs.html>). – 18.08).*

Затверджено Порядок проведення вхідного контролю знань, умінь та навичок для осіб, які приймаються на навчання за програмами перепідготовки або підвищення кваліфікації до ПТНЗ.

З метою підвищення якісного рівня професійно-технічної освіти, сприяння навчанню й розвитку особистості протягом життя, оптимізації строків навчання відповідний наказ ухвалили в МОН України від 07.07.2014 р. за № 743/25520.

Цей документ забезпечує орієнтованість структури й змісту професійно-технічної освіти на потреби ринку праці та сучасні економічні виклики, доступність та безперервність освіти, реалізацію принципу пріоритетності прав і свобод людини. Також Порядок визначає механізм застосування засобів та методів щодо виявлення знань, умінь та навичок певного рівня професійної кваліфікації особи з метою побудови індивідуального плану навчання для отримання нової кваліфікації або її підвищення *(За матеріалами «Офіційного вісника України» № 63 від 15 серпня 2014 р., с. 438–442; офіційного веб-порталу ВРУ (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0743-14>). – 20.08).*

Ухвалено Положення про Міжнародний конкурс «Найкращий учитель української мови за кордоном».

Конкурс проводиться щороку з 9 листопада до 24 серпня заочно у двох номінаціях: «Учитель початкової школи», «Учитель загальної середньої школи».

Головна мета заходу – піднесення престижу української мови та розвитку українського шкільництва за кордоном.

Серед ключових завдань конкурсу – підвищення ролі вчителя української мови, вивчення стану викладання українознавчих дисциплін у навчальних закладах за кордоном, привернення уваги органів державної влади, громадськості, ЗМІ до проблем розвитку української мови в інших країнах тощо.

Результати проведення змагань затверджуються наказом МОН України, оприлюднюються на сайтах Інституту інноваційних технологій змісту освіти та Української всесвітньої координаційної ради (УВКР). До проведення конкурсу можуть залучатися Міністерство закордонних справ України, Міністерство культури України, представники творчих спілок, громадянських організацій освітян. Урочиста церемонія нагородження лауреатів, дипломантів та кращих учасників конкурсу відбувається в День Незалежності України (24 серпня) за участі представників творчих спілок, громадянських та освітянських організацій, голів громадянських об'єднань закордонних українців, керівників українських навчальних закладів за кордоном.

Положення про Міжнародний конкурс «Найкращий учитель української мови за кордоном» підписав директор департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Ю. Кононенко, наказ про проведення конкурсу підписав Міністром освіти С. Квіт від 14.07.2014 р. № 193/507 (*За матеріалом «Офіційного вісника України» № 62 від 12 серпня 2014 р., с. 173–177*).

Набрав чинності Закон України «Про співробітництво територіальних громад».

Закон сприятиме здатності місцевих рад якісно виконувати свої повноваження. Документ забезпечує реальний механізм співробітництва територіальних громад, зокрема визначає організаційно-правові засади їх співробітництва, принципи, форми, механізми такої співпраці, фінансування та контролю.

Кооперація ґрунтується на таких принципах: законності, добровільності, взаємної вигоди, прозорості й відкритості, рівноправності учасників, обопільної відповідальності суб'єктів співробітництва за його результати.

Також Законом встановлено, що співпраця здійснюватиметься в таких формах: делегування одному із суб'єктів іншими суб'єктами виконання

одного чи кількох завдань з передаванням йому відповідних ресурсів; реалізації спільних проектів, що передбачає координацію діяльності всіх сторін співробітництва та акумулювання ними на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів; колективного фінансування (утримання) суб'єктами взаємодії підприємств, установ та організацій комунальної форми власності – інфраструктурних об'єктів; утворення суб'єктами співробітництва спільних комунальних підприємств, установ та організацій – спільних інфраструктурних об'єктів; утворення суб'єктами кооперації спільного органу управління для виконання визначених законом повноважень.

Закон підписав Президент України П. Порошенко від 17.06.2014 р. № 1508-VII, реєстраційний код 73301/2014 (*За матеріалами «Офіційного вісника України» № 60 від 5 серпня 2014 р., с. 9–18; офіційного веб-порталу ВРУ (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>). – 20.08; веб-порталу Конституційної Асамблеї (<http://cau.in.ua/ua/news/id/spivrobitnistvo-teritorialnih-gromad-istorija-odnogo-zakonu-793/>). – 19.08; сайту Асоціації міст України (<http://www.auc.org.ua/news/verkhovna-rada-ukraini-ukhvalila-zakon-pro-spivrobitnistvo-teritorialnikh-gromad>). – 20.08).*

Міністерство молоді та спорту України спільно з Міністерством соціальної політики України затвердили наказ про проведення Всеукраїнської спартакіади «Повір у себе» серед дітей-інвалідів.

Це відкритий щорічний спортивний захід, що проводиться з метою підтримки дітей з обмеженими можливостями, формування цілеспрямованості в подоланні особистих фізичних меж, реабілітації дітей-інвалідів засобами фізичної культури й спорту для подальшої адаптації в суспільство, а також залучення органів виконавчої влади й місцевого самоврядування, громадськості до проблем таких дітей.

Організатори заходу: Міністерство молоді та спорту України; Міністерство соціальної політики України; Національний комітет спорту інвалідів України; Український центр з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт»; регіональні, Київський міський центри з фізичної культури й спорту інвалідів; державне підприємство Український дитячий центр «Молода гвардія».

Спартакіада для дітей-інвалідів проводиться в чотири етапи з різних видів спорту: із вадами слуху – бадмінтон, пляжний волейбол, баскетбол, боротьба греко-римська, боротьба вільна, волейбол, спортивне орієнтування; із вадами зору – голбол; із вадами зору та слуху дзюдо; із вадами слуху, зору, з ураженнями опорно-рухового апарату, із вадами розумового і фізичного розвитку – легка атлетика, плавання, теніс настільний, шашки тощо.

Відповідний документ підписано від 25 червня 2014 р. № 2062/415, реєстраційний код 73319/2014. (*Використано матеріали «Офіційного вісника України» № 60 від 5 серпня 2014 р., с. 55–59; офіційного веб-порталу ВРУ (<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0818-14>). – 22.08;*

У МОН України затвердили форми документів з підготовки кадрів у ВНЗ I-IV р.а.

З метою поліпшення організації підготовки кадрів із вищою освітою й удосконалення документообігу у ВНЗ міністр освіти і науки України С. Квіт підписав наказ, у якому унормовано бланки низки документів, що подаються при вступі до навчального закладу. Це, зокрема, форми заяви про участь у конкурсному відборі, журналу реєстрації осіб, які вступають до ВНЗ, опис особової справи, аркуш результатів вступних випробувань, відомість вступного випробування, повідомлення рішення приймальної комісії про допуск до участі у вступних випробуваннях, форма аркуша усної відповіді (співбесіди) на вступному випробуванні, зразок протоколу співбесіди, наказу про зарахування на навчання, залікової книжки та навчальної картки студента, журналу реєстрації виданих дипломів і академічних довідок тощо.

Наказ підписав директор департаменту вищої освіти Ю. Коровайченко від 12.06.2014 р. № 711, реєстраційний код 73232/2014 (*Використано матеріали «Офіційного вісника України» № 58 від 29 липня, с. 49–133*).

Проблеми інформатизації

В. Горовий,
заст. гендиректора НБУВ, д-р іст. наук, проф.

Національне інформаційне виробництво в контексті глобальних викликів

Характерною особливістю будь-якого суспільного розвитку і його інформаційного етапу в особливій мірі є постійне інформаційне виробництво як основа всіх видів суспільної діяльності. Однак нинішній етап цього виробництва істотно відрізняється від усіх минулих кількома характерними рисами.

По-перше, у зв'язку із суттєво зростаючою роллю інформації у сучасній виробничій діяльності, що є характерною особливістю становлення інформаційного етапу розвитку, особлива увага в останні десятиріччя приділяється розвитку науково-прикладних досліджень, результати яких швидко можуть бути впроваджені у виробництво чи в процес суспільної трансформації.

У зв'язку з цим сьогодні стає більш помітнішим відставання фундаментальних досліджень від науково-прикладних і, скажімо, ракетно-космічна галузь, ядерно-енергетична та деякі інші, що в минулому столітті

були флагманами науково-технічного прогресу і вели за собою основні напрями технологічного пошуку, донині базуються, в основному, на фундаментальних здобутках 60–70 років. При цьому можна говорити про підвищення ефективності використання здобутків того періоду, досвід різностороннього їх використання в різних галузях, і це є позитивним, оскільки підвищує ефективність використання результатів наукового пошуку. Однак тривалий період без поповнення фундаментальної науки новими результатами поступово знижує темпи науково-технічного прогресу у важливих напрямках, що забезпечують суспільний прогрес.

По-друге, ефективність наукової, як найвищої за рівнем впливу на розвиток людства, інформації значною мірою залежить від темпів впровадження в суспільну практику, що, у свою чергу, потребує зростаючих затрат, формування відповідної інфраструктури, що є посиленням насамперед економічно розвинутих державам.

По-третє, зростання складності проблем, обумовлених викликами, що постають у ХХІ ст. перед сучасною цивілізацією, не дає змоги навіть найбільш високорозвиненим країнам розв'язувати такі проблеми самостійно, без участі країн-партнерів. Прикладом цьому може бути і проєктована кількома країнами експедиція на Марс, і організація спільного проєкту будівництва та експлуатації Великого андронного колайдера, і зусилля зі спільної боротьби багатьох країн з інфекційними захворюваннями тощо.

Сучасна актуальна наукова проблематика, що, як правило, є досить затратною, проблемною для країн з невеликим економічним потенціалом. І ці країни змушені орієнтуватися на розвиток власної наукової діяльності, продукування відповідної інформації з огляду на найбільш необхідні напрями наукових досліджень та можливості власного бюджету. В інших напрямках дослідження найчастіше не ведуться, і при цьому створюються інколи досить суттєві лакуни відсутності нового знання, що робить суспільний розвиток нерівномірним, може створювати небажані внутрішньосуспільні суперечності, підвищує ризики прийняття помилкових рішень не лише в науковому середовищі, а й на загальносуспільному рівні, створювати важко вирішувані проблеми для розвитку даної держави чи нації.

Четвертим суттєвим фактором впливу на сучасне інформаційне середовище є наслідки стихійної значною мірою інформатизації, що з активізацією глобальних процесів сьогодні вже охоплює переважну більшість світу. У своїй суті вона є, безсумнівно, позитивним явищем, однак, без координуючого впливу держави розвивається аморфно і в тій чи іншій мірі є керованим лише компаніями, що контролюють виробництво технічних засобів, необхідних для інформатизації. Такий стан справ обумовлюється тим, що протягом тривалого часу інформатизація розглядалась як технічний експеримент вузько колегіальних обмінів між науковцями і не була усвідомлена як новий і ефективний суспільний інтеграційний механізм. У перших своїх результатах цей процес відіграв найчастіше розважально-інформативну роль, слабо використовувався органами державної влади,

громадськими організаціями, навчальними закладами як новий високоякісний інструмент громадянського самовияву, освітньої, виховної роботи. Взамін цьому інтернет-простір наповнився низькоякісними масивами інформації, використання якої ускладнюється низьким рівнем підготовки користувачів, недостатньою внутрішньою готовністю до нового рівня спілкування людей. І цим самим створюються серйозні перешкоди для розвитку інформаційних обмінів на основі електронних інформаційних технологій.

І, нарешті, п'ятим фактором впливу на національну інформаційну сферу став розвиток технологій спеціальних негативних інформаційних втручань у функціонування національних інформаційних комунікацій та використання суверенних інформаційних ресурсів, що досягли масштабів інформаційних воєн. Ведення цих воєн, тобто, утвердження певних суспільних інтересів з допомогою спеціально організованих інформаційних впливів, потребує відповідної кваліфікації інформаційних працівників, спеціального обладнання аж до супутникових систем включно, певних ідеологічних концепцій, що об'єднували б багатоаспектну інформаційну діяльність в єдине ціле. Такі складові в комплексі на сьогодні не під силу переважній більшості держав і націй.

Названі вище загальноцивілізаційні впливи на інформаційну основу всіх націй і держав протягом останніх десятиріч відображаються на процесах оновлення інформаційного ресурсів і є факторами, що обумовлюють інформаційну, а за нею і будь-яку іншу нерівність у сучасному світі. У результаті, тією чи іншою мірою, виробництво власних інформаційних ресурсів у кожній з держав на нинішньому етапі розвитку є нерівномірним у всіх галузях, всіх напрямках інформаційного виробництва. Інформаційна нерівність визначається насамперед рівнем продукування наукової та науково-прикладної інформації, що є безпосередньою основою суспільного прогресу. Методики організації виробництва цього виду інформації, як найбільш значущої в суспільному розвитку, поширюються також і на інші сфери інформаційного виробництва. Така закономірність є характерною також і для сучасної України.

Наукова діяльність у нашій країні здійснюється, по-перше, науковими установами, що забезпечували необхідні запиту на цей вид інформації в часи союзної держави, по-друге, тими інформаційними центрами, що виникли з огляду на деякі нові потреби й ситуації вже в суверенній Україні. І, по-третє, у руслі цієї тенденції відбувається активізація університетської наукової діяльності. Таким чином, усі ці елементи не складають систему, підпорядковану єдиним цілям, заснованим на базі єдиної правової системи.

Згідно з чинним законодавством Національна академія наук України на сьогодні є вищою державною науковою організацією України, що заснована на державній власності та користується правами самоврядності, які полягають у самостійному визначенні тематики досліджень,

своєї структури, вирішенні науково-організаційних, господарських, кадрових питань, здійсненні міжнародних наукових зв'язків.¹

У НАН України функціонують три секції (фізико-технічних і математичних наук; хімічних і біологічних наук; суспільних і гуманітарних наук), що об'єднують 14 відділень наук: математики; інформатики; механіки; фізики та астрономії; наук про Землю; фізико-технічних проблем матеріалознавства; фізико-технічних проблем енергетики; ядерної фізики та енергетики; хімії; біохімії, фізіології і молекулярної біології; загальної біології; економіки; історії, філософії та права; літератури, мови та мистецтвознавства. В академії діють шість регіональних наукових центрів подвійного з Міністерством освіти і науки України підпорядкування: Донецький (м. Донецьк), Західний (м. Львів), Південний (м. Одеса), Північно-східний (м. Харків), Придніпровський (м. Дніпропетровськ), Кримський (м. Сімферополь) та Інноваційний центр по м. Київ.

Основною ланкою структури НАН України є науково-дослідні інститути та прирівняні до них наукові установи. У структурі НАН України діють національні заклади – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут», Національний історико-археологічний заповідник «Ольвія» та ін. Усього на цей час у НАН України діють 168 наукових установ та 46 організацій дослідно-виробничої бази.

Науковими установами НАН України у 2013 р. впроваджено в різні галузі економіки України понад 1600 новітніх розробок, серед яких передові технології, у тому числі інформаційні, машини, устаткування, матеріали, автоматизовані комплекси й системи, програмні продукти, бази даних і бази знань, сорти рослин, методичні рекомендації та методики, стандарти.

За поданням учених академії затверджена урядом та виконувалася в 2013 р. низка державних цільових науково-технічних програм, зокрема зі створення сенсорних наукоємних технологій, впровадження енергоощадних світлодіодних джерел світла та освітлювальних систем на їх основі, застосування грид-технологій, розроблення нанотехнологій та наноматеріалів, новітніх технологій створення вітчизняних лікарських засобів

Зовнішньоекономічна діяльність установ НАН України у 2013 р. полягала у виконанні близько 300 контрактів з корпораціями, компаніями, підприємствами, центрами 35 країн світу.

Поряд із цим, відповідно до окремих правових актів, постанов Кабінету Міністрів, регламентуючих документів відповідних міністерств і відомств, у підпорядкуванні яких вони перебувають, функціонують галузеві академії наук: Академія аграрних наук, Академія медичних наук, Аерокосмічна академія, Академія архітектури, Екологічна академія та ін.

¹. Сайт Президії НАН України. – <http://www.nas.gov.ua/UA/Pages/default.aspx>.

Кожна галузева академія являє собою наукову асоціацію, яка складається з членів академії, нею самою обраних. Багато питань організації та діяльності галузевих академій розглядаються й вирішуються безпосередньо самими членами академій. Галузева академія наук має господарчу й фінансову самостійність і є юридичною особою. У системі галузевих академій наявні інститути, центри, лабораторії, дослідні станції, які проводять наукові дослідження. Через свої провідні інститути галузеві академії здійснюють науково-методичне керівництво та координацію діяльності науково-дослідних установ, що входять до системи відповідного міністерства чи відомства.

Галузеві академії наук створювалися після набуття Україною суверенності й незалежності².

Помітним напрямом розвитку насамперед науково-прикладних досліджень стала останнім часом також і університетська наука. Вона активно включається в процес інноваційних перетворень у сфері розвитку вітчизняної економіки. Наочним прикладом результативності такої роботи став форум-виставка науково-технічних розробок «Наука і бізнес – основа розвитку економіки», що відбувся в 2012 р. у Дніпропетровську. Сімдесят сім провідних вищих навчальних закладів України продемонстрували на ній майже півтисячі наукових розробок, уже готових до впровадження у машинобудування, авіабудування, суднобудування, приладобудування, металургію, енергетику, у нафтохімічну, легку та харчову промисловість. Широко представлялися розробки з енергозбереження, нанотехнологій, робототехніки, медицини, екології та охорони навколишнього середовища. У форумі взяли участь також представники близько 30 зацікавлених промислових підприємств.

Характерно, що, оцінюючи значення цієї події, перший заступник міністра освіти і науки, молоді та спорту Є. Суліма звернув особливу увагу на початок конструктивного діалогу науки й бізнесу. У світі відсоток державного фінансування становить 30 %, інші 70 % університети отримують завдяки інвестуванню в науку від бізнесу. І в Україні є достатній науковий потенціал, який також може допомогти розвитку економіки³. Однак проблема його ефективного використання поки що не знаходить належного вирішення. І це при тому, що М. Згуровський сьогодні має всі підстави для нагадування про реальну загрозу, яка полягає в тому, що «в стратегічній перспективі певна група країн відчутно посилить свою роль у світових процесах за рахунок пріоритетного виробництва і використання найновіших знань... Інші країни, що не оволоділи цими знаннями та інструментами, стануть більш залежними від першої групи і будуть розраховуватись із нею за благо цивілізації дешевою робочою силою,

² Сидоренко В. К., Дмитренко П. В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. для вищих педагогічних закладів освіти. – <http://ukped.com/stati/onpd/3609-haluzevi-akademii-nauk.html>

³ Університетська наука на потребу часу. – Дніпропетровськ: Інформаційно-аналітичне агентство ДНУ ім. О. Гончара. – 2012. – 11 жовт.

природними ресурсами, екологічними квотами та іншими складовими своєї національної безпеки»⁴.

Таким чином, наявність в Україні різноманітних наукових організацій свідчить не стільки про потенціальні можливості вітчизняної науки, скільки про недостатню організованість на державному рівні соціального запиту на найбільш потрібну для розвитку суспільства наукову інформацію, відсутність належної роботи зі створення умов для отримання науковими установами потрібних для розвитку суспільства здобутків і ефективних механізмів їх впровадження.

У зв'язку з цим видається за необхідне на рівні відповідних державних органів проаналізувати:

– фактичну відсутність механізмів поєднання затребуваності в усіх сферах суспільного життя науково обґрунтованих рішень, розвитку технологій, інноваційних продуктів з діяльністю і потенційними можливостями вітчизняної науки. Такий стан справ не лише негативно відбивається на її фінансуванні, а й провокує зниження якості підготовки нової зміни наукових працівників, сприяє відпливу талановитої молоді за кордон, не сприяє розвитку взаємовигідного міжнародного наукового співробітництва, негативно впливає на процес сучасного розвитку нації і держави;

– проблему рознесення функцій у сфері наукової діяльності між академічною і вузівською наукою, відповідного визначення суспільних запитів та пріоритетів на фундаментальні та науково-прикладні дослідження;

– можливості вдосконалення інформаційного забезпечення потреб української науки як на базі ефективного використання національних інформаційних ресурсів, продуктивного виробництва суспільно значущої інформації, так і налагодження планомірного відбору якісної інформації з ресурсів глобального інформаційного простору, потрібної в інтересах національного розвитку;

– можливості держави для лобіювання інтересів вітчизняної науки для представлення своїх інноваційних продуктів на міжнародних інформаційних ринках;

– можливості жорсткого реагування на штучні затримки з комерційних та інших шкідливих для розвитку держави причин введення нових технологій, прогресивних здобутків вітчизняної науки в суспільну практику, для забезпечення національних інтересів народу України.

При цьому в законотворчій діяльності видається за доцільне передбачити:

– правову підтримку діяльності, що сприятиме формуванню механізмів забезпечення вітчизняної науки конкретними запитами для розвитку

⁴ Згуровський М. Шлях до суспільства, заснованого на знаннях // Дзеркало тижня. – 2006. – 21 січ. – С. 1.

досліджень і прискореному впровадженню наукових розробок у суспільну практику;

- правове і функціональне розмежування реалізації потенціалу академічної і університетської науки;
- формування сучасної правової основи розвитку національної інформаційної сфери, орієнтованої на потреби вітчизняної науки;
- правове забезпечення процесів у системі внутрішніх і міжнародних інформаційних обмінів;
- правова підтримка процесу вдосконалення кадрової політики у сфері науки, захист прав інтелектуальної власності, удосконалення механізмів інформаційних обмінів в інтересах суспільства.

Поряд з необхідним удосконаленням організації роботи вітчизняних наукових структур суспільство потребує оновлення, розвитку із застосуванням сучасних технологій управлінської інформації. Ця інформація має :

- забезпечувати оптимальне функціонування соціальної структури суспільства;
- якнайповніше використовувати національний потенціал, специфіку власного шляху вітчизняного розвитку, конструктивно поєднуючи його з загальними тенденціями розвитку цивілізації на основі науково-технічного прогресу;
- ефективно обслуговувати розвиток внеску України в міждержавний розподіл у сфері праці, що формується в останні десятиріччя.

Згідно зі справедливим твердженням Г. Почепцова, «сучасне інформаційне поле виконує наступні функції:

- скорочує процеси прийняття рішень;
- формує і підтримує ідентичність;
- сприяє процесам зростання як лідерів, так і поколінь;
- синтезує себе з глобальним інформаційним полем»⁵.

Серед внутрішньосуспільних факторів на розвиток управлінської діяльності і ширше – на розвиток суспільної самоорганізації – насамперед впливає якість формування й ступінь усвідомлення всією системою соціальних складових суспільства основних засад і цілей його розвитку, об'єднання навколо них основного загальносуспільного інтересу, розвиток демократизації, ефективного державного управління, техніко-технологічний, освітній розвиток, організація суспільних стимулів для ефективного, творчого використання наявних і створення нових суспільних ресурсів, включення вітчизняного інформаційного виробництва в статусі рівноправного в систему міжнародного виробництва і використання інформації.

⁵ Почепцов Г. Від Facebook'у і гламуру до Wikileaks: медіа комунікації. – К.: Спадщина, 2012. – С. 26.

Продуктування нової інформації і розвиток вітчизняних соціальних комунікацій мають стати дієвими інструментами для здійснення науково-інформаційного супроводу реалізації державних програм національного розвитку й вдосконалення самих механізмів управлінської діяльності відповідно до умов життя суспільства, що стрімко еволюціонують, як природними, так і пов'язаними зі специфікою міжнародних, міжнаціональних та ін. відносин у сучасному суспільстві. Особливу важливість в умовах реалізації управлінської функції сучасної держави накладають глобалізаційні процеси, необхідність відстоювання національних інтересів у відносинах із зарубіжними суб'єктами економічної діяльності на внутрішніх і зарубіжних ринках і особливо – при реалізації спільних проектів, при створенні спільних підприємств з вітчизняними економічними структурами.

В умовах розвитку інформаційного суспільства особливого значення набуває теза про те, що якраз завдяки інформаційним процесам система має здатність здійснювати цілеспрямовану взаємодію з навколишніми умовами, координувати та субординувати відносини власних компонентів, спрямовувати їх рух, так само як і рух себе самої як цілого, до запрограмованої раніше мети. У результаті самокерована система здатна зберігати свою цілісність, якісну специфіку, а нерідко (мова стосується насамперед соціальних систем) не лише зберігатися, а й удосконалюватися, розвиватися⁶.

У процесі вдосконалення українського державотворення протягом двох останніх десятиріч набули якісно нового змісту вимоги до системи соціальних інформаційних комунікацій, пов'язані з необхідністю вдосконалення процесу продуктування ресурсів для обслуговування інформаційної вертикалі органів державної влади та місцевого самоврядування. Налагоджується розвиток механізмів своєчасного, якісного інформування значною частиною владних структур усіх рівнів громадян про зміст своєї діяльності, організація системи зворотного зв'язку з оцінками цієї діяльності, залучення до співпраці в інформаційно-аналітичному забезпеченні діяльності вітчизняних інформаційно-аналітичних центрів, сприяння розвитку творчої ініціативи громадян у сфері вдосконалення суспільного поступу шляхом реалізації проектів типу «електронний уряд» та ін. Однак при цьому практика інформаційного забезпечення вітчизняної управлінської, як і всіх інших сфер суспільної діяльності на сьогодні ще не повністю відповідає вимогам сьогодення.

Недостатньо керований розвиток вітчизняних телекомунікаційних систем і мереж призводить до небажаних тенденцій, що позначаються на стратегічних інтересах держави. Серед них слід згадати про те, що комп'ютерні інформаційні системи стратегічного загальнодержавного

⁶ Афанасьев В. Г. Социальная информация и управление обществом. – М.: Политиздат, 1975. – С.111.

значення базуються на телекомунікаційних засобах, на які держава має обмежений вплив і які можуть не відповідати вимогам інформаційної безпеки. Саме телекомунікаційне середовище на сьогодні представляє набір окремих телекомунікаційних систем, технологічно не контрольованих з боку держави. Це впливає на загальну надійність і життєстійкість телекомунікаційної системи, не дає можливості контролю рівня запроваджуваних тарифів за інформаційні послуги. Інформаційні послуги, ресурси й програмні продукти поширені по території України нерівномірно, не враховують достатньою мірою потреб населення й органів управління. Важливим питанням розвитку вітчизняного інформаційного простору є організація ефективного використання наявної техніко-технологічної бази для виробництва й організації використання необхідних суспільству інформаційних ресурсів. Україна вже має досвід формування комп'ютерної інфраструктури на основі GRID та інших перспективних технологій. На сьогодні актуальним є завдання створення загальнодержавного інтегрованого комунікаційного середовища. Реалізація цього завдання значною мірою могла б розв'язати проблему наявності суттєвих лакун у забезпеченні різних регіонів, різних соціальних структур необхідною для розвитку інформацією.

У середовищі експертів складності з розвитком інтернет-послуг в Україні пояснюються також недостатнім рівнем розвитку ринкових відносин у більшості секторів економіки, що не стимулює впровадження прогресивних високоефективних інформаційних технологій; відсутністю достатнього обсягу вільних фінансових засобів у вітчизняних підприємств і фінансових установ, а також низькою платіжною спроможністю населення; низьким рівнем використання інформаційних технологій на підприємствах, організаціях і в органах державної влади й недостатньою нормативно-правовою базою в питаннях розвитку Інтернету, інформаційних ресурсів та інтелектуальної власності.

У результаті, переважна більшість організаційних рішень і впроваджуваних інформаційних систем не відповідає сучасному рівню структури соціальних запитів суспільства. Застосування спільного використання ресурсів у режимах технологій телеобробки та файл-серверних, найбільш широко використовуваних в інформаційному просторі сучасної України⁷, не сприяють широкому використанню суспільно значущих ресурсів, а отже, і високій ефективності їх застосування. Недотримання необхідного співвідношення принципу власності на інформацію при дотриманні інтересів держави й окремих користувачів національними інформаційними ресурсами негативно впливає на процеси інформаційних обмінів у суспільстві, на ефективність використання інформації. Такий підхід не сприяє загальному процесу нарощення

⁷ *Томашевський Р. М., Цегельник Г. Г., Вітер М. Б., Дудук В. І.* Інформаційні технології та моделювання бізнес-процесів. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – С. 160

національних інформаційних ресурсів і є з точки зору національних інтересів малоперспективним.

При застосуванні клієнт-серверних технологій, як дворівневої, так і ще більшою мірою трирівневої, не лише оптимізується розподіл ресурсів у системі, забезпечується тим самим більша ефективність їх використання широкому числу їх власних користувачів, але й «інтероперабельність – відкритість системи, що дозволяє вбудувати її як компонент у складне, різнорідне, розподілене на значній відстані середовище»⁸. Ця обставина є корисною для збагачення національних інформаційних ресурсів. Однак при цьому внаслідок низького рівня фінансування інформатизації в нашій державі і обмежених можливостей у цьому плані більшості вітчизняних економічних структур сервери розподілених баз даних таких систем часто розташовані за межами. Ситуація ускладнюється тією обставиною, що національна правова база у сфері інформатизації істотно відстає від розвитку сучасних інформаційних технологій⁹ і на сьогодні не здатна повною мірою відстоювати інтереси Української держави в міжнародних інформаційних обмінах та у відповідному інформаційному виробництві. Це ж саме стосується включення вітчизняної науки, складових українського сегмента великих міжнародних економічних структур у розвиток grid-середовища¹⁰, хоча участь у таких проектах є дуже цінною для України як з точки зору освоєння передових технологій, так і з огляду доручення до найновіших інформаційних ресурсів.

Сьогодні в Україні у рамках реалізації програми інформатизації активізується певною мірою організація продукування суспільно значущої інформації на всіх рівнях соціальної структури. Поступово усвідомлюючи необхідність ведення постійної, а не від виборів до виборів, політичної діяльності, удосконалюють свою інформаційну, пропагандистську роботу, використовуючи електронні інформаційні технології, наповнюючи суспільно значущою інформацією систему комунікацій політичні та інші громадські об'єднання.

І з розвитком соціальної структури суспільства, посиленням соціокультурних запитів дедалі більш широких верств населення у зв'язку із зростаючими можливостями інформаційного забезпечення, активізується робота з введення в суспільний обіг матеріалів національних інформаційних

⁸ Там само. – С. 163.

⁹ Див. про це, н. п.: Горовий В. Електронні ЗМІ в контексті забезпечення національного інформаційного суверенітету // Інтернет-комунікація в діяльності інститутів сектору безпеки: теоретико-прикладний аспект. – К.: НАСБ України, 2013. – С. 106–108.

¹⁰ Прим.: Grid-середовище – відкрите й стандартизоване середовище, яке забезпечує гнучкий, безпечний скоординований розподіл (загальний доступ) ресурсів у рамках віртуальної організації. – Томашевський Р. М., Цегельник Г. Г., Вітер М. Б., Дудук В. І. Інформаційні технології та моделювання бізнес-процесів. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – С. 164. Див. про це також: С. 165–167.

фондів. Бібліотечні, архівні, музейні та інші центри зберігання інформації вдосконалюють роботу, пов'язану із введенням в обіг дедалі більш широких пластів своїх інформаційних фондів у середовищі потенційних користувачів, започатковують різноманітні форми реферативної продукції, інформаційно-аналітичну продукцію в режимі «інформація на базі інформації», аналітичні дослідження на актуальну суспільно значущу тематику, що базуються на ефективному використанні широких інформаційних масивів наявних фондів. Таким чином, у системі сучасних внутрішньосупільних обмінів збільшується питома вага якісної, суспільно значущої інформації.

Останнім часом привертає увагу ще одна нова і водночас така, що набуває значної суспільної ваги, проблема. У зв'язку з розвитком комп'ютеризації, масовим впровадженням щільникового зв'язку, зростаючим доступом до вітчизняних і зарубіжних інформаційних ресурсів окремих верств населення, у зв'язку з досягнутими вже результатами інформатизації українського суспільства актуалізується необхідність розробки концепції використання сьогодні неконтрольованого процесу в масах користувачів і в той же час виробників інформації, у середовищі неорганізованого інформотворення для орієнтації його в напрямі суспільно значущої інформаційної діяльності. Адже сьогодні це середовище, не будучи професійним, наповнює соціальні мережі значними масивами неякісної інформації.

При цьому, однак, само по собі це явище не є негативним. Адже, як зауважує в даному випадку Н. Моїсеєв, зв'язки між людьми, обмін інформацією між «локальними інтелектами» призводить до деякого процесу колективного мислення, прискорення пізнання, нагромадження й використання знань¹¹. Дослідник справедливо прогнозує, що не за горами той час, коли мережа людських інтелектів – своєрідних «нейронів» колективного мозку, об'єднаних з машинним комплексом, стане предметом спеціальних досліджень, а може й проектування, оскільки відкриє зовсім новий етап у пізнанні й керуванні навколишнім світом¹².

У цілому, слід зауважити, що при недостатньому оновленні базових ресурсів втрачається стійкість соціальної структури суспільства, що проявляється в зниженні ефективності її функціонування і, у кінцевому підсумку, у зменшенні затребуваності цього функціонування в різних категорій населення. Недостатнє, виходячи з потреб відповідної діяльності, інформаційне забезпечення інформаційних баз необхідною інформацією, слабке входження в систему сучасних соціальних комунікацій також призводить до аналогічних результатів. Нові соціальні структури в такому випадку не виконують до кінця затребуваних суспільством функцій, об'єктивно ослаблюючи його в процесі сучасного розвитку.

¹¹ Моїсеєв Н. Н. Человек и ноосфера. – М.: Молодая гвардия, 1990. – С. 209.

¹² Там само.

До уваги держслужбовця

Н. Мойсеєнко, наук. співроб. НБУВ

Маніпулювання свідомістю

Список літератури з фондів НБУВ (1980–2013 рр.)

(Початок. Закінчення в наступному номері).

Книги

1. Антологія християнства [Електронний ресурс] : хрестоматія з релігієзнавства та культурології / за заг. ред. Г. Лозко. – Електрон. дані. – Харків : ДИВ, 2010. – 416 с. – (Пам'ятки релігійної думки України-Русі). – Режим доступу: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe. – Назва з екрана.

У глобальних умовах інформаційної війни посібник буде корисним для всіх, хто цікавиться альтернативним поглядом на події двохтисячолітнього періоду маніпулювання людською свідомістю.

2. Бойко О. Д. Анатомія політичного маніпулювання / О. Д. Бойко. – Ніжин : Міланік, 2007. – 223 с.

ВА701227

3. Брижко В. Нормативно-правові та методологічні засади упорядкування інформаційних відносин : наук.-методол. посіб. / В. Брижко, В. Цимбалюк, М. Швець ; Акад. прав. наук України. – Київ, 2009. – 322 с.

Становлення прав і свобод людини, інформаційна політика, особливості рефлексивного управління суспільною думкою, види маніпулювання свідомістю громадян.

ВА720492

4. Варій М. Й. Політико-психологічні передвиборні та виборчі технології : навч.-метод. посіб. / М. Й. Варій. – Київ : Ельга ; Ніка-Центр, 2003. – 400 с. – (Серія «Новітня психологія» ; вип. 11).

Розкрито політико-психологічні аспекти впливу на електорат.

Ва644224

5. Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. асп. і студ., 16–17 квіт., 2008 р., Луцьк. У 2 т. Т. 1 / Волин. облдержадмін., Волин. нац. ун-т ім. Л.Українки, «Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє», міжнародна науково-практична конференція аспірантів і студентів (2+ 2008+ Луцьк). – Луцьк, 2008. – 362 с.

Розглянуто питання маніпулювання свідомістю засобами реклами, проблеми мовної культури волинської періодики.

С10783/1

6. Гармаш Н. С. Мас-медіа на демократизаційних процесах перехідного суспільства (на прикладі українських і російських парламентських виборчих кампаній) : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Гармаш Наталя Сергіївна ; Харк. нац. ун-т. ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2009. – 216 арк. : табл.

ДС114093

7. Гармаш Н. С. Мас-медіа на демократизаційних процесах перехідного суспільства (на прикладі українських і російських парламентських виборчих кампаній) : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Гармаш Наталя Сергіївна ; Харк. нац. ун-т. ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2009. – 16 с.

Доведено, що ЗМІ за тривалий час свого існування виробили велику кількість прийомів і методів маніпулювання громадською свідомістю, які дозволяють впливати на електорат, особливо під час виборів.

РА364291

8. Городенко Л. М. Засоби масової інформації у контексті громадської думки: формування, функціонування, жанрові прийоми : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Городенко Леся Михайлівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. – Київ, 2003. – 208 арк.

ДС81661

9. Городенко Л. М. Засоби масової інформації у контексті громадської думки: формування, функціонування, жанрові прийоми : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Городенко Леся Михайлівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. – Київ, 2003. – 19 с.

Форми, методи та прийоми впливу на громадську думку, що використовуються у засобах масової інформації. Розглянуто механізм маніпулювання через пресу під час передвиборних кампаній на електорат.

РА327611

10. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита / Е. Л. Доценко. – М. : ЧеРо, 1997. – 344 с.

ВА581440

11. Заріцька В. В. Новітня міфологія як елемент соціальних технологій: соціально-філософський аспект : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Заріцька Віта Володимирівна ; ДВНЗ «Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2008. – 184 арк.

ДС113364

12. Заріцька В. В. Новітня міфологія як елемент соціальних технологій: соціально-філософський аспект : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 /

Заріцька Віта Володимирівна ; АПН України, Ін-т вищ. освіти. – Київ, 2008. – 20 с.

Доведено, що новітній міф – засіб маніпулювання свідомістю, висвітлено роль у даному процесі ЗМІ, як основного засобу їх поширення у соціально-політичній сфері суспільства.

РА359216

13. Зірка В. В. Мовна парадигма маніпулятивної гри в рекламі : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.02 / Зірка Віра Василівна ; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – Київ, 2005. – 32 с.

РА337060

14. Зубрицька Л. Й. Міф як феномен сучасної політики : дис. ... канд. політ. наук / Зубрицька Людмила Йосипівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка : 23.00.01. – Київ, 2005. – 180 арк.

ДС89208

15. Зубрицька Л. Й. Міф як феномен сучасної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук / Зубрицька Людмила Йосипівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка : 23.00.01. – Київ, 2005. – 18 с.

Доведено, що політичний міф є одним з методів маніпулювання масовою свідомістю, з'ясовано роль у цьому процесі засобів масової інформації, які відіграють визначальну роль.

РА337660

16. Кара-Мурза С. Г. Власть манипуляции / С. Г. Кара-Мурза. – М. : Академ. проект, 2007. – 380 с. – (Социально-политические технологии).

ВА699480

17. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием : учеб. пособие / С. Г. Кара-Мурза. – Київ : Оріяни, 2003. – 500 с.

ВА699220

18. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием / С. Г. Кара-Мурза. - [Изд. юбилейн., доп. послесл., имен. и предмет. указ.]. – М. : Эксмо ; Алгоритм, 2007. – 863 с. – (Политический бестселлер).

ВА701311

19. Коваль О. А. Маніпулювання релігійною свідомістю: сутність і засоби : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11 / Коваль Олександр Анатолійович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2006. – 184 арк.

ДС95756

20. Коваль О. А. Маніпулювання релігійною свідомістю: сутність і засоби : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11 / Коваль

Олександр Анатолійович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2006. – 18 с.

РА342826

21. Круглашов А. А. Політичне маніпулювання у президентських виборчих кампаніях в Україні у 2004 та 2010 рр. : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Круглашов Андрій Анатолійович ; Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. – Київ, 2012. – 220 арк.

ДС137308 з дод.

22. Круглашов А. А. Політичне маніпулювання у президентських виборчих кампаніях в Україні у 2004 та 2010 рр. : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Круглашов Андрій Анатолійович ; Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. – Київ, 2012. – 20 с.

РА394870

23. Кучма Л. О. Нормативні межі маніпулювання електоратом у виборчому процесі : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Кучма Леся Олексіївна ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2007. – 210 арк.

ДС107445

24. Кучма Л. О. Нормативні межі маніпулювання електоратом у виборчому процесі : автореф. дис. ... канд. політ. наук / Кучма Леся Олексіївна ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2007. – 20 с.

РА354917

25. Лалак О. М. Жорстокі «жарти» або глобальна шахова гра : штучна і цілеспрямована примітивізація мислення і аналітичних здібностей народу. Маніпулювання свідомістю, підсвідомістю і психікою людей / О. М. Лалак. – Київ : [б. в.], 2006. – 45 с. : іл.

Р107320

26. Левченко Л. О. Тенденції розвитку масової політичної свідомості в сучасній Україні : дис... канд. політ. наук : 23.00.02 / Левченко Леся Олександрівна ; НАН України, Ін-т політ. та етнонац. дослідж. – Київ, 2002. – 134 арк.

ДС76420

27. Левченко Л. О. Тенденції розвитку масової політичної свідомості в сучасній Україні : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Левченко Леся Олександрівна ; НАН України, Ін-т політ. та етнонац. дослідж. – Київ, 2002. – 16 с.

Особливості формування масової політичної свідомості, фактори впливу на її розвиток в Україні об'єктивного та суб'єктивного характеру, а також питання маніпулювання свідомістю.

РА320919

28. Легеза Ю. О. Відомчі засоби масової інформації в механізмі формування правосвідомості співробітників органів внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Легеза Юлія Олександрівна ; Запоріж. юрид. ін-т МВС України. – Запоріжжя, 2005. – 222 арк.

29. Легеза Ю. О. Відомчі засоби масової інформації в механізмі формування правосвідомості співробітників органів внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Ю. О. Легеза ; Нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2005. – 20 с.

Послідовний та систематизований аналіз теоретичних і практичних засобів впливу мас-медіа на правосвідомість співробітників ОВС за умов формування правової держави.

РА337781

30. Лісовський П. М. Феномен маніпуляції свідомістю: сутність, структура, механізм у сучасному суспільстві (соціально-філософський аналіз) : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Лісовський Петро Миколайович ; Укр. держ. ун-т фінансів та міжнар. торгівлі. – Київ, 2009. – 191 арк.

ДС112227

31. Лісовський П. М. Феномен маніпуляції свідомістю: сутність, структура, механізм у сучасному суспільстві (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Лісовський Петро Миколайович ; АПН України, Ін-т вищої освіти. – Київ, 2009. – 17 с.

РА367242

32. Льовкіна О. Г. Проблема відчуження в соціальній філософії Франкфуртської школи (спроба осмислення в контексті глобалістики) : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Льовкіна Олена Геннадіївна ; АПН України, Ін-т вищої освіти. – К., 2003. – 211 арк.

ДС82993

33. Льовкіна О. Г. Проблема відчуження в соціальній філософії Франкфуртської школи (спроба осмислення в контексті глобалістики) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Льовкіна Олена Геннадіївна ; АПН України, Ін-т вищої освіти. – Київ, 2003. – 16 с.

Маніпулювання свідомістю за допомогою мас-медіа.

РА328230

34. Мисниченко А.В. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Манипуляція «человеком массы»: філософсько-культурологічний аналіз : дис... канд.

филос. наук: 09.00.04 / Мисниченко Алексей Владимирович ; Харьковський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2008. – 240 л.

ДС107880

35. Наріжний Д. Ю. Аналіз політичних технологій та особливостей їх застосування в транзитивному суспільстві : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Наріжний Данііл Юрійович ; Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2004. – 264 арк.

ДС81103

36. Наріжний Д. Ю. Аналіз політичних технологій та особливостей їх застосування в транзитивному суспільстві : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Наріжний Данііл Юрійович ; Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2004. – 19 с.

Проаналізовано технології маніпулювання, впливу та панування, роль політичного міфу в управлінській діяльності. Виявлено основні різновиди маніпуляцій свідомістю виборців.

РА330425

37. Омельченко Ю. В. Маса і натовпи: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Омельченко Юрій Васильович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2002. – 17 с.

Наведено принципи маніпуляції масовою свідомістю, проаналізовано практику маніпуляцій масами, доведено тотальний характер маніпулювання.

РА317891

38. Онуфрик Я. Б. Психологічні технології виборчої кампанії : настрої суспільства, політичний імідж, чорний піар, моделі управління, маніпуляція свідомістю / Ярослава Онуфрик ; Центр медіа проектів. – Чернівці : Букрек, 2011. – 87 с.

ВА740836

39. Осика Г. О. Електронні джерела політичного впливу: форми маніпулювання свідомістю та засоби їх обмеження : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Осика Галина Олександрівна ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2008. – 193 арк. : табл.

ДС110114

40. Осика Г. О. Електронні джерела політичного впливу: форми маніпулювання свідомістю та засоби їх обмеження : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Осика Галина Олександрівна ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2008. – 20 с.

РА360739

41. Петрик В. М. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій : навч. посіб. / В. М. Петрик, В. В. Остроухов, О. А. Штоквиш [та ін.]. – Київ : Росава, 2006. – 208 с.

ВА673783

42. Присяжнюк М. М. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / М. М. Присяжнюк, Л. Ф. Компанцева, Є. Д. Скулиш [та ін.] ; ред.: Є. Д. Скулиш ; Нац. акад. СБУ. – Київ, 2010. – 247 с.

Розкрито сутність і засоби маніпулювання свідомістю.

ВА738609

43. Профілактика психологічного насильства і маніпулювання свідомістю та розвиток критичного мислення в молодіжному середовищі : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 27–28 трав. 2004 р., м. Київ / ред.: М. М. Слюсаревський ; Ін-т соц. та політ. психології АПН України, Громад. орг. «Спілка захисту сім'ї та особистості», Київ. міськ. пед. ун-т ім. Б. Д. Грінченка, Укр. центр політ. менедж. – Київ : Укр. центр політ. менедж., 2005. – 320 с.

ВА665349

44. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій : навч. посіб. / В. М. Петрик [та ін.]. – Київ : Росава, 2006. – 208 с.

ВА673783

45. Тепенчак Т. М. Естетико-культурологічний аспект маніпуляції свідомістю : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.08 / Тепенчак Тетяна Миколаївна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2008. – 194 арк.

ДС108991

46. Тепенчак Т. М. Естетико-культурологічний аспект маніпуляції свідомістю : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.08 / Тепенчак Тетяна Миколаївна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2008. – 15 с.

РА360827

47. Цуладзе А. Политические манипуляции или Покорение толпы / А. Цуладзе. – М. : ООО «Университет», 1999. – 142 с.: ил.

ВА595932

48. Шелестов О. М. Особливості політичної культури електорального процесу в Україні : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / Шелестов Олександр Миколайович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2012. – 183 арк.

ДС131972

49. Шелестов О. М. Особливості політичної культури електорального процесу в Україні : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / Шелестов Олександр Миколайович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2012. – 20 с.

Досліджено застосування під час виборів «чистих» і «брудних» технологій, адміністративного ресурсу правлячих політичних сил, методів маніпулювання електоральною свідомістю.

РА389911

50. Шерман О. М. Формування політичних стереотипів ЗМІ як технологія впливу на політичний процес : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02 / Шерман Олена Михайлівна ; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2009. – 433 арк.

ДС115302

51. Шерман О. М. Формування політичних стереотипів ЗМІ як технологія впливу на політичний процес : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02 / Шерман Олена Михайлівна ; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2009. – 32 с.

Досліджено маніпулятивні засоби впливу на громадську думку у процесі впровадження стереотипів, зокрема, під час проведення електоральних інформаційних кампаній та інформаційних війн.

РА369447

52. Шиллер Г. Манипуляторы сознанием / Г. Шиллер ; пер. с англ.: В. М. Погостин, А. Н. Бурмистренко ; науч. ред.: Я. Н. Засурский. – М. : Мысль, 1980. – 326 с.

Ва349686

53. Шляхтун П. П. Політологія / П. П. Шляхтун. – Київ : Либідь, 2002. – 576 с.

Про сучасні політичні технології, які пов'язані з проведенням виборчих кампаній, формуванням іміджу політичних лідерів, які реалізуються за допомогою електронних засобів масової інформації та створюють широкі можливості для маніпулювання масовою й індивідуальною політичною свідомістю.

ВА625549

54. Шовкун І. В. Політична реклама як комунікативний процес : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Шовкун Ігор Васильович ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Київ, 2004. – 185 арк.

ДС80816

55. Шовкун І. В. Політична реклама як комунікативний процес : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Шовкун Ігор Васильович ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Київ, 2004. – 17 с.

Проаналізовано форми політичної реклами та розглянуто спектр вербальних методик впливу на електорат.

РА331907